

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO
ODDELEK ZA PRIMERJALNO KNJIŽEVNOST

Urška Kobe

**PRIMERJAVA PANČATANTRE Z IZBRANIM BASNOPISJEM IZ SVETOVNE IN
SLOVENSKE KNJIŽEVNE TRADICIJE**

Magistrska naloga

Ljubljana, junij 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLOVENISTIKO
ODDELEK ZA PRIMERJALNO KNJIŽEVNOST

Urška Kobe

**PRIMERJAVA PANČATANTRE Z IZBRANIM BASNOPISJEM IZ SVETOVNE IN
SLOVENSKE KNJIŽEVNE TRADICIJE**

Magistrska naloga

Mentorici:

izr. prof. dr. Mateja Pezdirc Bartol

izr. prof. dr. Vanesa Matajc

Ljubljana, junij 2016

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentoricama izr. prof dr. Mateji Pezdirc Bartol in izr. prof. dr. Vanesi Matajc za spodbude, navdih in predloge pri izdelavi moje magistrske naloge.

Hvala mojima kolegicama in prijateljicama Mojci Cemič in Barbari Leban za vse skupne preživete trenutke v sklopu študija in za srčno druženje izven študijskih obveznosti.

Posebej se zahvaljujem staršem za ljubečo in finančno podporo ob študiju ter sprejemanje mojih življenjskih izbir. Prav tako vsa zahvala za srčno podporo mojim sestram Katji, Tjaši in Barbari ter bratu Jaku za vse srčne izmenjave.

Zahvaljujem se mojim prijateljicam Audarya-candriki, Madhyahna-lili, Tharalaksi in Rasikarani za vse življenjske modrosti in podporo pri tem, da verjamem vase in lahko uresničim vse zastavljene srčne cilje.

In nazadnje seveda tudi Hvala Krišni za vse sposobnosti, talente in inteligenco, da sem lahko magistrirala v Njegovo zadovoljstvo.

POVZETEK

Magistrsko delo skuša prikazati podobnosti indijskih basni s kasnejšimi basnimi iz opusov nekaterih osrednjih basnopiscev svetovne književnosti, kot so Ezop, La Fontaine, Krilov, Lessing in z basnimi nekaterih basnopiscev iz slovenske književne tradicije kot so Valentin Vodnik, Anton Martin Slomšek, Fran Levstik, Matija Valjavec, Dragotin Kette in Janez Trdina. Osrednje delo, na katerega se sklicujem, je Pančatantra, ki velja za zbirko najstarejših indijskih basni, le da jih takrat še niso tako poimenovali. Čeprav Ezop velja za začetnika literarne vrste basni, je basen v ljudskem izročilu nastajala že prej. V Ezopovih basnih najdemo kar nekaj podobnosti s kasnejšimi basnopisci. Zanimalo me je, če gre za konkretne vplive enega dela na drugega, ali pa gre zgolj za podobne motive, teme, kulturne značilnosti, nauke in vsebino. Za primerjavo z drugimi svetovnimi in slovenskimi basnopisci sem uporabila le tiste Ezopove basni, pri katerih sem že našla tesne podobnosti s tistimi iz Pančatantra. Raziskava mi je potrdila dejstvo, da je basen najmanj izvorna literarna vrsta, saj četudi ne gre za konkretne vplive med pisci, je med njimi mogoče najti podobne motive, teme, nanašanja na kulturne značilnosti in literarno-vrstno utemeljeno prisotnost nauka.

Ključne besede: basen, Pančatantra, Ezop, La Fontaine, Krilov, Lessing, Vodnik, Slomšek, Levstik, Valjavec, Trdina, Kette.

ABSTRACT

The attempt of this master's degree is to show the similarities between the fables of India and later world known authors of fables like: Aesop, La Fontaine, Krilov, Lessing in Fajderus and some Slovenian writers of fables: Valentin Vodnik, Anton Martin Slomšek, Fran Levstik, Matija Valjevec, Dragotin Kette in Janez Trdina. My main text of reference is Pancatantra which is counted as one of the oldest fables of India, although it was not named fable at that time. My finding is that Aesop cannot be rightfully counted as the originator of fable, even though we can find quite a few similarities with the later authors of fables. I investigated if there was any influences of one work on others or were all the similarities just due to the fact that narration was dealing with similar motifs, topics, morals, lessons and similar subjects and based on cultural characteristics. For the purpose of comparison with other authors of fables – Slovene and foreign alike – I used only those fables of Aesop in which I have already found many close similarities with the stories narrated in Pancatantra. My research proved a fact, that a fable is of the least original literary forms because even there is no tangible influences of one author on another, there is still possible to find similar motifs, themes, cultural characteristics morals and similar contents.

Keywords: fable, Pancatantra, Aesop, La Fontaine, Krilov, Lessing, Vodnik, Slomšek, Levstik, Valjevec, Trdina, Kette.

KAZALO

1 Uvod	
1 Uvod	1
2 Literarnoteoretična izhodišča basni	2
2.1 Etimološko stališče termina »basen«	2
2.2 Definicija basni in njene značilnosti	3
2.2.1 Zakaj basni niso izvirne?	5
3 Literarno-zgodovinski razvoj basni	7
3.1 Razvoj basni in basnopisci	7
4 Prvi začetki basni v Indiji.....	10
4.1 Hinduizem	10
4.1.1. Karma in reinkarnacija.....	11
4.1.2 Tantra	12
4.1.3 Pančatantra	13
5 Drugi izbrani basnopisci v svetovni književnosti	18
5.1 Ezop (620 – 564 pr. n. št.)	18
5.1.1 Primerjave »basni« iz Pančatantre z Ezopovimi basnimi	19
5.1.1.1 Primerjava izbranih basni in njihovih naukov iz Pančatantre in Ezopovih basni.....	20
5.1.1.2 Sklepne ugotovitve glede Ezopovih basni in Pančatantre.....	33
5.2 Jean de La Fontaine (1621–1695)	35
5.2.1 Primerjava Ezopovih basni z La Fontainovimi basnimi	36
5.3 Ivan Andrejevič Krilov (1769–1844).....	38
5.3.1 Primerjava Krilovih basni z La Fontainovimi in Ezopovimi	39
5.4 Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781).....	39
5.4.1 Primerjava Lessingovih basni z Ezopovimi in z indijskimi	40
5.5 Primerjalni dodatek: kitajska basen in Ezopove basni	40
6 Basen na Slovenskem	42
6.1 Prihod basni na Slovensko	42
6.2 Izvor slovenskih basni in nastopajoče živali	44
6.3 Primerjava slovenskih basni z indijskimi.....	45
6.4 Slovenski basnopisci.....	45
6.4.1 Valentin Vodnik (1758–1819).....	45
6.4.2 Anton Martin Slomšek (1800–1862)	48
6.4.3 Fran Levstik (1831–1887)	51
6.4.4 Matija Valjavec (1831–1897).....	53

6.4.5 Dragotin Kette (1876–1899).....	55
6.4.6 Janez Trdina (1830 – 1905).....	58
6.5 Povzetek primerjave slovenskih basni z Ezopovimi in indijskimi basnimi	60
7 Zaključek	62
8 Literatura	65
8.1 Primarna literatura	65
8.2 Sekundarna literatura	68

1 Uvod

Ko sem izbirala temo svoje magistrske naloge, sem dolgo časa razmišljala, da bi pisala o pravljicah, a nisem vedela natančneje o čem, kar pa je seveda velik problem, saj je področje pravljičarstva zelo široko. Zakaj pravljice? Ker mi predstavljajo nepoznan svet, ki ga želim odkrivati kot odrasla oseba in dojeti njihove nauke. Ko sem brskala po vseh teh pravljicah, še vedno nisem vedela, kaj točno bi želela raziskovati in v slovenski literarni vedi še ni bilo raziskano. Ko sem ob branju pravljičarstva in pripovedk odkrila tudi basni in predvsem znano zbirko indijskih basni Pančatantra ter prebrala, da so te basni vplivale na kasnejše zelo znane basnopolisce, sem se odločila, da bom raziskala te podobnosti med njimi. Zelo znano mi je, da Ezop velja za očeta basni, a sedaj sem se počutila, kot bi odkrila nekaj neznanega. Zakaj je splošno znano, da je začetnik basni Ezop, če pa so jih pred njim pisali že v Indiji, od koder so vplivale na Ezopa? Moje raziskovalno vprašanje je pravzaprav, koliko se kasnejši pisci nanašajo na Pančatantra v podobnosti pri motivih, temah, posebnostih kulturnih značilnostih in navzočnosti nauka, ki opredeljuje literarno vrsto basen. Z indijskimi basnami bom primerjala basni iz opusov izbranih basnopoliscev svetovne književnosti, kot so Ezop, La Fontaine, Krilov, Lessing, ob tem še s kitajskimi basnami, ter basni slovenskih basnopoliscev iz slovenske književne tradicije, kot so Valentin Vodnik, Anton Martin Slomšek, Fran Levstik, Matija Valjavec, Dragotin Kette in Janez Trdina.

Pri pregledovanju gradiva o basnih sem ugotovila, da je v slovenščini zelo skopo. Pregledovala sem, kaj je bilo na to temo že raziskanega in odkrila že starejše diplomsko delo Klavdije Kranjc z naslovom *Tipologija basni v slovenski književnosti* iz leta 1996 in Elizabete Kržičnik z naslovom *Živalski liki v sodobni slovenski slikanici* iz leta 2012, v kateri v teoretičnem delu povzema opredelitve slovenske literarne teorije mladinske književnosti in uvrsti ter predstavi živalsko zgodbo, živalsko pravljico in basen. Eno diplomsko nalogo na temo basni je leta 2014 izdelala Nuša Turk z naslovom *Primerjava evropskih in kitajskih basni*; kasneje pa sem odkrila še dve diplomski nalogi, ki sta bili napisani istega leta na temo basni in sicer *Ezopove basni v vrtcu* Lilijane Pavlič in *Slovenske basni*, ki jih je raziskovala Nataša Breznik. Delo Breznikove sem tudi citirala; je zelo bogat vir informacij, saj je uporabila veliko tujih virov na temo basni in s tem zelo razširila poznavanje te teme v slovenskem prostoru. Citirala sem večinoma njene tuje vire, slovenske vire, ki so se pokazali relevantni za moje delo, pa sem pridobivala iz knjižnic. Prav mi je prišla tudi raziskava Nuše Turk, ki mi je nekoliko olajšala moje raziskovanje. Kljub vsem že narejenim raziskavam na

temo basni, pa sem si izbrala temo, ki je drugačna od vseh teh, saj se osredinja na primerjave različnih poznejših basni s Pančatanthro. Čeprav se zdi, da so basni dolgočasne, ker se zdi, da so pisci basni le kopirali motive in teme drug od drugega in nas ves čas želijo naučiti istih naukov že več stoletij, pa je znotraj te teme ogromno možnosti za raziskovanje. Ker bi raziskovanje konkretnih vplivov zahtevalo mnoga dodatna znanja in drugačne metode, se je moje raziskovanje osredinilo na primerjave.

2 Literarnoteoretična izhodišča basni

2.1 Etimološko stališče termina »basen«

Breznikova (2014: 10) je zapisala, da je termin *basen* v različnih jezikih zelo podoben. Slov: *basen*, hrv. in srb.: *basna*, nem.: *Fabel*, ang.: *fable*, ital.: *favola*; madž.: *allatmese*, rusko: *básnja*, poljsko in češko: *bajka*, gr.: *mythos*, latin: *fabula*.

Z etimološkim vprašanjem basni kot literarne vrste, se je ukvarjala Šivic – Dularjeva (1976/77: 251-252). Pravi da je »basen kot izraz za poimenovanje omenjene vrste zmagala v drugi polovici 19. stol., kar so zapisali tudi Cigaletov *Deutsch-slovenisches Wörterbuch I*, 1860, str. 477, Znanstvena terminologija, 1880, str. 37, Pleteršnikov *Slovensko-nemški slovar I*, 1894, str. 13, in seveda kot edino nesporno vsi slovenski in drugi priročniki 20. stoletja. Že Pleteršnik, 1. c., je menil, da gre za novoknjižno obliko, Breznik, *Slovanske izposojenke v slovenščini*, 1909, str. 9, pa jo je štel za prek srbohrvaščine sprejeto češko oziroma rusko izposojenko.«

Vendar pa se Šivic - Dularjevi (1977: 251) zdi, da je ta kratka trditev preveč splošna in premalo pove o zapleteni slovensko-slovanski problematiki, ki se razodeva tudi prek tega termina, zato je v nadaljevanju članka *Terminološka vprašanja literarne vede*, objavljenega v *Jeziku in slovstvu*, nadrobneje prikazala potek njegovega ustaljevanja. Za konec 18. stoletja in prvo polovico 19. je v slovenščini našla terminološko uporabljene izraze v pomenu »basen« pri Dajniku in Volkmerju kot *Fabula*, ki prihaja iz latinščine. Vodnik je izraz *Fabel* slovenil kot *právljica* / *pravljíca*. Tako je tudi poimenoval svoje basni, za njim pa je besedo povzel Prešeren v *Kranjski čbelci III*, str. 23, v epigramu *Pravljíčarjem* »basnopiscem«, ki je namenjen Ciglerjevim basnim. Termin *basen* pa je uporabljal Jarnik. Slomšek jo je populariziral že v *Drobtinica I*, 1846, z rubriko *Prilike ino bafni*; morda spadajo sem tudi *Basne* iz l. 1817 ne povsem zanesljivo znanega pisca. Na Koroškem je mogoče med kulturniki živelo Hipolitovo poimenovanje za to književno vrsto. Za Hipolitov slovar bi bil prek

Gutsmanna lahko vedel tudi Jarnik. J. N. Primic pa je zanimiv zato, ker v malem zaobsega to terminološko neustaljenost. Pod Vodnikovim vplivom je l. 1805 prevedel iz grščine več kot sto Ezopovih basni. V rokopisu, ki je ohranjen v NUK, je uporabljal pri eksplikaciji nauka celo vrsto poimenovanj: smiflik, fabula, pravlavza, perpovedek, smifhljena perpovest, marnja, pravliza, nikoli pa ne basen. Nasprotno pa je v svojih Nemško-slovenških Bukvah za branje, 1813 (z Jarnikom je prišel v stik v začetku leta 1811), uporabljal izraz *bafnje ali fabule*. Dodatek *ali fabule* tu ni stilistično sredstvo, temveč prej kaže, da oblika *basni* vsaj na delu slovenskega ozemlja (v središču) ni bila popolnoma jasna in nedvoumna oziroma v rabi.

Šivic - Dularjeva (1976/77: 251-252) opozori, da »gre pri izrazu basen za tvorbo dveh delov. Pripona –snB (enaka tudi v psla. *pěsnB, sin. Pesem, k pěti 'peti') /.../ je dodana korenu -ba – iz *bha- 'govoriti. Isti koren je mogoče zaslediti tudi v bajka, bajati. Kot občno ime najdemo basnB (v ustrezni glasovni podobi) v vseh slovenskih jezikih z osnovnim pomenom 'pripovedovanje, zagovarjanje; (izmišljena zgodba, bajka', iz katerega so se razvili drugi pomeni« (prav tam). Tudi Bolhar (1991: 8) to potrjuje: »Beseda *basen* ali fabula, kot so jo imenovali naši starejši pisatelji in jo pod tem imenom poznajo še danes drugi narodi, prihaja od besede basniti, kar pomeni *kramljati, pripovedovati*.«

Šivic - Dularjeva (1976/77: 253) članek o basni zaključí z besedami: »Močna podpora, ki je je bila deležna beseda basen v Drobtincah, Kmetijskih in rokodelskih novicah, Vedežu itd., pa je basni pribojevala prvenstvo in ustaljenost v knjižnem jeziku.«

2.2 Definicija basni in njene značilnosti

»Slovenska slovstvena teorija poimenuje s terminom basen poučno književno vrsto v verzih ali prozi, v kateri nastopajo živali ali stvari, ki jim pripisujemo kako stalno lastnost z jasno podanim naukom«, je zapisala Šivic – Dularjeva (1976/77: 1).

Breznikova (2014: 14) pa je v svoji magistrski nalogi pojasnila, da je »basen s strani teoretikov precej zapostavljena«, s čimer se v bistvu le pridružuje razmišljanju Blažetina¹.

Janko Kos (2001: 167) jo v slovenskem prostoru definira v delu *Literarna teorija* tako: »Basen je kratka zgodba, po notranji zgradbi epska, vendar z didaktičnim pomenom, kar se pogosto kaže kot posebej izrečen nauk na koncu teksta. Motivno se naslanja na like in

¹ Blažetin, Stjepan: *O basnama*. Zbornik radova s medunarudnoga znanstvenoga skupa. Zlatni danci 4 – Basne. Osijek: Pedagoška fakulteta. 2003: 9-14.

dogodke iz živalskega in rastlinskega sveta, ki jih personificira, vendar so mogoče tudi basni s človeškimi osebami in celo bogovi. Teme so v zvezi s praktično-moralnimi spoznanji o dejanskih življenjskih možnostih, nujnostih in zahtevah. Napisana je v verzih ali prozi.«

Matjaž Kmecl (1996: 297) jo zelo podobno definira v *Mali literarni teoriji*: »Prvotno upesnjena pripoved, zgodba (fabula); basništvo je pripovedna književna zvrst. Danes je to didaktična književna vrsta z živalmi, ki se obnašajo kot ljudje, verzificirana ali v prozi, z zaokroženo zgodbo in presenetljivim končnim preobratom, ki omogoča izrecno formulacijo kakšnega moraličnega pravila, nauka ali kritike. Basen je kratka, zato posamezne živali redno poosebljajo kakšno značilnejšo in pogostejšo značajsko lastnost. (lisica zvitost, lev mogočnost, volk lakomnost ipd.); izvira iz Orienta (Indija), najznamenitejši starogrški basnopolisec Ezop (ok. 550 pr. n. š. – po njem tudi »ezopska fabula« - basen); v času baroka v Franciji La Fontaine (1621-1654), med ruskimi razsvetljenci Krilov, pri nas Vodnik, Stritar idr.«

Basen ima dva dela: povest ali zgodbo in nauk, ki je jedro basni. Nauk je lahko v začetku, najpogosteje pa je na koncu. Mnogokrat v basni nastopajoče bitje nauk naravnost pove, nemalokrat pa to popolnoma izostane. V takem primeru si ga mora bralec izluščiti sam, kar pa ni posebno težko (Bolhar 1991: 8).

Bolhar (prav tam) razlaga: »Basen se od drugih tradicionalnih vrst loči že na prvi pogled po svoji zunanji obliki, ker je navadno kratka in preprosta zgodba ali dogodek, kjer nastopajo največkrat živali, torej živa bitja, pozneje pa tudi stvari nežive prirode. Te same po sebi seveda ne znajo ne misliti ne govoriti, kadar pa nastopajo v basni, jih označujejo človeške lastnosti. Še več: v basni nastopajoče živali ravna marsikdaj razumnejše kot človek in so mu zato tudi za zgled. Človeške slabosti so predstavljene navadno v šaljivi, zasmehljivi ali ostro zbadljivi luči. Tako je basen nekakšno ogledalo, v katerem vidi tako posameznik kot ves narod samega sebe, svoje napake in slabosti.«

Tudi Lamping (2009: 278) definira basen in pravi, da je basen izmišljena zgodba, v kateri so glavni akterji počlovečene živali, rastline, včasih pa celo predmeti ali pa naravne sile. Sestavni del basni je tudi moralni nauk. Namigi, ki so vključeni v basen, nam dajo jasno vedeti, da gre v resnici za zgodbo v prenesenem pomenu. Basen lahko služi kot sredstvo za potrjevanje in utrjevanje praktičnih znanj, pa tudi za prikaz raznih moralnih in religioznih naukov, ali pa služi k nagovarjanju in širjenju različnih ideologij. Tipološko se basen deli na zgledno basen ali na zgodbo v prenesenem pomenu, ki je lahko v verzih ali v prozi.

Definicija basni se je skozi stoletja ohranila brez velikih sprememb. Ves čas gre za moralno-didaktično literarno² vrsto z določeno besedilno strukturo in vedno nam basni želijo skozi primer živali, rastline ali celo predmetov predstaviti določene lastnosti človeka, ki so sprejemljive pri človeku (dobrota, poštenost, prijaznost, ponižnost, hvaležnost ...) in tiste, ki so pri človeku nesprejemljive (hinavstvo, izdaja, požrešnost, pohlep, pohota, sovraštvo, ponos, lažnivost ...). Na vzdrževanje definicije tudi ne vpliva okolje, narod ali kultura, v kateri basen nastaja. Kulturne značilnosti se razpoznajo le v nastopajočih živalih, ki so v določenem okolju prisotne in znane, v drugem pa ne, in v tem, kaj natančno nas želijo podučiti: katere vrednote izpostavljajo moralne in družbene norme določenega okolja, v katerem nastaja basen.

2.2.1 Zakaj basni niso izvirne?

O tem je pisal že Perozo (1946: 364) v svojem članku *Basen in basnopisci*, namreč da je basen najmanj izvirna literarna vrsta in da basnopisci ponavljajo prejšnje zgleds in si od njih zelo očitno in odkrito sposojajo. Za to trditev poda utemeljitve oziroma razloge in kot prvega navaja, da je basen najbolj zastarela literarna vrsta.

Kar zadeva obliko, je bilo že od nekdaj sprejeto, da je basen sestavljena iz dveh delov in sicer iz zgodbe in moralnega nauka. Ko basnopisec konča s pripovedovanjem zgodbe, nam na koncu pogosto poda stavek v drugačni, poudarjeni pisavi, ki zgodbo podpira kot nekakšen nauk. Basen ne obstaja brez moralnega nauka. Tudi nastopajoče osebe (perdonificirana nečloveška bitja) imajo oziroma so jim pripisane enake ali podobne značilnosti: lev slovi po velikodušnosti, plemenitosti; tiger je krut, zbadljiv; opica je tatinska; lisica je prekanjena in ostali so to, kar so vedno bili. Basen je po Perozovem mnenju dolgočasen anahronizem, nesposobna razvoja (Perozo, 1946: 364).

Kot drugo nenavadno okoliščino v povezavi z basnimi navaja (prav tam), da je v književnosti zelo malo slovečih basnopiscev. Vsi veliki basnopisci od A do Ž [Z] so namreč bili v tradiciji

² Funkcionalnost parabolične pripovedi oziroma basni se navezuje na njeno občo veljavno povednost. Poetika in književna didaktika to povednost najpogosteje imenujeta nauk. S tem tudi samo pripovedno vrsto hote ali nehoti uvrščata v didaktično zvrst (Rotar, 1977/78).

kmalu izbrani. Ezop, Fedrus in La Fontaine so najbolj znani. V tradiciji basni so bili znani tudi Babrij (Babrius), Bidpai³

in Lokman⁴ (etiopski suženj, arabski modrec in pisec basni, ki so ga pogosto istovetili z Ezopom). Med starejšimi pripovedovalci zgodb, ki jih omenja Perozo, so še: v Franciji Marie de France in Jean-Pierre Claris de Florian, v Nemčiji Christian Fürchtegott Gellert in Gotthold Ephraim Lessing, Anglež John Gay, Italijan Laurent Pignotti, Španca Tomas de Iriarte in Felix Maria de Samaniego ter Rus Ivan Andrejevič Krilov.

Nato se avtor (1946: 431) sprašuje, zakaj so basnopisci v določenih državah in obdobjih tako zelo redki. Pomanjkanje basni si razlaga (prav tam) s tem, »da pisatelji na splošno niso zainteresirani za basni, saj nanje gledajo kot na trivialno in manjvredno vrsto literature.«

Kot naslednjo možno in bolj prepričljivo razlago Perozo navaja (1946: 432), da:

»so od zabavnih žanrskih oblik bolj ustaljene in prednjačijo bolj novela, kratka zgodba in strip. Ti žanri zahtevajo manj truda od bralcev, ponujajo veliko širše teme in obravnave in imajo dodatno prednost, da nimajo težnje k poučevanju. Zelo pomemben vidik problema je stalno izročilo (tradicija) naloge moraliziranja v basnih. Že od vsega začetka so bili basnopisci učitelji. Standardna slovarska definicija basni je: *Literarna vrsta, v kateri ... se pove nauk*. Ta definicija predstavlja vsakdanje sprejet koncept basni, vendar je nedvomno res, da so basni tudi sredstvo zabave in zadovoljstva.«

Avtorju se zdi (prav tam), da se bralec vznemiri, če basnopisec pod pretvezo zabavne pripovedi želi poučevati in da je bolje, da je nauk v basni le nakazan kot pa, da je natančno razložen.

³ Znan je po Panchatantri, zbirki indijskih živalskih basni, ki so bile v izvorni obliki razširjene povsod po svetu. V sanskrtu Panchatantra pomeni »pet razprav« ali »pet poglavij«. V Evropi je bilo delo znano kot »Basni Bidpaja«. V angleški jezikovni tradiciji je bil avtor navajan kot Pilpay. (Vir: <http://www.britannica.com/topic/Panchatantra-Indian-literature>)

⁴ Etiopski suženj, arabski modrec in pisec basni, ki so ga pogosto istovetili z Ezopom.

Vir:

https://books.google.si/books?id=Is0nAAAAMAAJ&pg=PA166&lpg=PA166&dq=Fable,+Lokman,+Encyclopedia+Britannica&source=bl&ots=PsfeAkL17a&sig=zVSs_MnFzWAmHuES7IkChIlsgsE&hl=sl&sa=X&ved=0a_hUKEwimzvU7dvMAhUBCiwKHV4ZAvGQ6AEINTAD#v=onepage&q=Fable%2C%20Lokman%2C%20Encyclopedia%20Britannica&f=false

Zaključek zgodbe je stvar bralca in ta zaključek ima lahko obliko uporabne resnice, včasih pa je šaljiva »brca« ali ironično presenečenje. Ne smemo pozabiti, da basnopisec ni vedno pridigar, saj ni nikoli dolgovezen, k čemur navadno težijo pridigarji. Njegovo pripovedovanje mora biti kratko, kolikor je možno, kadar se v bralčevi zavesti naniza veliko situacij, postane bralec nečakan, da izve za izid zgodbe. Poleg tega pa je basen dolgačasna in neučinkovita, če se zgodba vleče (Perozo 1946: 433).

Perozo (prav tam) torej zaključi, da bi bilo ta literarni fosil mogoče spet obuditi, če bi ga napravili živahnejšega in če bi bolj zabaval ljudi kot pa vzgajal. Zato mu je bolj všeč definicija basni, ki se glasi: *Alegorična pripoved, v kateri nastopajo človeški karakterji ali karakterji nadnaravnih bitij, so živi ali neživi in delujejo ali govorijo kot človeška bitja.*

3 Literarno-zgodovinski razvoj basni

3.1 Razvoj basni in basnopisci

Breznik je v svoji magistrski nalogi (2014: 42) zapisala, da se na področju razvoja basni pojavlja mnogo vprašanj o nastanku in vzroku skupnih lastnosti in da še vedno ne vemo, ali ima basen indijski ali grški izvor. Ko rečemo grški izvor, s tem mislimo na Ezopa, ko pa rečemo indijski izvor, s tem mislimo na začetek basni z zbirko indijskih basni Pančatantra. V tej magistrski nalogi bom prikazala, da za začetne basni veljajo indijske basni.

Breznikova nato (prav tam) postavlja vprašanje, zakaj univerzalno ali pa vsaj zelo sorodno motiviko basni kot slikovit način poučevanja naukov in pravil najdemo na vseh koncih sveta. Na to odgovori z dvema tezama in kot prvi vzrok Breznikova (prav tam) navaja difuzionizem. Na tem mestu je tudi citirala Pöge-Alderjevo⁵, ki zagovarja tezo, da naj bi basni nastale na enem mestu. Tako kot naj bi se vsa ljudstva širila s selitvami, tako naj bi se tudi širila ta literarna vrsta, saj se temu posledično prenašajo tudi različne kulture in izročila. Za drugo tezo pa Breznikova (2014: 42) navaja mnenje Monike Kroepej, ki pravi, da je sorodnost basni (kljub različnim kulturnim okoljem, v katerih nastajajo) pogojena z arhetipskimi predstavami ljudi. Breznikova nato (prav tam) takole komentira izjavo Kroepejeve: »Vsekakor določeno življenjsko okolje, način življenja ter razmere, v katerih ljudje živijo, vplivajo na mišljenje,

⁵ Pöge-Alder, Kathrin: Märchenforschung: Theorie, Methoden, Interpretationen. Tübingen: Nar Verlag, 2011.

vendar je način dojemanja soroden po vsem svetu.« Nato pa avtorica spet dodaja mnenje Pöge-Alderjeve, da so basni po teoriji poligeneze nastajale sočasno tako, da je ena literarna vrsta nastala hkrati na različnih literarnih tleh in to z identičnimi motivi.

Perozo je zapisal (1946: 428): »Strokovnjaki postavljajo začetke basni v Orient, natančneje v starodavno Indijo. Od tu so prešle na Kitajsko, v Perzijo in končno v Grčijo. Tukaj se srečamo z Ezopom⁶, ki velja za začetnika [te] umetnosti, ki ji daje dostojanstvo in pomembnost.« Javoršek (2001: 153), ki se je v svoji spremni študiji k La Fontaineju opiral na francoske vire, je prav tako izpostavil, da je imela najpomembnejši vpliv na tradicijo basni ob grški ezopski tradiciji neodvisna indijska tradicija basni, ki jo je uveljavila zbirka Pančatantra⁷. Vendar pa je evropski tradiciji prinesla predvsem teme in motive, projekcija izvira in izvora na tradicijo Ezopove basni je bila namreč tako močna, da se je indijska oblika v Evropi podredila zakonitostim Ezopove basni.

Javoršek je zapisal (prav tam), da je zvrst Ezopove basni⁸, kakršno poznamo danes, vzpostavil šele rimski basnopolisec Gaj Julij Fajder (leksikon Antika ga sloveni pod imenom Fedrus⁹), ki je basen vzел za osnovno obliko in vzpostavil posebno zvezo med svojim delom in tradicijo basni, ki so jih pripisovali Ezopu. Avtor nato razlaga, da je Fajder želel z jasnostjo in jedrnatostjo doseči ali celo preseči starega mojstra s tem, ko je prestavljal stare teme v

⁶ Vendar, ne moremo biti prepričani v dejanski zgodovinski obstoj Ezopa, kljub temu, da pisci njegovo pojavitev posredujejo do minute natančno, opisujejo njegovo suženjstvo, njegove intelektualne aktivnosti, njegovo prijateljstvo z grškimi filozofi in njegovo tragično smrt. Sprašujejo se tudi, če je Ezop sam avtor teh basni, ali pa jih je le zapisal po pripovedovanjih drugih. Nekateri avtorji so prišli do zaključkov, da je njegovo resnično delo le zbiranje basni iz različnih izvorov, različnih avtorjev (Perozo: 1946).

⁷ Pod 4.1.3 v naslednjem poglavju tega magistrskega dela, je razloženo vse glede tega dela, ki je zelo pomembno pri moji obravnavi.

⁸ Postavil je enotno obliko basni. Ezopove basni so bile zbirke proznih anekdot s poučno poanto, večinoma z živalskimi osebami, ki so bile namenjene za uporabo v govorništvu. Morala ni bila del anekdote, ampak je bila navedena kot način njene uporabe. Fajdrove basni so dobile verzno podobo, ki je bila bistvena kot znamenje umetniškosti, literarnosti dela, in seveda tudi Fajdrovega avtorstva, hkrati pa je morala formalno postala del basni (Javoršek 2001: 154).

⁹ Gaius Julius Phaedrus, 10 pr. n. št. – 54 n. št. Bil je osvobojenec, po poreklu iz Makedonije, živel pa je na Avgustusovem dvoru. Imel se je za prvega avtorja, ki je basen prenesel v latinščino, in v resnici je bil prvi, ki je objavil večjo latinsko zbirko basni. Pred njim so basni uporabljali že drugi avtorji, najpomembnejši je bil gotovo Horacij, ki je svoje basni predstavil v svojih pesmih kot drobne vložke v večjih besedilih, kar je bilo sicer v starem veku dolgo značilno za večino proznih zvrsti. Fajder (Fedrus) je sam sebe smatral za genija, ki je v svojih pesmih prvi kombiniral očarljivost z resno didaktično noto, kar je bilo zagotovo nemoralno. Bil je tudi ponosen na svojo jedrnatost basni. Njegove basni so zelo znane, kot na primer *Lisica in kislo grozdje*, *Volk in jagnje* itn. Njegovo delo je postalo popularno v srednjem veku. Po navdihu njegovih basni so v Evropi in Britaniji nastala številna prozna in pesniška dela. Njegova dela so bila objavljena v zbirki *Romulus*.

(Javoršek 2001: 153; in dostop na spletu: <http://www.britannica.com/biography/Phaedrus-Roman-fabulist>)

sodobno obliko. On je bil odgovoren za to, da so naslednji basnopisci le nadaljevali tradicijo Ezopove basni in jo le formalno prilagodili okusu časa ali pa so sestavili novo, oblikovano na modelu enega od vzornikov.

Naslednji basnopisec, ki ga je vredno omeniti, je La Fontaine, ki ga srečamo v zlati dobi Francije, kot je zapisal Perozo (1946: 429), in tudi (prav tam) dodaja, da gre za nepozabnega pripovedovalca zgodb, ki je še utrdil delo Ezopa, tako da je basni navdahnili z novim življenjem, jim dal eleganco in šarm. Francoz ni imel ambicije po izvirnosti, kot pravi avtor (prav tam), saj je zgolj le predelal delo Ezopa in ostalih. Vendar, kot naprej pojasnjuje Perozo: »To je naredil s tako spretnostjo, s takim znanjem o človeški naravi in s tako poetično nezmotljivostjo, tako da je dosegel najvišjo odličnost med svojimi predhodniki. Ezopova stvaritev, ki je veličastna, a hladna; močna, a trda oz. toga, v njegovih rokah zaobseže toploto in gibčnost.«

Kot je zapisal Javoršek (2001:160), so La Fontainove *Basni* imele izreden odziv in so utemeljile basen kot sodobno literarno zvrst, vendar ji prihodnost literature ni bila naklonjena, saj so bile didaktične zvrsti odrinjene na rob književnosti. Že v razsvetljenstvu so se okrepili nasprotniki verzne basni. Lessing, ki je sploh zavračal opisno in didaktično pesništvo, je zahteval, naj basen opusti umetno klasicistično obliko in se vrne k preprosti, jasni, kratki ljudski obliki v prozi, pojasnjuje Javoršek (prav tam).

Basen je postopoma zamirala in hkrati postajala zvrst, namenjena otrokom. Zadnji vrh je dosegla v slovanskih književnostih, najprej z Ignacyjem Krasickim (1735–1801), osrednjim poljskim razsvetljencem, predvsem pa z basnimi Ivana Andrejeviča Krilova (1768–1844), ki je bil zadnji veliki basnopisec. Oblikovno je sledil zgledu La Fontaina in antičnih avtorjev ter tudi prevzemal njihove motive, čeprav so bile njegove basni sicer pisane v duhu razsvetljenstva. Predvsem so bile satirične in družbeno kritične¹⁰, uperjene proti tedanjim razmeram v cesarski Rusiji (Javoršek 2001: 161).

¹⁰ Zaradi družbene kritike ga štejejo tudi med predhodnike ruskega realizma. Njegove basni, ki so izhajale v prvi polovici XIX. stol. (skupaj 197 basni), so imele velik odmev in tudi več posnemovalcev, zlasti v drugih slovanskih književnostih, na primer v Srbiji (Javoršek 2001: 161).

4 Prvi začetki basni v Indiji

4.1 Hinduizem

Med vsemi različnimi razvoji duhovnosti v Indiji ima hinduizem dominantno pozicijo. Od vseh tradicij ta namreč najbolj predstavlja prav Indijo. Hinduizem je hkrati višja religija, razvita kulturna tradicija in socialna struktura in v vseh teh aspektih je hinduizem zelo kompleksen. Ker se hinduizem v vseh teh smereh bogato razrašča, ima izjemno sposobnost, da skupaj drži različne duhovne, kulturne in socialne ekstreme. Hinduizem ne drži skupaj le značilne raznolikosti duhovnih tradicij, povezuje tudi posamezne civilizirane komplekse, duhovne in civilizacijske razvoje celotne podceline. To ima ogromen pomen, ki bi moral biti cenjen v vsaki študiji hinduizma (Berry: 1914: 3).

Berry zelo na široko opisuje značilnosti hinduizma, a za naše razumevanje dodajam še zadnje besede tega članka (Berry, 1914: 16), ki se navezuje na hinduistično literaturo: »Vse tradicije v Indiji so na nek način povezane s hinduističnim družbenim redom. Hinduizem obsega vse, najde prostor za vse in ga moramo preučevati postopoma kot proces in vprašati se moramo, kako vstopa v sodobni čas. To moramo preučevati skozi hinduistično literaturo. V kvaliteti, količini in v pomenu za intelektualno, kulturno in duhovno življenje, te literature ne more prekašati nobena druga literatura na svetu. Vplival je na literarno tradicijo sredozemske antike, na kitajsko, islamsko, budistično tradicijo in na splošno na zahodno civilizacijo. V strogem duhovno-religioznem smislu gre za eno izmed največjih literarnih tradicij človeštva. Ne moremo v celoti podati tako obsežnega seznama hinduistične literature.« Avtor (prav tam) navaja seznam temeljne religiozne hinduistične literature: *vedske himne, Brahmane, Aranjake, Upanišade*; zakoniki: *Manujev zakon, Dharma sutre, Grihya sutre*; epi: *Mahabharata, Ramajana, Bhagavad-Gita*; filozofske sutre: *Sankhya Yoga, Vaishesika, Nyaya, Mimamsa, Vedanta*; Purane, Agame, **Tantre**¹¹; spisi vedantskih menihov; himne in spisi o svetnikih; moderni duhovni in teološki spisi.

Beauchamp (1906: 433) pa o hinduistični literaturi še dodaja:

»Hinduisti imajo še posebej radi poezijo in leposlovje in njihova literatura vsebuje ogromno zbirko zanimivih basni. Nekatere od teh basni vsebujejo moralni pomen in so zelo popularne,

¹¹ Beseda je odebeljena, saj je za moje raziskovanje bistvenega pomena. V Poglavlju 4.1.2 bom razložila pomen tega izraza.

medtem ko so druge le zgodbe in nimajo vrednosti, ki bi presežala literarno. Basni lahko v velikem številu najdemo v številnih hinduističnih knjigah. Po navadi so osnovane na moralnih principih odličnosti in vsebujejo nekaj ostrih kritik na grešnost ljudi.«

4.1.1. Karma in reinkarnacija

Ker bo za moje raziskovanje pomembno delo Pančatantra, ki vsebuje hinduistične ideje, jih bom sedaj za lažje razumevanje razložila.

Metka Preserl (Duhovnost v literaturi, 2001: 277) piše, da hinduistična filozofija govori o tem, da ima vse, kar je živo, dušo in da je ta nameščena v telo in poudari, da je »duša bistvo vseh živih bitij ne glede na razvitost njihovega telesa« (...) »Prisotnost duše je torej nujen pogoj za življenje«. Potem pa poudari razliko duše od telesa: »Zaradi delovanja celic in reakcij v njih, se telo vsak trenutek spreminja in tako raste in se stara. Duša pa je večna in kljub spremembam v telesu in duhu ostaja enaka.« (...) »Duša se nikoli ne rodi in nikoli ne umre, ker pa vstopi in izstopi iz materialnega telesa, se rodi in umre telo.« Tudi S. Knapp (2006: 265) opisuje, da »se materialno telo nenehno spreminja, vendar živo bitje, zmedeno zaradi časa, misli, da je to telo njegova prava identiteta. Živo bitje se pravzaprav ne more roditi in tudi ne umreti, temveč je večno. Če mislimo, da se lahko rodimo in lahko umremo, smo v iluziji«. Ti citati pa so dovolj za razumevanje tako imenovane *reinkarnacije*, kot jo opisuje Preserlova (2001: 278) : »Po svoji naravi je duša božanska; njen naravni položaj je gospodovati umrljivemu telesu, ki predstavlja nižjo naravo. Ko telo propade, duša njegovo smrt preživi in čez nekaj časa vstopi v novo telo.« V nadaljevanju pa avtorica (prav tam) razlaga, da človek dobi naslednje telo takšno, kot si ga zasluži glede na svoja dejanja v prejšnjem življenju. Če je torej živel pošteno ter je gojil »vsaj nekatere dobre lastnosti, značajske poteze, se ponovno utelesi v človeški obliki s približno enako zavestjo.« Ta pojav, ki temelji na akciji in reakciji, pa imenujemo zakon *karme*. Comaraswamy (1994: 250) je karmo opisal s preprostim pregovorom, ki je poznan tudi pri nas: »Vsak človek žanje, kar je sejal.« Tudi Berry (1914: 13) potrjuje isti izrek. Woodroffe dodaja (2012: 142), da je karma dejanje, vzrok in posledica in da se nič ne zgodi brez razloga in nobeno dejanje ne obstaja brez posledic. »*Karma* ni niti slaba niti dobra, vse skupaj imenujemo nečistost dejanja.« Potem to razloži (prav tam) tako, da nas celo dobro dejanje, ki je bilo storjeno zato, da si lastimo rezultate svojih dejanj, ne more pripeljati do osvoboditve in s tem sreče, ter da bi

morali naša dejanja izvesti na način, v katerem ne mislimo le nase in svoja sebična zadovoljevanja čutov, ampak bi morali zadovoljiti Božansko Celoto in tako se bomo osvobodili *karme* in večnega rojevanja in umiranja (*reinkarnacija*). Ideja večnosti ima neizogibno povezavo s trpljenjem iz življenja v drugo življenje zaradi naših materialnih želja, pri čemer gre za nauk reinkarnacije (Comaraswamy, 1994: 250).

4.1.2 Tantra

Sedaj bom pojasnila pojem *tantr*, saj ko slišimo to besedo, večinoma najprej pomislimo na njen nižji pomen, ki je povezan s spolnostjo in je v tej meri tudi najbolj razširjen – kot nekakšen proces, ki človeka pripelje v neke druge sfere užitkov v materialnem svetu, o čemer piše Embree T. Ainslie (1958: 332). »Pri tantričnih ritualih ni omejitev v spolnih odnosih v različnih družbenih razredih. Moški in ženske iz nižjih in višjih družbenih stanov so vsi del istega rituala z namenom, da bi se osvobodili vezanosti na materialni svet.« Ko sem iskala primerno definicijo za mojo uporabo, sem naletela na različne pojasnitve: »Tantr so teksti iz osmega in devetega stoletja, ki se osredotočajo na duhovno disciplino, ritualne aktivnosti in pridobivanje magične moči in so pogosto vzeti iz dialoga med Šivo in Boginjo (Knott, 1998: 15). V poplavi iskanja nove duhovnosti na Zahodu se beseda tantra popularizira in najpogosteje opomenja v popreproščenih prilagoditvah mentalitetam ciljnega okolja. Mišo Tošič (2003: 54) poda razlago besede tantra takole: »Beseda tantra pomeni postopek. Tantr so navodila za opravljanje različnih obredov, ki izvajalca bolj vabijo k izkušnji kot pa k znanju. Glede na stopnjo zavesti ljudi, ki so jim namenjene, delimo tantr na tri skupine. Na Zahodu prevladuje nižja raven tantričnih praks in razumevanja.« Georg Feuerstein (1998: 34) pa v predgovoru iz Tantr piše, da je beseda tantra kot domača beseda na Vzhodu precej pogosta, vendar je njen pomen mnogim nepoznan. Prepričan je, da »tantr povezujejo s kreativnostjo in domišljijo, v resnici pa ne znajo podati inteligentne definicije za to besedo.« Najtehtnejšo razlago, ki je najbolj primerna za mojo uporabo, pa sem, kot znanstveno razlago, dobila pri Vlasti Pacheiner-Klander (2001: 98): »Le malo del staroindijske klasične književnosti zajema iz sodobnega življenja ali zgodovine, večina jih na novo predeluje zgodbe iz Mahabharate in Ramajane ali drugih mitoloških pripovedi, ki se bolj v ljudski različici in s poudarjeno versko-poučno vsebino vzporedno oblikujejo v »purane« (purana – starodaven) in tantr (tantra – knjiga).« Iz tega sestavka je razvidno, da tantra torej nima nobene povezave s pomenom, ki si ga lahko takoj naslikamo v naši glavi pod vplivom omenjenih zahodnih

popularizacij, ko slišimo to besedo. Zdaj je jasno, čemu naslov Pančatantra – *panča* v hindi jeziku pomeni pet in *tantra* knjiga in če ti dve besedi združimo skupaj, dobimo prevod *petknjig*, kar tudi Pančatantra pravzaprav je v dobesednem pomenu.

4.1.3 Pančatantra

Vlasta Pacheiner-Klander (2001: 99) piše, da je celotno staroindijsko književnost mogoče razdeliti na nekaj obdobj, saj je kronološki potek literarnega dogajanja v Indiji po vedskem obdobju jasnejši. Obdobja si zato sledijo takole:

1. Zgodnja klasična doba (1.-4. st. n. š.): epik in dramatik Ašvaghoša, prakrtska zbirka lirike Sattasai, **začetki poučno-pripovedne zbirke zgodb Pančatantra** (Pancatantra), dramatika (Bhasa) in Šudraka
2. Vrhunec klasične dobe (ok. l. 400): lirik, epik in dramatik Kalidasa, dramatik Viśakhadatta
3. Pozna klasična doba (6.-8. st.): pisec strokovnih del v verzih Varahamihira, lirika Amaru in Bhartrhari, epiki Bharavi, Bhatti in Magha, dramatika Harša in Bhavabhuti, pripovedniki Dandin, Subandhu in Bana.
4. Poklasična doba (9.-12. stol.): dramatik Rajasekhara, pesnik Bhodža, lirik, epik in dramatik Bilhana, pesnika Somadeva in Ksemendra, pisec zgodovine v verzih Kalhana, lirsko-dramski pesnik Jayadeva.

V prvem obdobju torej, v zgodnji klasični dobi, zasledimo Pančatatro, kar bo tudi predmet moje obravnave. Mozumdar (1959: 1) pojasnjuje sanskrtsko besedo Pančatantra kot Peteroknjižje in pravi (prav tam), da gre za najslavnejšo zbirko starih basni in pravljic.« Vlasta Pacheiner-Klander (2001: 99) to zbirko označi kot poučno-pripovedne zgodbe, sama pa jih bom imenovala kar basni, čeprav jih takrat še niso tako imenovali, kar avtorica tudi poudari: »Poudariti je potrebno, da se v času nastanka Pančatantre, ni uporabljalo besede »basen« za te zbrane pripovedi« (Pacheiner-Klander, 2001: 102). Naprej opisuje (prav tam), da se staroindijska pripovedna oblika, ki je pretežno v prozi, imenuje *katha* (izgovori se *kata* in pomeni *zgodba* oziroma *pripovedka*), ki pripoveduje izmišljeno zgodbo, ime za še drugo pripovedno obliko pa je *akhyayika* (izgovori se *akjajika* in pomeni *pripoved*), ki ima bolj

stvarno podlago in lahko govori o življenju kake zgodovinske osebe. Obe pripovedni prozni obliki imata lahko tudi verzne odlomke, *katha* pa je lahko tudi vsa v verzih. Ena izmed podvrst oblik *katha* je *nidaršana* (nidaršana pomeni zgled) z zabavno-poučno ali blago satirično vsebino: iz takih zgodb je sestavljena znamenita zbirka Pančatantra. Vendar (prav tam) avtorica pojasnjuje, da bi te zgodbe bolj sodile v kategorijo mešanih del staroindijske klasične književnosti, ker so napisane v prozi in verzih: »v verzih so zgoščeno povedani nauki zgodbe.«

V indijski tradiciji je Pančatantra nitišastra. *Niti* bi lahko prevedli kot »pametno izvajanje življenja ... pripovedi v tej zbirki nam razlagajo, kaj pomeni biti dober državljani (Mehrota, 2003: 333) oziroma član družbe.

4.1.3.1 Prevod Pančatantra v različne jezike

Beauchamp (1906: 434-435) se je ukvarjal z raziskovanjem različnih prevodov Pančatantra in odločno zatrdi, da je bila ta zbirka starih in popularnih basni prevedena v »skoraj vse« jezike.

»Dva izvoda teh basni, ki jih je prevedel Abbe, sta bila objavljena v Parizu leta 1872 in 1877, dvajset let po njegovi smrti. Vzhod, dežela mitov in legend je izvorni dom basni. Panchatantra je bila prevedena v skoraj vsak jezik¹² in moderni pisci basni so ustvarili mnogo priredb. Iz hinduističnih dežel so te basni v sanskritu prišle do Kitajske, Tibeta in Perzije. Zelo zgodaj so prišle tudi v Grčijo, saj so mnoge basni, ki so pripisane Ezopu, identične s temi z Vzhoda.« V Perziji so se nato v 8. stoletju v islamskem religiozno-kulturnem okolju in v arabskem jeziku priredile v znamenito zbirko Kalila in Dimna, katere avtor je Ibn Al-mukafa. Tudi spremna beseda k slovenskemu prevodu, razvidno pa je tudi v samem literarnem besedilu, izpostavlja vlogo Bidpaja kot verjetnega avtorja indijske zbirke Pančatantra in s tem implicitno indijski izvor basni.

Beauchampove informacije iz gornjega odstavka so zame zelo relevantne, saj je moj namen raziskave prav ta, da predstavim, da so Ezopove basni podobne tem iz Pančatantra in kot pravi Beauchamp (prav tam), je možno, da je Ezop bral zgodbe, ki so pozneje oblikovale

¹² Beauchamp (1906: 434) razlaga, da gre pravzaprav za več kot 50 jezikov, kar naj bi bil znak njene popularnosti in razlog, da so v njej zahodni pripovedovalci dobili navdih za svoje zgodbe oziroma basni. Mozumdar (1959: 5) pa pojasnjuje, da je izpričanih več kot 200 besedil Pančatantra v 64 različnih jezikih Afrike, Azije in Evrope in da prvotnega teksta Pančatantra ni več.

Pančatanthro, saj je živel v 6. stoletju pred našim štetjem.¹³ Avtor (prav tam) tudi doda, da je grška verzija Pančatanthre nastala nekje v enajstem stoletju pred našim štetjem, tako, da je mogoče, da je Ezop indijsko zbirko basni bral, tako kot vplive indijskih basni na Ezopa potrди tudi Sen (1961: 66) v svojem delu *Hinduizem*:

»Indijske basni so imele pomemben vpliv na druge dežele in prav tako so Max Muller, Rawlinson in drugi dokazovali, da so nekatere Ezopove basni izpeljane iz indijskih basni, kajti zelo pogosto pri Ezopu najdemo basni o živalih, kot so lev, tiger, slon, pav, opica, kar je skupno z indijskimi basnimi. Velikokrat najdemo zelo podobne zgodbe. Vendar se tega ne da vedno dokončno dokazati, niti ne moremo zagotovo vedeti, kako je to takrat res bilo.« O tem lahko le ugibamo s primerjanjem podobnosti, česar se bom lotila v nadaljevanju te naloge.

Nekoliko bolj sporno je, da bi francoski basnopisec La Fontaine bral Pančatanthro v francoščini, saj je živel v 17. stoletju, Pančatantra pa je bila v francoščino prevedena v 19. stoletju, a vendarle je Sen (prav tam) zapisal: »La Fontaine leta 1678 pravi v uvodu v svoje basni, da ni pomembno, od kje je vzel temo za svoje nove basni. Pravi, da bo le z občutkom hvaležnosti, da je veliko dolžan Pilpayu¹⁴, indijskemu modrecu.« Če je torej La Fontaine bral Pančatanthro, je ni v francoščini. Sama bom podobnosti La Fontaina z indijskimi basnimi predstavila preko Ezopovih basni.

Sen (1961: 67) tudi pojasnjuje, da »ni dvoma o tem, da so bile v srednjem veku evropske in arabske basni močno pod vplivom indijskih zgodb. Nemška verzija teh živalskih basni, ki je

¹³ Beuchamp (prav tam) namreč opisuje, da je Pančatantra bila originalno zapisana v sanskritu v tretjem stoletju pred našim štetjem in na osnovi dokazov, se mnoge zgodbe v sestavi nanašajo na Vede in Upanišade, 1500-500 pred našim štetjem. Pančatanthro torej razglašajo za najstarejšo zbirko indijskih basni, ki so preživele zaradi največjih učenjakov indoevropskih jezikov.

¹⁴ Avtorstvo Pančatanthre so pripisali Bidpaju (angleško tradicionalno: Pilpay), kar potrjuje tudi Sen (1961: 67): »Zgodbe Pančatanthre so bile prevedene v perzijsčino v 6. stoletju in v arabščino v 8. stoletju kot basni Pilpaya.« Mozumdar (1959: 3) pa pravi, da je avtor Pančatanthre Višnušarman, brahmana, ki je poznavalec dvorske umetne poezije. Pojasni (prav tam), da je zanj značilno, da prozo meša s poučnimi izreki in verzi in pesniško podaja umetnost vladanja. To oboje drži, saj je prvi avtor zapisovalec te celotne zbirke basni, drugi omenjeni avtor pa je avtor znotraj zbirke, ki je omenjen na začetku.

bila izdana 1481, je bila ena najzgodnejših natisnjenih knjig v Evropi¹⁵, Caxtonova založba pa je priskrbelo angleško verzijo.«

Prvič pa je prevod Pančatantra na slovenski trg prišel leta 1959 in sicer gre za prevod Frana Bradača (Mozumdar, 1959: 1).

Danes se Pančatantra še vedno razvija v mnogih prevodih in predelavah. Po eni strani so njene pripovedi predelane za otroke, po drugi strani pa njeno poučnost uporabljajo mnogi mladi karieristi, ki se učijo strategij za sodelovanje (Beauchamp, 1906: 435).

4.1.4.2 Vsebina Pančatantra

Pančatantra je sestavljena iz petih delov, poleg tega pa je na začetku še kratka pripoved o tem, kdo je komu začel pripovedovati zgodbe in zakaj. Vsak izmed petih delov ima svojo okvirno zgodbo, katera potem vsebuje vložne zgodbe – včasih 3 do 5 nivojev globoko (Beauchamp, 1906: 436).

»Vsaka izmed petih knjig vsebuje po eno okvirno zgodbo, katere namen je podati kak poglobljen nauk o politični spretnosti. Pančatantra je učbenik politične modrosti in splošnega razumevanja sveta in življenja. Služila je pouku princev in knežjih sinov; šele poznejše priredbe teksta so postale nekaka šolska knjiga za mladino in sploh za ljudstvo« (Mozumdar 1959:1).

Sestavljena je torej iz petih knjig. Prva knjiga nosi naslov¹⁶: *Kako izgubimo prijatelje* in je najdaljša od vseh knjig. Prikazuje dogodke, ki pogosto vodijo k izgubi prijateljstva. Začne se s prijateljstvom med levjim kraljem Zlatogrivcem in volom Živkom. Dva šakala, Zviti in Predrzní, sta kraljeva ministra, ki sta odgovorna, da se je prijateljstvo med Zlatogrivcem in Živkom oskrunilo. Največ zgodb v tej knjigi pripovedujeta šakala, celotna prva knjiga pa zajema kar 45 procentov celotne zbirke petih knjig. Druga knjiga nosi naslov: *Kako*

¹⁵ Mozumdar (1959: 2) pa trdi, da je Th. Benfey Pančatantra iz sanskrt v nemščino prevedel šele leta 1859 z naslovom »Pančatantra«, pet knjig indijskih basni, pravljic in pripovedk.

• ¹⁶ Previde naslovov in drugih del besedila navajam po slovenskem prevodu Krisha-Dharmove priredbe Pančatantra (*Pet modrih, Pančatantra, najslavnejša zbirka basni starodavne Indije*).

pridobimo prijatelje in prikazuje pridobljeno prijateljstvo med vranom in krtom. Vran je na vsak način želel postati prijatelj krta. Kasneje se prijateljstvo razvije tudi med želvo in srnico. Med sabo sodelujejo, da en drugega rešijo pred nevarnostjo, kar je bistvo skupine in prijateljstva. Ta knjiga zajema 22 procentov celotne knjige. Tretja knjiga nosi naslov: *Kako dolgo živeti* in predstavlja umetnost vojne in pomembnost miru med že tradicionalnimi sovražniki – čuki in vranami. Šibkejše vrane premagajo mogočne čuke tako, da taktično pridobijo skrivnosti o njihovih ranljivih točkah. Ta tretja knjiga obsega 26 procentov celote. Četrta knjiga govori o tem *Kako izgubimo pridobljeno*. Knjiga nas razsvetli, kako pridobljeno izgubimo skozi simbolično prijateljstvo med krokodilom in opico. V resnici si krokodil želi le srce opice. Ko opica uvidi to prevaro, se z modrostjo izogne tej strašni usodi. Peta knjiga, ki nosi naslov *Prenagljena dejanja*, se vrti okoli primerov, ki so nesprejemljivi za Brahmano. Na primer: Brahmana je zaupal mungu, pazil je njegovega otroka. Nekoč ga vidi z okrvavljenim gobčkom in še preden je preveril, ga je ubil, saj je mislil, da je ta ubil njegovega otroka. Žal mu je bilo, da je nepremišljeno ubil prijatelja in rešitelja otroka pred sovražnikom (Beauchamp, 1906: 436-438).

Za svojo rabo, sem brala Pančatantra, ki jo je priredil Krishna Dharma leta 2003. Da bi bilo delo lažje berljivo, je izpustil mnogo moralnih navodil, ki jih sicer najdemo v izvirniku. Trudil se je ohraniti bistvena navodila oziroma nauke vsake zgodbe, izpustil pa je mnogo postranskih naukov, ki se pogosto nato pojavijo v obliki verzov. Krishna Dharma je v opombah na koncu dela tudi zapisal (Dharma: 179): »Pravzaprav je Pančatantra primer tega, kar v sanskrtu imenujemo čampu, kombinacija proze in poezije. Zato sem nekaj takšnih verzov ohranil in prepesnil, kar nekaj pa sem jih tudi izpustil. Vse verze in nauke je mogoče najti v obsežnejših, znanstvenih prevodih.«

In tudi (prav tam): »Pri pisanju pričujoče knjige sem se opiral na številna dela: izvorni sanskrtski tekst (avtorja M. R. Kalea) ter na prevode izpod peresa Chandre Rajana, profesorja Patricka Oliverja in Sheile Chandiramani.«

Krishna Dharma (prav tam) spregovori tudi o naravi moralnih navodil, ki jih najdemo v Pančatantri.

»Včasih je videti, kot da si nasprotujejo, toda zgolj zato, ker je v različnih situacijah potreben različen pristop. Pravzaprav je eden od namenov del, kot je Pančatantra, da nam pomagajo uvideti, kateri pristop je v določenih okoliščinah najprimernejši. Poleg tega Pančatantra

vsebuje tudi univerzalna načela moralnosti, značilna za vse vedske spise, kot sta na primer nenasilje in ravnanje z drugimi, kakršnega bi bili sami radi deležni. V isti sapi pa svari pred naivnostjo ter narekuje zoperstavljanje prevaram in izkoriščanju. Zvitost, na primer, je prava obramba pred zvitim človekom. Samoohranitev je pomembno moralno načelo vedskih spisov, toda včasih izpostavljajo tudi žrtvovanje samega sebe za dobro drugih. Spet poudarjam, da moramo biti sposobni razlikovati, katero načelo uporabiti v danih okoliščinah in Pančatantra nam pomaga razviti to sposobnost.«

5 Drugi izbrani basnopisci v svetovni književnosti

5.1 Ezop (620 – 564 pr. n. št.)

Grška proza se je začela razvijati šele v 6. stoletju pr. Kr., vendar se v predklasičnem obdobju še ni razvilo vidnejše prozno pripovedništvo. Izoblikovalo se je samo v obliki kratkih anonimnih zgodb in anekdot, zlasti basni. Te je izročilo pripisalo Ezopu¹⁷ (Kos: 2005: 67). Breznikova (2014: 52) poudari mnenje Wilperta¹⁸, da starogrškega basnopisca Ezopa lahko upravičeno imenujemo tudi oče basni, saj je basen vpeljal kot samostojno literarno vrsto in jim, kot navaja Perozo (1946: 431), zgradil čudovito strukturo. V 5. stoletju so bile njegove basni že splošno znane, vendar so se ohranile samo v poznejših proznih ali verznihi obdelavah¹⁹. Prek teh obdelav so prešle v srednji vek, kjer so postale šolsko berilo; pozneje so ostale podlaga umetne basni v času klasicizma in razsvetljenstva (La Fontaine, Lessing, Krilov idr.) (Kos 2005: 67).

Javoršek je zapisal (2001: 157), da je najpomembnejši vpliv na tradicijo basni ob grški ezopski tradiciji imela neodvisna indijska tradicija basni, ki jo je uveljavila zbirka Pančatantra. Vendar pa je evropski tradiciji prinesla predvsem teme in motive, projekcija izvira in izvora na tradicijo Ezopove basni je bila namreč tako močna, da se je indijska oblika v Evropi podredila zakonitostim Ezopove basni.

¹⁷ Po grško Aisopos (Brenkova 1984, Leksikon Antika, 164)

¹⁸ Wilpert, von Gero: Sachwoertherbuch der Literatur. Stuttgart: A. Kroner. 1989: 282–285.

¹⁹ Babrij, 2. stoletje po Kr., Corpus fabularum Aesopiarum iz bizantinske dobe; v latinščini Fedrus v verzih, 1. stoletje po Kr., in Avijan, ok. 400 po Kr.

Ash (1994: 6) opisuje značilnosti Ezopovih basni²⁰:

»Zanje je značilno, kakor tudi na splošno za to literarno vrsto, da so kratke in duhovite ter imajo poučno poanto. Književni liki so skoraj vedno govoreče živali, ki simbolizirajo čustva, ponižnost ali ljudsko modrost. V nekaterih basnih nastopajo ljudje, ponekod se pojavljajo celo starogrški bogovi. Ti razsojajo o usodi smrtnih ljudi in bitij. Ezopovi nauki se zavzemajo za človeške vrline, kot so zvestoba, dobrota in trdo delo. Jedrnati nauki so se uveljavili kot izrazi, s katerimi si pomagamo pri govoru (npr. priden kot mravlja, napihovati se kot žaba). Nekatere živali so celo ohranile svoje značilnosti, npr. zvita lisica, zahrbtni volk in ponosen lev.«

»Skoraj vsi basnopisci, ki so mu sledili, so si zgolj prisvojili njegove originalne teme. Kot na primer: Feder [Fedrus] in La Fontaine. Drugi so njegove basni malo preuredili in dodali svoje interpretacije. Vendar se pomembni deli basni od starejših piscev vedno prenašajo naprej na druge basnopolisce« (Perozo, 1946: 436).

5.1.1 Primerjave »basni« iz Pančatantra z Ezopovimi basnimi

Učenjaki so razpoznali močne podobnosti med nekaterimi basnimi iz Pančatantra in Ezopovimi basnimi. Tudi sama sem našla kar nekaj podobnosti in navezav, ki jih bom kar najbolj izčrpno predstavila, saj bodo pomembno izhodišče za naprej. Namreč, slavni basnopolisci so se večinoma vsi sklicevali na Ezopa ali na njegove posnemovalce. Ker pa je precej ustaljeno mnenje o nanašanju Ezopa na Pančatantra, lahko predpostavim, da vsi kasnejši pisci in posnemovalci basni vsebujejo podobne teme, motive in nauke Ezopovih basni oziroma indijskih. Prikazati želim, da se podobni motivi, teme in nauki ponavljajo pri vseh basnopoliscih in s tem želim tudi pojasniti, da Ezop pravzaprav torej ne more veljati za začetnika basni v svetovni književnosti (pač pa v zahodni tradiciji), saj so pred njim že obstajale indijske basni, na katere se je skliceval.

Pri basnih dveh različnih piscev bom primerjala:

²⁰ »ki so jih leta 500 začeli zapisovati in jim dodajali življenjske modrosti in nauke« (Brenkova 1984)

1. **vsebino**, s pozornostjo na to, ali obravnavata enako **temo** ali pa se pojavljajo zgolj podobni **motivi**.

2. Nato bom pogledala, če se pojavljajo enake **osebe oziroma personificirani liki**, kar pomeni, da gre za enako žival, ali pa morda pri obeh nastopajo ljudje ali rastline.

3. Zanimalo me bo, če imajo enake živali pri obeh basnopiscih enake **lastnosti** ali pa se enakim živalim predpisujejo različne lastnosti, ki jih predstavljajo glede na kulturo okolja basnopisca.

4. Zanimal me bo tudi **nauk** basni. Pogledala bom, če se pojavlja le enak nauk ali gre tudi za skupne vsebinske podobnosti, iz katerih je razvit nauk.

5. Nazadnje pa je možno tudi, da se **kulturna značilnost** neke kulturne skupnosti prenese z basnopiscem na drugo kulturno skupnost in vpliva na tega drugega basnopisca.

Če nič od zgoraj navedenega v basnih ne bom zasledila, tega ne bom posebej poudarjala, pozorna bom bolj na podobnosti.

5.1.1.1 Primerjava izbranih basni in njihovih naukov iz Pančatantra²¹ in Ezopovih basni²²

Najprej sem primerjala basen *Lev in vol* iz Pančatantra in Ezopovo basen *Popotnika in medved*. Pri prvi basni so človeški in živalski liki poimenovani s pridevniki, ki označujejo značaj njihove vloge, ki jo igrajo, Ezop pa nastopajočih ne poimenuje, gre za kratko basen, v kateri dva popotna prijatelja srečata medveda. Prvi je takoj splezal na drevo in si rešil kožo, ni pa bil pozoren na to, da se drugi ni mogel pravočasno umakniti pred medvedom in se je naredil mrtvega in kosmatinec mu je prizanesel. Nauk zgodbe je, da *prijatelja spoznamo v nesreči*. Prav tako je v prvi basni opisano, kako je lastnik pustil svojega vola v gozdu, ko se je ta poškodoval, služabnik pa mu je rekel, da je mrtev. Nauk zgodbe je tudi tukaj ta, da naj se *naučimo prepoznati pravega prijatelja*. Skupno jima je tudi to, da pri obeh nastopajo ljudje poleg živali.

²¹ Previde naslovov in drugih del besedila navajam po slovenskem prevodu Krisha-Dharmove priredbe Pančatantra (*Pet modrih, Pančatantra, najslavnejša zbirka basni starodavne Indije*).

²² Ezopove basni sem črpala iz slovenskih priredb Asha in Higtona z naslovom *Ezopove basni: z ilustracijami svetovnih mojstrov*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994.

Naslednji dve podobni basni sta *Nepazljivi opičjak* iz Pančatantre in Ezopova *Orel in puščica*. Tukaj gre spet za vsebinsko podobnost nauka, a njegovo sporočilo se razlikuje. V prvi basni je opičjak stikal za napol podrtim drevesom, kar ni njegova naloga. Drevo ga je ubilo in nauk se glasi, da *naj se brigamo zase*. Pri Ezopu pa lovec ustrelil orla med lovljenjem svojega plena in to s puščico z orlovim perjem. Zaključek basni se glasi: *Nesreča, h kateri smo sami pripomogli, je še grenkejša*. Torej, kaj imata basni skupnega? Vidim podobnost v tem, da sta opičjak in orel sama pripomogla k svoji usodi. Pri opičjaku je to bolj neposredno povedano, pri orlu pa gre bolj za simbolni prikaz delovanja usode. Puščica, s katero je bil orel ustreljen, je bila okrašena z orlovim perjem – vendar pa ne gre nujno za istega orla oziroma za odgovornost prav določenega posameznega bitja.

Ezopova besen *Osel in psiček* je na las podobna basni iz Pančatantre z naslovom *Nadležni osel*, ki jo bom predstavila kot prvo. Pralec Perila Cunje Mlati je ponoči trdno spal, medtem pa je v njegovo hišo vstopil tat. Pes ni želel opravljati svoje dolžnosti lajanja, zato je namesto njega osel začel rigati. Tat je pobral šila in kopita, gospodar pa se je prebudil in namlatil neumnega osla, ki ga zbuja sredi noči, čeprav je osel kot zvesti služabnik samo želel pomagati gospodarju v težavah. S to basnijo so nas želeli naučiti, da *ne smemo nikoli opravljati tuje dolžnosti*. Ezopova zgodba ji je precej podobna po vsebini, njeno sporočilo pa je različno – a spet le na videz. Torej pri Ezopu se je osel primerjal z udobjem psa, ki ga je ta imel pri gospodarju in premagala ga je zavist. Šel je v hišo in se začel obnašati tako, kot je videl psička. Gospodar se je prestrašil in ga nagnal iz hiše, osel pa je obžaloval, da se ni že prej sprijaznil s svojo usodo. Nauk pa se glasi, da je *neumno biti nekaj, kar nisi*. Sporočilnost obeh basni je torej taka, da sprejmemo to, kar smo in temu primerno opravljamo svoje dolžnosti. Hvalita ponižnost, zavist pa predstavljata kot pogubno.

Naslednji dve basni s podobnim naukom, da *znanje prežene strah*, sta Ezopova *Mačka, petelin in mlada miš* in basen iz Pančatantre z naslovom *Šakal in boben*. Šakal je bil na smrt prestrašen, ker ni vedel, od kod prihaja grozen zvok. Ko se mu je dovolj približal in ugotovil, da gre le za boben, je strah postal odveč. Podobno tudi mlada miš pri Ezopu opusti strah do petelina, ko ji mama miška razloži, da je to prijazna žival in naj se raje boji njene sovražnice mačke, katero je imela za prijazno in nežno. Po vsebini pa se *Šakalu in bobnu* še bolj približa Ezopova basen *Tresla se je gora*. Tukaj so namreč ljudje opazovali, da se je nad njimi tresla

cela gora – niso vedeli, kaj se dogaja, zato jih je bilo strah. Čez nekaj časa iz brezna stopi navadna miš. Zapisan nauk je tukaj sicer, da *kdor veliko pričakuje, je pogosto razočaran*, a lahko prav tako trdim, da izraža tudi nauk zgornjih dveh primerov.

Izbrani Okus in Pometač iz Pančatantre in Ezopova basen *Lisica in štorclja* se najprej razlikujeta že v tem, da pri prvi nastopajo ljudje, v drugi pa le živali. Najprej bom predstavila obe basni. Izbrani Okus je župan mesta, ki je zelo dobro služil kralju. Pometač je v sobani sedel na vzvišenem stolu, ki je namenjen posebnim gostom in ko je Izbrani Okus to videl, ga je vrgel iz sobe. Pometač se mu je maščeval in z zvijačo poskrbel, da je kralj njega spodil iz palače, saj mu ni mogel več zaupati. Izbrani Okus je spoznal, kaj je naredil Pometaču in se mu opravičil, ta pa je poskrbel, da mu je kralj spet zaupal. Nauk se glasi, da *naj z vsakim ravnamo spoštljivo*. V drugi basni pa je lisica štorclji postregla v taki posodi, da ni mogla jesti iz nje in tako je stradala. Naslednji dan je štorclja povabila lisico na kosilo in ji postregla v posodi, v katero bi lahko segla le, če bi imela tako dolg kljun kot ga ima štorclja. *Bodi do drugih takšen, kakršni so oni do tebe*, se glasi nauk, ki pa ga lahko povem tudi na drugačen način, da lahko obe basni povežem med sabo in sicer: *Bodi do drugih takšen, kot želiš, da so drugi do tebe* oziroma povežem ga lahko tudi s slovenskim pregovorom *Vse se vrača, vse se plača*. Obe basni torej govorita o zakonu karme, ki je kot pojem drugače poznan v hinduizmu, a je kot vzdrževanje harmoničnih medčloveških razmerij vseprisoten vsepovsod. Basni nas učita, naj bomo do vseh živih bitij spoštljivi in jih sprejemamo in tako bomo tudi mi dobili to nazaj od drugih.

Ezopovo basen *Petelin in lisica*, sem primerjala z basnijo *Svečenik, šakal in ovna* iz Pančatantre, ki jo bom predstavila kot drugo. Lisica je želela z zvitimi besedami zvabiti petelina za svoj plen, a ta se ni dal in jo je pravzaprav on prevaral s svojimi besedami, da je lisica kar zbežala, ko se je zbala njegovih besed. Nauk basni se glasi: *Ne zaupaj nenadno ponujenemu prijateljstvu*. Druga pripoved pa govori o tem, da je svečenik izvajal religiozne obrede in za to dobival denar. Ker ni nobenemu zaupal, ga je skrbno zavijal. Za to je izvedel tat in ga pretental tako, da je postal njegov učenec. Res si je pridobil njegovo zaupanje in svečenik mu je v varstvo pustil svoj denar, medtem, ko se je šel kopat. Nauk se glasi: *Pomisli, preden deluješ*. Med basnima je očitna podobnost v tem, da nas želita obe naučiti, naj ne zaupamo nekomu, ki smo ga pravkar spoznali, medtem, ko se razlikujeta v tem, da gre v prvi

basni za zmago nad tem naukom – tako rečemo za zgled, kako bi morali delovati, v drugi basni, pa gre za poraz, ki nam pokaže, kako naj ne delujemo.

Tkalčeva nezvesta žena iz Pančatantra govori o tem, kako je neka žena bila neiskrena do moža, saj se je naskrivaj dobivala z drugim moškim. Pri teh podlih dejanjih ji je pomagala prijateljica. Ker se je mož na svojo domnevno ženo razjezil, da preveč uhaja z doma, je ženini prijateljici, ki se je izdajala za njegovo ženo, odrezal nos. Sodnik je tega podleža skoraj kaznoval, ko neki mož, ki je vse to opazoval, pove resnico o ženi, ki je pomagala varati svojega moža in si je za to zaslužila primerno kazen. Nauk te zgodbe se glasi, da *nepazljivega človeka kmalu sreča propad*. To zgodbo sem primerjala z Ezopovo basnijo *O goski, ki je nesla zlata jajca*. Govori o tem, da sta kmet in kmetica imela gosko, ki jima je nesla zlata jajca. Ker sta hotela na hitro obogateti, sta jo zaklala misleč, da je polna zlata. Tako sta izgubila še eno zlato jajce na dan. Nauk, ki je zapisan: *Nikoli ne skušaj svoje sreče*. Skupno obema je motiv poželenja in pohlepa – vedno hočemo še in še materialnih, minljivih stvari, nikoli nismo zadovoljeni. V prvem primeru gre za spolnost, ki ji ni bila dovolj le z možem, ženska je iskala potešitev pri drugih moških. V drugem primeru pa gre za pohlep po materialni blaginji, ki je ni nikoli dovolj in nas tako zaslepi, da na koncu vse izgubimo – ni nobene potešitve. Učita nas skromnosti in zadovoljitve s tem, kar imamo.

Basen iz Pančatantra *Žerjav in rak*, sem primerjala z Ezopovo basnijo *Sokol, jastreb in golobi*. *Žerjav in rak* govori o tem, kako je žerjav z zvijačo pripravil ribe do tega, da so ga prosile, če jih reši pred nevarnostjo in jih ponese v drugo jezero. Žerjav je ponižno ustregel njihovi prošnji in jih tam eno za drugo pojedel in s tem zlorabil njihovo zaupanje. Tudi rak ga prosi isto, a med letenjem v zraku z žerjavom spozna, da ga je žerjav prevaral, saj pri jezeru opazi kupe ribjih kosti. Žerjavu je preščipnil vrat in tako rešil svoje življenje. Nauk se glasi, da *zlobnega doleti zla usoda*. V Ezopovi basni gre za povsem enak motiv izdanega zaupanja. Golobi so namreč prosili jastreba, naj jih obvaruje pred sokolom, ki jih je preganjal in jih jedel. Jastreb je ustregel njihovi prošnji, a v dveh dneh je pojedel več nedolžnih golobov kot sokol v dveh mesecih. Tukaj pa se naučimo, da *naj pazimo, komu zaupamo*. V obeh primerih so nemočni in nedolžni prosili svoje sovražnike za pomoč. Ribi in rak žerjava, golobi pa jastreba. Zaradi njihove nedolžne zaupljivosti so bili žrtve požrešnežev. Ta nauk, o tem, da ne moremo kar vsem zaupati, izpostavlja torej Ezopova basen, medtem, ko je v basni iz

Pančatantra kaznovan tudi požrešnež s strani skorajšnje žrtve in nas uči, da nas zlobnost do drugih pripelje do lastne nesreče. To imenujemo zakon karme, ko s svojimi dejanji priključimo določene posledice svojih dejanj. Ta zakon karme pa ni tako razviden tudi v Ezopovi basni, čeprav ga je zaznati v drugem smislu - v tem, da si sam odgovoren za propad, saj si zaupal nekemu, ki tega ni vreden. V prvem primeru požrešnež propade, v drugem pa zmaga nad nemočnimi, kar je tudi vzrok za drugačno izpeljavo nauk.

Lev in iznajdljivi zajec je zgodba iz Pančatantra, ki govori o tem, da je v gozdu živel mogočen in nadut lev, ki je klal vse gozdne živali, če je bil lačen ali pa ne. Živali so ga prosile, če lahko raje same vsak dan k njemu pošljejo eno žival. Ko je bil za žrtvovanje na vrsti zajec, se je odločil, da ga bo premagal s pametjo. Izmisli si je, da v gozdu poleg njega prebiva še en mogočen lev. To je nadutega leva zelo razjezilo in tako se je ujel v zajčevo smrtno past. Zapisan nauk se glasi, da je le *pamet resnična moč*. Sama pa dodajam, da lev je močan le telesno, kar pa nič ne pomaga, če nima tudi močne inteligence in se ne znajde besedno. Zajec ga je tako zlahka premagal, pa čeprav je telesno šibak. Je pa zato uporabil moč besed. Tudi v Ezopovi basni je zvita beseda zmagala. Tej basni je naslov *Lisica in vrana* in v njej lisica z zvitim besedami dobi sir, ki ga je imela vrana v ustih. Najprej je hvalila njeno lepoto, potem pa si je želela slišati še njen glas. Vrana začne peti, lisica prestreže sir in ji samo še reče, da glas ima sicer lep, pameti pa ji manjka. Basen nas nauči, da naj se *varujemo laskavih besed*. V obeh primerih zvito bitje zmaga nad drugo živaljo z močjo besed. Pri basni iz Pančatantra se spet pojavi jasno zapisan zakon karme. Gozdne živali so za leva ugotovile: *Da zadovoljil bi svoje začasno in tegob polno telo,/ bedak na tisoče grehov zagrešil bo. / Ne ve pa, da naslednjih tisoč življenj, prav toliko čaka ga tudi trpljenj* (Krishna Dharma, 2003: 26).

Naslednja basen iz Pančatantra se glasi *Tkalec in princesa*. Tkalec se je zaljubil v princeso. Prijatelj mu je pomagal, da je prišel do nje na letečem orlu kot Vsevišnji, da ga bo tako gotovo vzela za moža. Princesa je bila nad njim navdušena, prav tako tudi njeni starši. Princesinega očeta je nadlegoval neki mož in princesa je svojega osvajalca prosila, da ga ubije. Vsi so verjeli v njegove sposobnosti, saj je sam Vsevišnji. Na tem mestu se je »Vsevišnji« že skoraj vdal v usodo, saj se je bal, da bo premagan. Potem pa se je odločil, da se bo boril, kajti če bo odločen in drzen, bo premagal vse težave. To je izvedel pravi Višnu, ki je sam Bog in opolnomočil tkalca, saj če bi bil premagan, bi na svetu prevladala brezbožnost. Tkalec je tako srečno živel s princeso. Nauk te zgodbe se glasi, da *lahko celo bogovi*

pomagajo trdno odločenemu človeku v svoji nameri. Odločnost premosti vse ovire. Na tem mestu se spomnim slovenskega pregovora: Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal. Torej, ko smo v akciji in se borimo naprej kljub težavam in izzivom na naši poti, dobimo božjo milost. Z zelo podobno vsebino se srečamo tudi pri Ezopovi basni *Zaljubljeni lev*. Lev se namreč zaljubi v gozdarjevo hčer. Njen oče mu je rekel, da bo do hčerke prišel le tako, da si postriže nohte in izpuli zobe. Lev to res naredi, a ko se spet prikaže pred gospodarjem, ga prežene, saj zdaj mu ni bil več nevaren. Nauk basni je torej, da *komur ljubezen zasenči pamet, ga čaka nesreča*. V obeh basnih torej nekdo zaljubljenca svetuje, kako naj ta pride do princeze. V prvem primeru je nasvet padel na rodovitna tla, v drugem primeru pa je šlo pravzaprav za prevaro. Zanimivo je, da prva basen pravzaprav ni zgled sama kot taka – šele njen nauk je relevanten za nas. V obeh basnih tudi nastopajo ljudje. Moja interpretacija je, da je Ezop karikiriral besen iz Pančatantre. Na nek način se zdi lik leva smešen in ubog zaradi zaljubljenosti. Ezopovemu *Zaljubljenemu levu* pa sem našla še eno zelo podobno basen iz Pančatantre z naslovom *Zgodba o dveh možeh*. Tudi ta namreč izpostavlja nauk, *kako nam ljubezen zasenči pamet oziroma kako je možki za žensko pripravljen storiti karkoli*. V njej se dva moža pogovarjata, kaj je možki vse pripravljen narediti za ženino zadovoljstvo – si obrti glavo, se vreči pred njena stopala, dovoliti ženi, da ga uporablja za svojega konja.

Modri šakal iz Pančatantre je basen, ki nas nauči, *kako prepoznati prave prijatelje*. Šakal je iskal, kam bi se skril pred psi. Padel je v kad, polno modre barve in tedaj so se ga živali bale. Zdaj je želel, da mu vse živali služijo. Ko je enkrat od navdušenja zatulil, se je izdal in živali so ga raztrgale na koščke. To pa lahko primerjam z Ezopovo basnijo *Vrtnica in metulj*. Govori o tem, kako se je metulj zaljubil v vrtnico. Odšel je še k drugim rožam, čeprav ji je obljubil zvestobo. Vrtnica je bila užaljena, sama pa se je tudi pustila božati vetru in poljubljati čmrlju. Nauk pa se glasi: *Kdor sam ni zvest, naj ne pričakuje zvestobe od drugega*. Obe basni torej izražata isti nauk. Šakal je namreč prevaral živali, te so mu nezvestobo vrnile in prav tako se je zgodilo z vrtnico in metuljem. Kar pa je tukaj nenavadno – pri Ezopu nastopajo s človeškimi lastnostmi tudi rastline, kar v Pančatantri nisem zasledila v nobeni basni. O tem, kako se je oseba pretvarjala, da je nekaj, kar ni, govorijo še Ezopove basni *Lisica in maska*, *Osel v levovi koži*, *Žaba in vol*, *Osel in psiček* in *Domišljava kavka*. Vse imajo enako sporočilo, *da je neumno biti nekaj, kar nisi*, da je bolje ostati zvest svojemu značaju in se ne na zunaj izdajati za nekaj, kar nisi, ker to potem nič ne velja.

Naslednja basen iz Pančatantre *Kamelino usodno prijateljstvo*, nas uči, *kako nas lahko vpliv neprimerne družbe uniči*. Lev je namreč sprejel kamelo kot svojo prijateljico. Ker pa v času druženja z njo ni lovil plena, so se živali pritoževale, da so lačne in ga prepričale, da je njegova prijateljica najbolj primeren zalogaj. Lev ni mogel spremeniti svoje narave, ko je začel prijateljevati s kamelo. Naravno mu je, da jo poje. Prav tako o tem govori Ezopova basen *Tovariša v igri*, kjer je žerjav posvojil tигра, ki je ostal brez staršev. V igri je tiger nekoč pojedel svojega prijatelja. Ta zgodba nekako spominja na Ezopovo *Venera in mačka*. Ne toliko po nauku, a ima neke vsebinske podobnosti. Mačka se je namreč zaljubila v mladeniča in Venero prosila, da jo spremeni v mladenko. Neke noči je začela loviti miši in se s tem izdala. Nauk zgodbe je, da je *zunanost lažje spremeniti kot svojo naravo*. Mačka obdrži svojo naravo in ji ne koristi zunanja preobrazba. Basen *Venera in mačka* vsebuje tudi zakon karme, ki je značilen za hinduizem. Naprej pa lahko to Ezopovo basen primerjam s *Poroko mišje deklice* iz Pančatantre, v kateri je modrec našel malo miško, ki jo je z mističnimi močmi spremenil v dojenčico in žena je bila presrečna. Ko so ji iskali moža, so ji predlagali Boga Sonca, Boga Vetra ali Gora, a njo to ni interesiralo. Ko pa so ji omenili miš, je takoj privolila in spet si je želela postati miš. Nauk, ki je zapisan pod zgodbo, se glasi: *Volk dlako menja, nravi pa nikdar*. Tukaj morda najbolj preseneča, da je Ezop prevzel motiv reinkarnacije. V obeh primerih se namreč živali spremenijo v človeka. Ker pa pri tem zamenjajo le telo in ne subtilnega telesa, kamor spada tudi značaj, so imele reinkarnirane deklice težave s spreminjanjem značaja. Ker niso bile pripravljene sprejeti človeškega značaja, jim je narava omogočila, da se vrnejo k živalskemu.

Naslednji dve basni nas učita, da *se vztrajnost izplača*. Prva basen *Ocean in vrabec* je iz Pančatantre. Govori o vrabčevki, katero je brezskrben mož vrabec prepričal, da je v redu, če jajca znese kar na obali. Ta ni verjela možu, da bo ob nevarnosti s svojo močjo lahko premagal ocean. Morje res vzame jajca, vrabec pa je pogumno zatrdil, da ga bo z lastnim kljunom izsušil. Vrabčevka na pomoč pokliče še nekaj prijateljev in tudi samo ptico Garudo, ki ga je opolnomočil sam Gospod Višnu, da je lahko izsušil ocean. Vrabčevki je sam Bog morja vrnil jajca. Pri Ezopovi basni *Zajec in želva*, pa gre za tek zajca in želve. Zajec se je posmehoval želvi, da ga zagotovo ne more premagati. Želva je vztrajala in tudi zmagala, saj je zajec na poti zaspal.

Zgovorna želva iz Pančatantra zaradi podobnega nauka zelo spominja na Ezopovo basen *Osel in oslovodec*. Prva basen govori o tem, da sta goski vzleteli z želvo tako, da se je želva z zobmi držala palice in goski sta ji rekli, da mora med letom ostati tiho. Ker ni zaupala nasvetu, je hotela nekaj reči in je padla z višine, kjer so jo pojedli ljudje. Ezopova basen pa govori o tem, kako je osel hotel v svojo smer in ne v tisto, v katero ga je vodil oslovodec. Zaradi neupoštevanja nasvetov starejših in bolj izkušenih, sta se želva in osel opekla. Včasih je potrebno narediti neumnost, ko ne poslušamo starejših, da se na tej izkušnji nekaj naučimo – predvsem tega, da potrebujemo vodstvo, da sami s svojo trmo ne pridemo daleč.

Papiga in nezaželen nasvet iz Pančatantra spominja na basen *Volk in koza* iz Ezopove zbirke. Papiga je z banjanovca opazovala opice, ki so se želele ogreti. Pihale so v rdeče sadeže, da bi iz njih izvabile ogenj. Papiga jim je svetovala, naj prenehajo s tem početjem, saj jih to ne bo ogrelo. Te so bile neumne in niso poslušale papige, temveč so jo jezno zavrnille s pestmi. Iz te basni se naučimo, da *naj nikoli ne svetujemo bedakom*. V drugem primeru pa je volk kozi svetoval, naj pride travo jest tja, kjer je je več. A to je bila le zvijača, da bi jo lažje pojedel. Koza je vedela za podle načrte volka, zato se na vabilo ni odzvala. Nauk basni se glasi: *Nikoli ne verjemi prijateljskim nasvetom svojega sovražnika*. V obeh basnih gre za motiv svetovanja, s tem, da gre v prvem primeru za dobronamerno svetovanje prijateljem, ki so bili neposlušni za nasvete, v drugem primeru pa gre za neposlušnost s strani osebe, ki je prejela nasvet, saj je prepoznala zlonamernost sovražnikovega svetovanja. Naslednja basen iz Pančatantra, ki sem jo našla na temo nezaželenega svetovanja, je *Mačkova razsodba*. Ta govori o jerebici in zajcu, ki sta se kregala o tem, komu pripada dom v votlem drevesu, saj je v njem prva živela jerebica, potem pa je za nekaj časa zapustila to domovanje in se tja vselil zajec. Iskala sta sodnika, ki bi jima pošteno razsodil, čigav je zdaj ta dom. Prišla sta do mačka, ki se je pretvarjal, da ima znanje iz svetih spisov. Rekel jima je, da je star, naj prideta bližje in tako ju je požrl. Tako se naučimo, da se je *potrebno varovati nepoštenega svetovalca*. To basen sem tudi primerjala z Ezopovo *Volk in koza*. In prišla do zaključka, da je koza prepoznala volkove namere, zato ni upoštevala njegovega nasveta, medtem ko pa sta jerebica in zajec nasedla mačku ter bila deležna tragične nesreče. Obe nas torej učita, da naj *ne verjamemo prijateljskim nasvetom svojega sovražnika*.

Naslednji podobni basni sta *Kratkovidna čaplja* iz Pančatantre in Ezopova *Pomisli, preden skočiš*. Obe nas učita, kako se nepremišljeni načrti žalostno končajo. Pri prvi basni gre za čaplji, katerima je kača vedno pojedla mladičke. Potožila sta raku, ki jima svetuje, kako se bosta znebila kače, a o nasvetu glede munga, ki naj bi kačo ubil, ni dobro premislil. Tako je mungo pojedel kačo in čapljin mladičke. V drugem primeru pa je lisica padla v vodnjak in ukanila kozo, ki se je prišla odžejat, da se ji je pomagala rešiti, kozo pa je pustila v vodnjaku, na koncu pa ji še zabičala, da je neumna, ker je skočila v vodnjak, ne da bi prej pomislila, kako bo prišla ven.

Trgovčeva tehtnica iz Pančatantre in Ezopova basen *Pastir in volk*, govorita o tem, kako nas *lažnivost pogubi*. Prva basen govori o trgovcu, ki je ob odhodu iz kraja, svojo dragoceno tehtnico zaupal v skrb Lakšmanu. Ko se je vrnil, jo je želel nazaj, se mu je Lakšman zlagal, da so jo zgrizle podgane. Tako se mu je Lakšman maščeval in trgovčevega sina porinil v pečino z izgovorom, da ga je odnesel osel. Ezop pa govori o pastirju, ki se je večkrat pošalil, da njegovo čredo napada volk. Ljudje so res nekajkrat pritekli na pomoč. Ko pa je volk prišel zares, in je pastirček klical na pomoč, se noben ni odzval in tako je volk v miru odnesel nekaj ovc. V obeh primerih nastopajo ljudje, ki s svojo lažnivostjo naredijo veliko škodo sebi in drugim.

Naslednjo basen iz Pančatantre, *Vran in njegovi družabniki*, bom najprej primerjala z Ezopovo basnijo *Lev in miš*, saj je med njima največ podobnosti. Najprej bom opisala basen iz Pančatantre: Kralj golobic je vse ostale golobice povabil na pojedino, kjer so se ujele v lovčev past. Lovec jih je hotel odnesti, ko kralj golobic poskrbi, da vse golobice naenkrat složno vzletijo skupaj z mrežo. Ptice so pristale pri prijatelju krtu in ga prosile za pomoč. Razložile so mu, da je to posledica njihovih preteklih dejanj, karma. Krt jih je rešil tako, da je pregriznil vrvi. Ta zgodba nas nauči, da *če imamo dobre prijatelje, ki so nam pripravljeni priskočiti na pomoč, lahko resnično dosežemo karkoli*. Pri *Levu in miši* lahko najdemo soroden nauk. Miško namreč ujame lev in ta ga prosi, da jo izpusti. Ta jo res pusti pri življenju, potem, ko leva lovci ujamejo v mrežo, pa miška dobi priložnost, da reši življenje levu. Pregloda vrv, prav tako kot je to storil krt v prejšnji basni in je s tem osvobodil golobice, le da je v tem primeru jasen nauk, da se dobrota vrača in poplača. V primeru vrana pa ta posledičnost ni izražena, kvečjemu jo implicira zakon karme, ki ga omenjajo ptice.

Naslednji dve basni imata skupen nauk: *Ni sreče v bogastvu. Bolje je živeti preprosto in zato srečno življenje*. *Tesarjeva usoda* je basen iz Pančatantre, ki govori o tesarju, ki je na vsak način želel povečati svoje blagostanje. Takoj, ko se je to zgodilo, mu je usoda to vzela, ni mu bilo namenjeno, da bi bil bogat. Želel se je ubiti od trpljenja nad izgubo in revščino, a Usoda mu reče, da mu še ni namenjeno umreti in v sanjah mu sporoči, da je bolje biti reven in srečen. Tudi podeželska miš v Ezopovi basni *Mestna in podeželska miš* pride do enakega spoznanja. Mestna miš namreč povabi podeželsko v mesto, da se bosta najedli, a tam sta se morali ves čas skrivati, da ne bo kdo prišel v shrambo. Miška odide raje domov na podeželje, saj ima raje skromno življenje v miru kot pa strah v izobilju. Zelo podobna tej basni pa je tudi basen iz Pančatantre *O psu, ki se je odpravil na tuje*, v kateri se pes zaradi lakote v domači vasi odpravi v mesto, kjer pa ga napade krdelo psov, ko je želel jesti. Tako se je odločil, da gre domov, kjer bo imel vsaj mir.

Možat in šakal je basen iz Pančatantre, ki govori o dveh šakalih, ki sta zagledala bikova jajca in mu sledila v upanju, da mu bodo odpadla, da se jih bosta lahko polastila. Po desetih letih sta ugotovila, da zaman čakata in sta se spet zadovoljila z mišmi z ugotovitvijo, da je *bolje imeti vrabca v roki kot goloba na strehi*. Z enakim naukom je Ezop napisal dve basni. Prva je *Vravec v roki*, v kateri se je lev pripravljaj, da požre spečega zajca in medtem zagleda jelena. Pusti zajca in se požene za jelenom, ki ga ni mogel ujeti, zajec pa mu je medtem tudi ušel. Druga podobna basen pa nosi naslov *Ptič v roki*, ki govori o slavčku, ki ga je napadel orel in slavček mu začne govoriti, da je on premajhen zalogaj in da naj najde kakšnega večjega ptiča. Orel pa mu pove, da bi bil neumen, če bi izpustil nekaj, kar že ima, za tisto, česar še nima. Tako je ta tretji primer basni drugačen v tem, da se orel zaveda tega nauka in ne nasede pohlepu, medtem, ko so šakala in lev nasedli.

Basen iz Pančatantre: *O miših, ki so rešile slona* in Ezopova basen *Lev in miš* sta si podobni v nauku in celo v nastopajočih živalih. Prva basen govori o tem, da so v nekem mestu živele miši že vrsto let. Potem pa je nekega dne slonji poglavar čez to mesto vodil čredo slonov do jezera, tako da so uničili kar nekaj miši. Miši so jih prosile, če lahko uporabljajo kakšno drugo pot in jim obljubile, da jim bodo one drugič priskočile na pomoč. Sloni so to sprejeli in kmalu se je pokazala priložnost, da so miši lahko slonom rešile življenje, tako da so pregrizle vrvi, s katerimi so bili zvezani ujeti sloni. Ezop je to basen očitno prevzel od zgodbe Pančatantre in vanjo vnesel nekatere spremembe. Lev je želel pojesti miško, ta pa ga je rotala, da jo pusti pri

življenju in prišel bo čas, ko mu bo ona lahko rešila življenje in res se je zgodilo, da je miška pregriznila mrežo, v katero so lovci ujeli leva. Nauk obeh basni je isti.

Srna in princ je basen iz Pančatantre, ki izraža nauk o *neizbežni usodi, ki je posledica predhodnih dejanj*. Nekoč je srno namreč ujel lovec, vendar jo je zaradi ljubkosti odnesel princu, da jo je imel za ljubljeno. Toda ona je pogrešala čredo in svobodo in ko je tako nekega dne nekaj govorila, se je princ ustrašil in jo izpustil v gozd. Nato pa je usoda želela, da jo lovec spet ujame v past. O usodi govori tudi Ezopova basen *Mravlje in muren*. Mravlje so iz shrambe nosile hrano. Ker je muren stradal, jih prosi za nekaj hrane, mravlje pa ga sprašujejo, kaj je počel celo poletje. Muren odgovori, da je pel in godel, one pa mu odgovorijo, da naj pa še celo zimo pleše. Murnova usoda kot posledica njegovih predhodnih dejanj je taka, da strada. Usodo lahko namreč razumemo kot karmo – zakon akcije in reakcije ali če se izrazim s slovenskim pregovorom: Kar boš sejal, to boš tudi žetel.

Oslovski leopard je basen iz Pančatantre, katero sem primerjala z Ezopovo basnijo *Osel v levovi koži*. Prva basen govori o tem, da je pralec želel, da se njegov osel malo zredi, zato ga je oblečenega v leopardjo kožo poslal jest koruzo. Tega »osla« je opazil kmet in se skril pod sivo odejo. Osel je razumel, da gre za oslico, odvrigel kožuh, da ga bo ta lahko prepoznala in ko kmet ugotovi, da je kradljivec navadni osel, ga ubije. Nauk te zgodbe se glasi, da *nas nepremišljenost vodi v samo bedo in pogubo*. Pri Ezopovi basni pa gre za podoben motiv osla, ki si nadane kožuh strašne živali – v tem primeru gre za levjo kožo. Všeč mu je bilo, da so se ga živali bale, zato je glasno zarigal. Nauk zgodbe pa se tukaj glasi, da *bodo neumnega tudi v najboljši obleki besede kmalu izdale*. *Oslovskega leoparda* pa sem primerjala še z eno Ezopovo basnijo z naslovom *Domišljava kavka*, v kateri je Jupiter povabil k sebi vse ptice, saj bodo izbrali najlepšo ptico. Vse ptice so se lišpale, kavka pa je bila zaskrbljena, da zaradi svoje oguljenosti ne bo izbrana, zato se je okitila s perjem, ki je izpadlo drugim. Skoraj jo že izberejo, ko jo prepoznajo za sleparko in ji potrgajo vse perje. Podobno kot se je osel skrival pod tujo obleko, da bi dosegel svoje, se je tudi kavka skrila pod lepše perje, da doseže svoj cilj. Oba sta na koncu bila razkrita in poražena. Pri obeh gre torej za motiv prevare na račun svoje koristi in za posledice razkrinkanja prevare.

O svečeniku, ki se je želel ukvarjati s kmetijstvom, pa mu ni drugega uspevalo kot plevel, govori zgodba iz Pančatantre *Zlato strupene kače*. Začel je častiti kačo, ki je kraljica polja.

Vsak dan ji je prinašal mleko, ona pa je njemu nazaj vračala z zlatnikom. Nekega dne pa je to nalogo oče zaupal sinu, ki je kačo želel ubiti, a ona je takoj ubila njega. Od takrat tudi kmetu ni več mogla izkazovati spoštovanja in je odšla. Basen nas uči, *da je skrhano zaupanje težko obnoviti* in *da se slab namen konča s slabimi posledicami*. Basen, ki sem jo izbrala iz Ezopove zbirke za primerjavo, pa je *Drevesa in sekira*. Gozdar je namreč prišel drevesa prosit za ročaj za sekiro. Drevesa mu ugodijo to željo. Potem pa je gozdar prišel vsak dan sekat še ostala drevesa, ki pa so ugotovila, da če ne bi žrtvovala svojega malega prijatelja, bi tudi druga drevesa še naprej mirno živela. Tudi ta basen nam želi sporočiti, *da če izdaš svojega prijatelja, tudi sam kmalu padeš*. Pri obeh basnih najdemo motiv izdaje prijatelja. Kača se je počutila izdano, čeprav to ni bil namen svečenika, je pa zato kljub temu izgubil sina in prijatelja. V drugem primeru pa so drevesa bolj zavestno izdala svojega prijatelja in tudi niso pričakovala, da bodo zato morala umreti tudi sama.

Lovec in golobica je basen iz Pančatantre, ki nas uči, da je potrebno *gosta vedno sprejeti z odprtimi rokami*. Govori o lovcu, ki je pobijal ptice. Ko je nekoč prišla nevihta, je iskal zavetje pod drevesom. Golob ga je primerno sprejel, ni ga gledal kot sovražnika, čeprav je imel v kletki zaprto njegovo ženo golobico. Ker mu ni mogel ničesar drugega ponuditi, je sam stopil v ogenj in se daroval gostu. Prav tako je storila njegova žena. Na drugi strani pa imamo že omenjeno Ezopovo basen *Lisica in štorclja*, ki je nasproten zgled in sicer, kako se z gostom ne ravna. Lisica je namreč štorcljo povabila na kosilo, a ji je postregla v taki posodi, ki ni bila primerna za njej kljun, zato je ostala lačna. Naslednji dan ji je štorclja storila podobno, da je ostala lačna lisica. V tej basni pa se slabo ravnanje torej nasprotno, nedvoumno vrača s slabim.

Naslednji dve basni, ki sem ju primerjala, sta *O ptiču z zlatimi iztrebki* iz Pančatantre in Ezopova *O goski, ki je legla zlata jajca*. Že iz naslovov je mogoče razbrati neko podobnost. Prva basen govori o ptiču, čigar iztrebki so se ob padcu na tla spremenili v zlato. Najde ga lovec in ga vzame za svojega, ko se spomni, da bi ga morda moral izročiti kralju. Kralj se navduši, a ga minister prepriča, da gre za laž, zato ptiča izpustijo. Druga basen pa govori o goski, ki vsak dan znesla eno zlato jajce. Ker sta kmeta hotela na hitro obogateti, sta sklepala, da je goska polna zlata, zato sta jo zaklala. Ostala sta še brez enega jajca na dan. Obe basni imata torej skupen nauk – *kako zaradi lastne neumnosti ostanemo praznih rok*.

Basen iz Pančatantre *O opičjaku, ki se je spoprijateljil s krokodilom*, govori o tem, kot že naslov pove, da se je krokodil spoprijateljil z opico, ki ga je vsak dan zalagala s sladkimi plodovi. Nosil jih je ženi, ki pa je postala ljubosumna, če se morda sestaja z drugo. Zaželela si je, da ji prinese srce te opice, ki je gotovo tako sladko kot ti sadeži. Krokodil ni želel ubiti prijatelja, a žena mu je dala vedeti, da bo sicer izgubil njo. Opico povabi na svoj hrbet, da jo odpelje ženi, ki jo je povabila na obisk. Med potjo pa mu zaupa, da žena želi njegovo srce in mu zaradi take njene vztrajnosti ni preostalo drugega, kot da ji ustreže. Opica pa je bila zvita, saj je krokodilu predlagala, da se skupaj vrmeta do njenega drevesa, kjer ona hrani srce. Toda ko sta prispela do drevesa, ga opica napodi. Tako se naučimo, da *sovražniku nikoli ne moremo dati svojega srca oziroma mu zaupati*. Nauk se nanaša tudi na prevaranega prevaranta. Ezopova basen, ki se lahko motivno in po nauku o prevarantu primerja s pravkar opisano, je *Opica in delfin*. Gre za zelo kratko basen in sicer je delfin rešil utapljajočo opico, ki se je pretvarjala, da je človek iz ugledne družine. Ko je ugotovil, da se mu je opica zlagala, jo je potopil. Podobno je tudi krokodil nosil na hrbtu opico, le da je bila njuna vloga zamenjana. Prevarant je bil tisti, ki je spodaj, torej krokodil in ne opica. Motiv zaupanja sovražniku pa sem našla tudi v že obravnavani Ezopovi basni *Sokol, jastreb in golobi*. Golobi so prosili jastreba, naj jih obvaruje pred sokolom, ki jim je redčil jato. A ta jih je več požrl v dveh dneh kot sokol v dveh mesecih. Nauk se glasi: *Pazi, komu zaupaš*, ki pa ga najdemo še tudi pri eni basni iz Pančatantre in sicer pri *Lev in neumen osel*. Lev je bil namreč ranjen in ni mogel loviti. Tako je šakal pred leva z zvijačo pripeljal osla, kateremu je obljubil svežo travo, oslice in varnost. Osla je premagala pohota oziroma poželenje in lev ga je ubil. Prav tako pa o tem, kako ni dobro zaupati sovražniku, govori tudi basen iz Pančatantre *Nespametni žabji kralj*. Žabji kralj se je želel znebiti nekaj žab, zato se je spoprijateljil s kačo, ki njegovo ponudbo sprejme. Pojedla je namreč lahko le določene žabe, a se ni nikakor mogla nasititi in je pojedla še vse njegove sorodnike. Z izgovorom, da gre še po več žab, si je žabji kralj sicer rešil življenje, a sklenil, da ne bo nikdar več zaupal sovražniku.

Ezopovo basen *Žaba in vol* sem primerjala z basnijo *O šakalu, ki ga je vzgojila levinja* iz Pančatantre. Obe govorita o tem, da *je potrebno ostati zvest svojemu značaju (naravi) in se ne napihovati pred drugimi*, Žaba je namreč tekmovala z volom, saj je želela postati tako velika kot on. Napihovala se je, dokler ni počila. Mali šakal pa se je pred mladima levoma postavljal, kako bo on ubil slona, saj pravzaprav ni vedel, da tega šakali ne počnejo in je tudi on bil na nek način poražen, ko mu je levja mama ozavestila, da on ni lev, čeprav živi v njihovi družini.

Še zadnji dve basni, ki sem ju primerjala v tem sklopu primerjav, sta *O pohlepnem lovcu na zaklad* iz Pančatantra in *Pes in njegova senca*, ki izražata sporočilo, da tisti, ki je pohlepen, ostane praznih rok. V prvem primeru gre za štiri prijatelje, ki so obubožali in odšli v tujino, kjer so srečali asketa z mističnimi močmi. Omogočil jim je, da so odkopali baker, srebro in zlato. Enemu to ni bilo dovolj, šel je še naprej po dragulje, a namesto tega je dobil le kolo okoli glave, ki mu je povzročalo bolečine in tako bo ostalo, dokler tja ne pride še en tak pohlepnež. V drugem primeru pa gre za psa, ki je v vodi zagledal odsev sebe z ukradenim mesom v gobcu. Ker je mislil, da gre za še enega drugega psa, mu je želel vzeti meso in tako je izgubil še svojega.

5.1.1.2 Sklepne ugotovitve glede Ezopovih basni in Pančatantra

Pri primerjanju Ezopovih basni z basnimi iz Pančatantra, sem prišla do ugotovitve, da se pojavljajo podobnosti v mnogih motivih, temah, naukih. Seveda pa nisem »odkrila Amerike«, saj so to pred mano že ugotovili drugi: »Nekateri učenjaki zatrjujejo, da je Pančatantra vir za Ezopove basni« (Ryder 1949: 279).

Sprva sem predvidevala, da je Pančatantra posebna v tem, da se kot nastopajoče osebe pogosto pojavljajo ljudje, vendar tudi Ezop uporabi za nastopajoče like poleg živali tudi ljudi, pojme, predmete, tako da je Pančatantra posebna samo v tem, da se v njej ljudje pojavljajo precej bolj pogosto kot pri Ezopu. V Pančatantri so imena likov že precej zgovorna tudi glede njihovih lastnosti, kot na primer: tat Nesrečnik, šakal Zviti, šakal Previdni, lev Strašni Krempelj, vran Dolgoživ, vrabčevka Vdana ...

Ezop je v svoje basni vključil živali iz svojega kulturnega prostora, tako, da se zahodnemu bralcu liki bolj približajo. Drugače v Pančatantri zasledimo živali, ki so bližje favni indijske podceline. Lahko pa pri obeh avtorjih nastopajo enake živali, a imajo lahko tudi različno vlogo in lastnosti v Ezopovem kulturnem prostoru ali pa Vzhodu. Tak primer je na primer pes, ki je v Pančatantri predstavljen kot len in koristoljuben, pri Ezopu pa zvest. To se popolnoma sklada s kulturnim ozadjem piscev, saj pes na Vzhodu velja za zelo nizko in ničvredno žival, medtem, ko je na Zahodu obveljal kot »najboljši človekov prijatelj« in se pojavlja tudi v pregovorih: »biti zvest kot pes«. Nasproten primer pa je osel, ki na Vzhodu

velja za zvestega in uslužnega, na Zahodu pa izstopa oslova neumna in nerodna plat značaja ter se tudi pojavlja v pregovorih: »Biti neumen kot osel«. V Pančatantri pa je vendarle izpostavljena tudi oslova neumnost, ki je posledica njegove poželjivosti. Najbolj pogosta žival pri Ezopu, ki nastopa kot zvita, lažniva in preračunljiva, sleparska, hinavska, je lisica, medtem, ko pri Pančatantri to vlogo največkrat odigra zajec. Najbolj pogost lik v Pančatantri, je gotovo lev, ki se pojavlja v zelo različnih vlogah – enkrat je ponosen in izdajalski, drugič pa zaščitniški, pravičen in sočuten in največkrat se pojavlja v vlogi kralja, tako enkrat odigra popolno vlogo zaščitniškega in pravičnega kralja, kakršen naj bi kralj bil, drugič pa je njegovo nasprotje, da nam prikaže posledice nekvalificiranega kralja za družbo. Lahko bi rekli, da ponižna, ustrežljiva, pametna koza pri Ezopu odigra vlogo kamele v Pančatantri, ki je prav tako ponižna, vdana, iskrena, zaupljiva, vendar, drugače od koze, lahko tudi preveč zaupljiva ... Volk kot bolj poznana žival na Zahodu pa pri Ezopu odigra požrešni, iznajdljiv, zviti in pohlepen lik, kar je v Pančatantri šakal – v skladu z Vzhodom, saj se ta žival na Zahodu ne pojavlja ... Žaba s svojim napihovanjem izraža ponos pri Ezopu, papiga pa to izraža v Pančatantri. Nadalje petelin velja kot pameten pri Ezopu, v Pančatantri pa na primer veljata za modrega rak in hijena.

V nadaljevanju bom še enkrat s primeri povzela podobnosti tem, motivov in naukov in kulturnih značilnosti (ki se v obravnavi nanašajo na dojemanje lastnosti različnih živali) med basnimi iz Pančatantri in Ezopovimi basnimi, ki sem jih odkrila in zgoraj bolj na široko razpravljala o njih.

Pojavljajo se torej lahko zgolj enaki motivi v basni, kar sem na primer primerjala v *Tkalčevi nezvesti ženi* iz Pančatantri in v Ezopovi basni *O goski, ki je nesla zlata jajca*, nato sem take primere našla, kjer sta si basni podobni po vsebini in izgledu, da nam želita podati enako sporočilo, a se na koncu izkaže, da gre za sporočilo, povedano iz dveh različnih zornih kotov. Tak primer sta basni *Žerjav in rak* iz Pančatantri in Ezopova basen *Sokol, jastreb in golobi*. Potem sem *Ezopovo basen Zaljubljeni lev* doživela kot karikiranje basni iz Pančatantri *Tkalec in princesa*. Ezop jo namreč prikaže kot antizgled, saj lahko šele iz njenega nauka dojamemo smisel. Taki dvojnici zgleda in antizgleda sta še na primer *Lovec in golobica* iz Pančatantri in Ezopova *Lisica in štorčljja*. Prva nam predstavlja zgled pravičnega delovanja z gosti, druga pa je antizgled za isti nauk. Veliko je basni, ki so si med sabo podobne samo v naukih in sicer: *O pohlepem lovcu* iz Pančatantri in Ezopova *Pes in njegova senca*; Ezopova *Žaba in vol* in *O*

šakalu, ki ga je vzgojila levinja iz Pančatantre; Mačkova razsodba iz Pančatantre in Ezopova basen Volk in koza ... Našla pa sem tudi basni, pri katerih poleg enakega nauka, nastopajo še enake živali in sicer sta to basen iz Pančatantre *O miših, ki so rešile slona* in Ezopova basen *Lev in miš*. V nekaterih basnih poleg enakega sporočila, najdemo še temo karme, s katero bi lahko interpretirali tiste Ezopove basni, ki izpostavljajo odgovornost oziroma posledice dejanj. To se pojavi pri basni *Srna in princ* iz Pančatantre in v Ezopovi basni *Mravlje in Muren* ter v basni iz Pančatantre *Izbrani Okus in Pometač* ter Ezopovi basni *Lisica in štoklja*, ki nas uči, *da se je potrebno do vseh obnašati spoštljivo, ker se nam vse vrne, kar počnemo drugemu*. V enem samem primeru sem zasledila tudi zakon reinkarnacije kot motiv v basni *Poroka mišje deklice iz Pančatantre in v Ezopovi basni Venera in mačka*.

5.2 Jean de La Fontaine (1621–1695)

Rodil se je leta 1621 v kraju Chateau-Thierry v meščanski družini, bil najprej uradnik v gozdarski upravi, odšel leta 1685 v Pariz, postal tu svoboden književnik in živel epikurejsko življenje s podporo plemiških mecenov. Glavno delo so poleg frivolnih zgodb in novel v verzih Basni (Fables), ki so izšle v letih 1668-1694 v dvanajstih knjigah; vsega skupaj jih je dvesto štirideset (Kos 2005: 137).

Nadalje Kos (prav tam) pojasnjuje, da je La Fontaine snov za svoje basni črpal iz Ezopa, Fedra, iz srednjeveških in orientalskih virov. Vsaka basen vsebuje na kratko formulirano moralno poanto, vendar je poudarek na živem prikazu dogodka, oseb, dialoga. Nazorni opisi se prepletajo s satiro. Morala La Fontainovih basni je racionalistična in realistična; uči upoštevanje stvarnih življenjskih okoliščin, zadovoljnost z malim, življenjsko treznost, nauk o zlati sredini. Kos zato sklene, da s tem La Fontaine sledi stari basenski tradiciji, novost sta izbrušen slog in verz, ki dvigata njegove basni kljub preprosti vsebini na klasično raven.

La Fontaine je basni torej povzemal po modrem Ezopu in tudi po Rimljanu Fedru in vstavil ostro kritiko družbenih razmer, aktualnih političnih dogodkov, posameznih velikašev in razvad svojega časa. Ezopov zgled je postal ideološka zaslomba avtorjem, ki bi si zaradi svojega položaja v lastnem imenu ne smeli dovoliti kritike družbe (Javoršek 2001: 154).

Perozo (1946: 429) je zapisal, da gre za nepozabnega pripovedovalca zgodb, ki je še utrdil delo Ezopa, tako da je basni navdahnili z novim življenjem, jim dal eleganco in šarm. Francoz

ni imel ambicije po izvirnosti, kot pravi avtor (prav tam), saj je zgolj le predelal delo Ezopa in ostalih. Ampak, kot naprej pojasnjuje Perozo: »To je naredil s tako spretnostjo, s takim znanjem o človeški naravi in s tako poetično nezmotljivostjo, tako da je dosegel najvišjo odličnost med svojimi predhodniki. Ezopova stvaritev v njegovih rokah, ki je veličastna, a hladna; močna, a trda oz. toga, vsebuje toploto in gibčnost.«

5.2.1 Primerjava Ezopovih basni z La Fontainovimi basnimi

V tem poglavju bom na kratko primerjala basni, ki jih je La Fontaine prevzel po Ezopu, kar mi bo kasneje pomagalo podati zaključek oziroma odgovor na vprašanje, če je La Fontaine morda direktno črpal iz Pančatantre ali pa se zgolj pojavljajo enaki motivi, teme, nauki zaradi vmesnega posrednika Ezopa. La Fontainove basni sem našla v prevodu Marije Javoršek iz leta 2001. Naslov izvirnika La Fontainovih basni je *Fables*, prevajalka pa je prevedene izbrane basni nasloвила: *Enim v prid in drugim v kvar*. La Fontainove basni so zapisane v verzih. Dodajam še to, da je La Fontaine največ basni povzel po Ezopu in mene ne bodo zanimale vse primerjave, ampak le tiste, ki zajemajo tiste Ezopove basni, ki imajo kakšno podobnost s Pančatantrom. Fedrovih (Fedrus) basni ne bom obravnavala posebej, ampak kar v tem sklopu.

Prevod Marije Javoršek je prvi obsežnejši sodoben prevod. V pričujoči knjigi je zbranih 85 najbolj značilnih basni iz vseh La Fontainovih zbirk. Izdaja sledi La Fontainovi izvirni ureditvi, vrstni red je torej ostal nespremenjen, v kazalu in opombah pa so navedene tudi zaporedne številke posameznih basni, kakor so bile označene v izvirni francoski izdaji. Izbor vključuje predvsem prave basni; pesmi, ki jih težko uvrstimo med basni in so bolj poslanice, razmišljanja in razprave, so za večino današnjih bralcev po Javorškovem mnenju najbrž manj zanimive. Drugo merilo je bila literarna kakovost in zanimivost posamezne basni. Posebna pozornost pri izboru je bila namenjena basnim, ki so zanimive zaradi odzivov, ki so jih sprožile. Tako prevod vključuje večino prve La Fontainove zbirke, izbor pa je tudi stilno bolj enoten, kot sta bili La Fontainovi zbirki iz let 1678–79 in 1693. Namen te, slovenske izdaje je bil predvsem, da bi postale najbolj znane tiste La Fontainove basni, ki so del evropske kulturne zavesti. (Javoršek 2001: 161–162).

Prva basen, ki jo je La Fontaine »v celoti povzel po Ezopu in je izzvala številne kritike zaključka in morale« (Javoršek, 2001:163), je *Škržat in mravlja*, ki »je postala ena njegovih najbolj znanih« (prav tam). Ezopov naslov basni se glasi *Mravlje in muren* in Javoršek je zapisal (prav tam), da »avtor za zgled otrokom ponuja škržata in ne mravlje. La Fontaina in s tem tudi Ezopa so kritizirali zaradi nepoznavanja življenjskih navad škržatov, saj se zdi, da sta oba pomešala škržata in kobilico.«

Krokar in lisjak »je morda najbolj znana La Fontainova basen po Ezopovem motivu« (prav tam). Ezopova basen je naslovljena kot *Lisica in vrana* in nauk ostaja še vedno isti, le da ga La Fontaine bolj duhovito zapiše v verzih: *vsak, kdor nam laska, živi / na račun teh, ki uživajo v hvali. / Nauk še poceni ste s sirom plačali /* (La Fontaine 2001: 6). *Žaba, ki bi bila rada debela kot vol* je La Fontainova basen, ki jo je »povzel po Fajdru« (Javoršek, 2001:163), očitno pa je, da jo je Fedrus (»Fajder«) pred tem povzel po Ezopu. V vseh treh različicah gre za nespremenjeno vsebino.

Naslednja La Fontainova basen, ki me zanima v sklopu te raziskave, je *Hišna in poljska miš*, ki jo je povzel po Ezopovi basni *Mestna in podeželska miš*. Različico te basni najdemo tudi pri Fedru. *Lisjak in štoklja* je La Fontainova basen, ki jo najdemo že pri Ezopu in Fedru. Ima enako sporočilo, ki se glasi, da se nam vse vrača (kar lahko interpretiramo tudi kot zakon karme) in da moramo do drugih biti taki, kot si želimo, da so drugi do nas.

Ptica, ki jo je ranila puščica, je basen, povzeta po Ezopovi basni *Orel in puščica*. *Lev in miš ter Golobica in mravlja* pa imata isto sporočilo, da je »treba pomagati tako mogočnejšim kot šibkejšim od sebe« (Javoršek 2001: 169). Ezopova basen z enakim naslovom *Lev in miš* in enako vsebino pa izpostavlja nauk, da se *dobrota vrača z dobroto*. Naslednja basen iz La Fontainove zbirke je *Petelin in lisjak*, ki jo je povzel po Ezopovi basni *Petelin in lisica*. Prav tako kot pri Ezopu, je tudi lisjak želel pretentati petelina, da pride z drevesa, saj se želi z njim prijateljsko družiti. Po vsem gozdu naj bi bilo razglašeno, da se živali ne bodo več žrle med sabo. A petelin je bil zviti in je rekel, da sta potem pa tudi psa, ki ravno prihajata, obveščena o tem. Lisici se je naenkrat začelo zelo muditi domov in petelin zaključil, da ni mogoče goljufati kralja vseh goljufov.

Končno pa je tudi ena basen, ki je La Fontaine ni povsem povzel po Ezopu, ampak je uporabil le enak nauk za svojo izvirno vsebino basni. Gre za La Fontainovo basen *Kako se je volk preoblekel v pastirja*, v kateri se je volk preoblekel v pastirja, da bi lažje lovil ovce, medtem ko je pravi pastir spal. Ker pa je od navdušenja zatulil, se je izdal in nauk te basni se

glasi, da na zunaj (obleko, telo, kožo ...) se lahko spremenimo, a narave ne moremo kar tako spremeniti. Pri Ezopu najdemo npr. basen s tem naukom z naslovom *Venera in mačka*. *Zaljubljeni lev* je Ezopova basen, iz katere je La Fontaine črpal za svojo lastno basen s tem naslovom, v katero je dodal več detajlov, jo obogatil. Nauk o pogubni zaljubljenosti leva tako pride še bolj do izraza. *Opica in delfin* je v priredbi La Fontaina veliko daljša kot Ezopova in njena sporočilnost ostaja enaka kot v istoimenski Ezopovi basni. Naslednja basen je *Zajec in želva*, ki jo La Fontaine povzame po Ezopu in v njo vpelje več igrivosti in zajec je bolj nazorno opisan, kako počiva in se zabava med tekom, ker je jasno prepričan, da bo premagal želvo, a ker se je preveč zadržal na travniku, je zmagala želva. Tudi *Konj in osel* je basen, ki jo nespremenjeno La Fontaine upesni od Ezopa. Taka La Fontaineova basen, ki jo slednji prevzame od Ezopa takšno kot je, je še: *Pes, ki je izpustil plen v zameno za senco*, s tem, da se pri Ezopu imenuje *Pes in njegova senca*. *Šoja, ki se je kitila s pavjim perjem* je basen, ki se navezuje na Ezopovo basen *Domišljava kavka* in že iz naslova je razvidno, da je La Fontaine zamenjal kavko za šojko.

5.3 Ivan Andrejevič Krilov (1769–1844)

Klopčič (1950: 29) podaja naslednje informacije o ruskem basnopiscu: Ivan Andrejevič Krilov se je rodil v Moskvi. Sprva je bil časnikar, nato je pisal drame in tragedije, vendar s temi ni kaj posebno uspel. Svetovno slavo si je pridobil z basnimi, ki jih je začel pisati v svojih moških letih, ko je imel za sabo dovolj življenjskih izkušenj, da je lahko z mirno modrostjo gledal na življenje okrog sebe. V zadnjih štiridesetih letih svojega življenja je napisal nad 200 basni. Od teh jih je okrog 70 priredil po Ezopu in La Fontainu. Ta dva sta mu bila prva učitelja, tretji učitelj mu je bilo ljudstvo s svojo vsakodnevno modrostjo, ki se deduje in bogati iz roda v rod. V svojih basnih je Krilov razgaljal človeške napake, kakor žive v vseh slojih in v vseh časih, a posebej je še odkrival pomanjkljivosti, krivičnosti in napake ruske družbe. Bičal je laž in bahaštvo, sleparstvo in omejenost, krivičnost sodišč in samovoljo oblasti, izkoriščanje malega človeka in podkupljivost uradništva, zaostalost ruskih razmer in nasilnost mogočnejšev.

Okvire basenskega pesništva je vsebinsko razširil prek živalskih zgodb in kot navaja Klopčič (prav tam), je Krilov šele v drugi polovici življenja ustvaril največ basenskih del. V štiridesetih letih kar nekoliko nad dvesto, od teh jih je po zgledu Ezopa in La Fontaina priredil

okoli sedemdeset. Ostala je črpal iz ljudstva oziroma ljudske modrosti, ki se prenaša in hkrati tudi bogati iz roda v rod. Iz njegovih del so se vse do današnjih dni ohranili pregovori, ki so v resnici izreki njegovih basni (Klopčič 1974: 7).

5.3.1 Primerjava Krilovih basni z La Fontainovimi in Ezopovimi

Prva basen Krilova, ki jo je slednji posnemal od Ezopa in La Fontaina, je *Vrana in lisica*, ki jo pri La Fontainu poznamo kot *Krokar in lisjak*, pri Ezopu pa kot *Lisica in vrana*. Sporočilnost se je še vedno enako ohranila skozi vsa ta leta in jo Krilov zapiše na začetku svoje basni v verzih: »O laskanju učili so nas zmeraj, / da je škodljivo zlo in stud; zaman je vse; / laskaču vselej še v srce se pot odpre« (Klopčič 1964: 21). Krilov basni vdahne duhovitost in igrivost. Med basnimi, ki jih je Krilov posnemal od Ezopa, Fedra ali La Fontaina, so še: *Volk in jagnje*, *Kmet in smrt*, *Petelin in biserno zrno*, *Skopuh in kokoš* in *Lisica in osel*.

5.4 Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781)

Javoršek je zapisal (2001: 160), da je Lessing zavračal opisno in didaktično pesništvo in zahteval, naj basen opusti umetno klasicistično obliko in se vrne k preprosti, jasni, kratki ljudski obliki v prozi. Tudi romantična ideja ustvarjalnega genija, ki je genij izvirnosti in inspiracije, se ni dobro skladala z načelom prilagajanja in posnemanja, ki sta ga v basni uveljavila Reder (»Fajder«) in La Fontaine, kot nadaljuje Javoršek.

Lessing je bil v slovenskem prostoru poznan avtor ne le z basnimi. Lessingova umetnostna teorija, literarna kritika in dramaturgija so postale Slovencem aktualne razmeroma pozno, vendar se je to zgodilo ravno v času, ko je njihov pomen za naš miselni, literarno-estetski in sploh kulturni razvoj bil lahko zares velik. Glavna Lessingova miselna dela je imel v svoji knjižnici že Zois, nedvomno jih je prebiral Linhart, prej ali slej jih je poznal Vodnik, tako da so morda vplivala na to ali ono potezo njihove miselnosti (Kos, 1981:165).

Čas Lessingovega vpliva na slovensko literarno miselnost se je začel po Prešernovi smrti, z rodом, h kateremu štejemo Trdino, Erjavca in Jenka, Mencingerja, Levstika, Stritarja in Jurčiča. Vsi so bili vzgojeni v duhu nemške klasične estetike. Literarna zgodovina je že

podrobno raziskala, kako močno je iz Lessinga rasla Levstikova načelna in kritična misel, toda tudi na njegovih sodobnikih je opaziti sledove vpliva, ki ni bil ravno majhen (Kos, 1981:166). Nekateri izmed naštetih slovenskih avtorjev pa so basni, morda s spodbudo Lessingovih basni, pisali tudi sami.

5.4.1 Primerjava Lessingovih basni z Ezopovimi in z indijskimi

Lessingove basni, ki jih obravnavam v nadaljevanju, sem našla v bosanskem jeziku, kjer so bile objavljene v Biblioteki uporednih prevoda C. Serija nemačkih autora: Lessing – basne, v Sarajevu leta 1957. Slovenskih prevodov namreč nisem zasledila.

Najprej bi izpostavili basen *Lisica in maska*, ki jo je Lessing nedvomno posnemal od Ezopa. Govori o tem, kako je lisica našla masko nekega dramskega igralca, se navduševala nad njenim izrazom, a ugotovi, da ji nič ne koristi, saj je brez možganov. Basen je Ezop zapisal z enako vsebino in naukom. Sporočilo basni je torej, da *lepa zunanost človeka ne pomeni veliko, če v njem ni bogate vsebine*. Zgoraj v primerjavah Pančatantre in Ezopovih basni pa sem že povezala to basen z *Modrim šakalom*, ki govori o enakem sporočilu – da zunanost ne pomeni veliko, marveč naj raje skrbimo za svojo pristno naravo, ki prihaja iz notranjosti človeka. Tudi *Lisica in tiger* je basen s podobnim naukom, ki se pojavi že pri Ezopu kot *Leopard in lisica*. Tiger oz. leopard se je pred lisico bahal s svojim kožuhom, da se ona ne more primerjati z njim v lepoti. Lisica pa mu je zabičala, da ni pomembno, kako izgleda na zunaj in da bi, če bi Bog hotel, sprejela tudi perje. Lepo oblačilo še ne pomeni, da je oseba uglašena po naravi, kar pa je seveda najbolj važno. *Pavi in vrana* je basen, ki se nanaša na Ezopovo basen *Domišljava kavka*, ki sem jo v poglavju primerjave Ezopovih basni z indijskimi basnimi primerjala z *Oslovskim leopardom*.

5.5 Primerjalni dodatek: kitajska basen in Ezopove basni

V nadaljevanju me zanima tudi, kakšni so začetki basni na Kitajskem, od kod izvirajo, koga so posnemali in povzemali. Ker je bila ta raziskava že narejena v sklopu diplomske naloge Nuše Turk (2014) z naslovom *Primerjava evropskih in kitajskih basni*, bom samo povzela njene ugotovitve. Turkova pa se je pri primerjanju in prepletanju kitajskih in Ezopovih basni že sklicevala na doktorsko disertacijo Pei Lin Wuja z naslovom *Aesop's fables in China: the transmission and transformation of the genre* iz leta 2013.

Pei Lin Wu piše, da so bile basni prvo zahodno literarno delo, s katerim so se seznanili Kitajci. Na Kitajsko so ga prinesli jezuiti, ki so basni uporabljali v svojih pridigah. Takšen tip pripovedi jih je spominjal na nekaj, kar je že obstajalo v njihovi kulturi. V kitajski literaturi so basni prepoznane pod pojmom *yuyan* 寓言 ali metaforični jezik. *Yuyan* bi lahko, kot izraz, zaobjel več zahodnih zvrsti, kot so parabola, basen, alegorija in v nekaterih primerih celo satira. Kot pravi Chen Pu Qing, se najzgodnejši *yuyan* pojavi že v zgodovinski knjigi kronika Zuoa v 6. stoletju pred našim štetjem. In na tem mestu sovpada z Ezopovim pojavom v Grčiji (Pei Lin Wu v Turk, 2014: 14).

Pei Lin Wu razlaga, da je Ezopova basen začela vplivati na kitajsko literarno zvrst, imenovano *yuyan* šele v 17. stoletju. Jezuita Matteo Ricci in Diego de Pantoja sta Ezopove basni vključevala v svoje pridige. Nicholas Trigault je leta 1625 prevedel veliko Ezopovih basni v kitajščino. Li Shixiong 李世熊, družbeni kritik Ming in Qing dinastij je bil prvi, ki je posnemal Ezopov stil in zbral zbirko njegovih basni v kitajščini. Sledil mu je Wu Gan 物感 in v svojem delu *Poglobljeno razmišljanje o živalih* (1654) prvi združil basni, kot jih poznamo v Evropi in kitajski način pisanja basni *yuyana*. Wu Gan je v svojem delu skozi spreminjanje zgodbe in vzorcev preoblikoval Ezopove basni in jih prilagodil kitajskemu bralcu (Pei Lin Wu v Turk, 2014: 15).

Nuša Turk je v omenjeni diplomski nalogi za analiziranje kitajskih basni uporabila zbirko kitajskih basni Pavji rep, ki je »trenutno edina zbirka dostopna pri nas, ki vsebuje basni, prevedene neposredno iz kitajskega jezika. Le tako je mogoče ohraniti prvinskost in pristnost same zgodbe«, je zapisala Turkova (2014: 18).

Tudi sama sem posegla po tej zbirki in presenetila me je drugačnost teh basni v primerjavi z drugimi svetovnimi basnopisci. Avtorica v spremni besedi tudi zapiše, da »v basni običajno nastopata dve različno močni živali, krvoločna in pohlevna. Krvoločna žival je neusmiljena, zlobna, pohlevna pa dobrosrčna in poštena. Prva, ki hoče vedno požreti drugo, je njen stalni sovražnik« (Lavrač 1986: 167). Živali se obnašajo bolj nasilno, krvoločno in divje kot pri ostalih basnopiscih, kot potrjuje Lavračeva (1986: 166): »Vendar se včasih tudi živali obnašajo drugače, kot bi pričakovali. Opica je enkrat dobra, drugič hudobna, včasih pomaga, včasih je tudi sama kaznovana. Tiger, ki je običajno krvoločen in napadalen, je včasih tudi pohleven, neroden in neumen.«

Turkova je v svoji diplomski nalogi (2014) zapisala tri primere basni iz zbirke Pavji rep, ki se lahko primerjajo z Ezopovimi basnami. *Pravična delitev* iz zbirke Pavji rep je bila povzeta po Ezopovi basni *Lev in druge zveri*. Ezopova basen *Lev in komar* pa je bila navdih za nastanek kitajske basni *Pogumni lev še ni spreten*. Sama pa bi izpostavila tretji primer kitajske basni, ki se motivno-tematsko ali vsebinsko ne povezuje le z Ezopovo basnijo, temveč tudi z basnijo iz Pančatantre. *Feniks praznuje rojstni dan* je basen, ki jo torej najdemo v zbirki kitajskih basni in se navezuje na Ezopovo basen *Domišljava kavka*. V poglavju primerjave Ezopovih basni z indijskimi basnami sem *Domišljavo kavko* primerjala z *Oslovskim leopardom*.

6 Basen na Slovenskem

6.1 Prihod basni na Slovensko

Breznikova (2014: 60) povzema besede Dušana Ludvika, ki torej govorijo o tem, da so bile poti, po katerih si je srednjeveška basen utirala pot na slovenska tla, nepregledne in močno zapletene. Zaradi tega je mnenja, da imajo raziskovalci basni na Slovenskem velik problem, kajti število latinskih, grških, nemških in drugih predlog je zelo veliko, medtem, ko so ohranjene slovenske basni maloštevilne, zapisane v mlajših zapisih ali pa so samo v upodobitvah. K temu dodaja, da so srednjeveški pisci za osnovo vzeli original ter ga po svoje priredili. Breznikova (2014: 61) potem poda Ludvikovo dejstvo, da ne smemo spregledati zbirke pridig, ki so vsebovale basni. Češki in nemški zborniki basni opozarjajo tudi na nekatere italijanske vire, ki bi zaradi geografske bližine in cerkvene povezave lahko vplivali na ustvarjalni duh basni na Slovenskem ob koncu petnajstega in v začetku šestnajstega stoletja, saj je bila basen v tem času najbolj popularna literarna vrsta. V času slovenske posvetne književnosti, kateri začetki segajo v osemnajsto stoletje, je basen zagledala luč sveta tudi pri Slovencih. Predvsem v drugi polovici devetnajstega stoletja je na slovenskih tleh izpod peres basnopiscev nastalo mnogo del. Na Slovence pa so neposredno vplivali tudi prevodi La Fontainovih del, o čemer priča Javoršek (2001: 161):

»Prvi prevod La Fontainovih basni, ki je vključeval 75 najbolj znanih basni, je prevedel in leta 1917 izdal Ivan Hribar. Leta 1931 je izdal še dve knjigi in tako so prvič izšle vse La Fontainove basni v slovenščini. Knjige so bile urejene po zanimivosti, tematiki in zahtevnosti in se niso v ničemer držale izvirne avtorjeve ureditve. Ob izidu je prevod naletel na dokaj dober odziv, vendar je predvsem zaradi zastarelega jezika pozneje utonil v pozabo. Po vojni so izhajale basni le v otroških izdajah, pa še to večinoma ilustrirane »Ezopove« basni. La Fontainove basni je prevajal še Niko Košir v devetdesetih letih in leta 1999 je izšel manjši izbor z ilustracijami« (Basni, Mladika, Ljubljana 1999).

Bolhar (1991: 10) je zapisal, da so bile do srede prejšnjega stoletja pri nas, kakor povsod v Evropi najbolj razširjene »klasične« oziroma Ezopove basni. O tem nam govore številne pripovedi. Tako je že Valentin Vodnik, ki je sam napisal tri izvirne basni, prevedel 31 Ezopovih basni. Njemu je sledil Janez Nepomuk Primic, ki je že 1805 poslovenil okrog 150 Ezopovih basni in jih dal svojemu učitelju Vodniku v pregled. Koroški rojak Urban Jarnik je leta 1814 iz latinskega jezika prevedel 17 Ezopovih basni. Štajerski »veseli pevec Slovenskih goric« Leopold Volkmer je med 61 basnimi, kolikor jih najdemo v njegovi verzifikaciji, prepesnil lepo število Ezopovih. Prav tako je Peter Dajnko leta 1824 prevedel 20 Ezopovih basni. Leto pozneje je Franc Metelko poslovenil 40 Ezopovih basni, medtem ko so poznejši pesniki Miroslav Vilhar, Simon Jenko in Josip Stritar dali Ezopovim basnim veljavnejšo pesniško obliko.

Pri nas je prvi začel pisati basni Valentin Vodnik. Ustvaril je naše prve umetne basni v vezani besedi. Med njimi je gotovo najbolj znana Kos in brezen. Sicer pa se je že v Vodnikovem času, še bolj pa kasneje, razcvetelo predvsem zapisovanje ljudskih basni. Pri nas jih je največ (preko 80) zapisal Anton Martin Slomšek že pred več kot sto leti. Pri tem delu Slomšek ni bil posebno tenkočuten, saj ni preudaril, ali je basen res naša ljudska ali Ezopova, ali pa je njen izvor pri katerem drugem narodu. Vodil ga je ena sama želja, da bi s primeri in zgledi iz živalskega sveta poučno in vzgojno vplival na bralca. Slomšku so pozneje sledili številni drugi marljivi zapisovalci ljudskega blaga in seveda tudi basni, med katerimi so bili tudi Valjevec, Trdina, Levstik, Stritar, Kette in drugi, ki so se obilno navdihovali pri ljudskem slovstvu in nekateri med njimi tudi sami pisali basni (Bolhar 1991: 10).

6.2 Izvor slovenskih basni in nastopajoče živali

Začetki basni segajo v dobo, ko je človek še živel tesno povezan z živalmi, ko se je seznanil z njihovim življenjem, navadami in nagnjenji ter se pri tem marsičesa naučil. Pri živalih je iskal analogije s človekovo miselnostjo in delovanjem. Od tu je bil samo še korak do tega, da je živalim položil govor kar naravnost na jezik. Tradicija in umetnost besede pa sta kasneje pripomogli k temu, da se je iz teh prvih zametkov razvila današnja basen (Bolhar 1991: 7). Spremenili so se kraji, okoliščine, spremenili smo se ljudje. Življenjske izkušnje, nauki in modrosti pa kljubujejo času in ostajajo aktualni tudi dandanes (Honzak 2014: 138).

Basen se je pravzaprav razvila iz daljše pripovedne oblike, iz živalske pravljice, kjer je zabavna prvina prešla v poučno. Marsikatera basen se je sčasoma vsebinsko močno obrusila, tako da je ostal le njen nauk, ki je ohranjen v pregovorih, primerjavah in prispodobah, na primer: osel gre le enkrat na led; šopiriti se s tujim perjem; volk dlako menja, navade nikoli; vrana vrani ne izkljuje oči itd. Na basnično ozadje opozarjajo tudi ljudske primerjave, kot so: to ti je lisica; počasen kot polž; požrešen kot volk; neroden kot medved; plašen kot zajec in podobno. V basni so živali po navadi značajske tipizirane. Tako je lev dostojanstven in predstavlja ošabne vladarje, mačka je dobrikava in nežna, hkrati pa hinavska, mravlja in čebela sta prispodobni pridnosti in delavnosti, osel je trmast in neumen, vrabec predrzen in tatinski, itd. (Bolhar 1991: 8).

Največ basni je o lisici. Nasprotno pa je med našim ljudstvom razširjenih mnogo pravljič in basni, v katerih jo kljub njeni prislovični zvijačnosti ukanijo druge živali, celo mnoge take, ki med ljudstvom veljajo za topoglave, bedaste in nerodne (prav tam).

Druga, v pravljичnem svetu zelo znana zver, je medved. V basnih nastopa kot kralj gozdov in gozdnih živali. Pri vsej svoji moči in velikosti je vendarle smešen, dobrodušen, sladkosneden in neumen godrnjač, ki nikomur ne stori nič žalega, če seveda ni razdražen. V basni si ga rada privošči tetka lisica, ker ji kosmatinec verjame, misleč, da je vsaj tako poštena kot on. Medveda označuje le izredna telesna moč, ne premore pa večje umske zmožnosti. Je zaletel, nikoli dosti ne premišlja, ker se zanaša na svojo moč. Poloti se vsega, kar mu pade v glavo, medtem ko zvijač in hinavščine ne pozna. Nasprotno je volk, ki prav tako nastopa v basnih, znan po svoji nasilnosti, krvoločnosti, še prav posebno pa po svoji nenasitnosti in požrešnosti. Pri vsem svojem početju pa je še neumen, tako da se ga vse izogiblje in ga sovraži (Bolhar 1991: 9).

Basen rada hvali takšne vrline, kot so dobrosrčnost, marljivost in poštenost, graja pa domišljavost, sebičnost in nezaupanje, lenobo in hinavščino. In kakšen je konec? Dobro in poštene živali skoraj vedno zmagajo, ubežijo nesreči, hudobne in domišljave pa doleti zaslužena kazen (Lavrač 1986: 167).

6.3 Primerjava slovenskih basni z indijskimi

Tudi pri slovenskih basnopiscih bom prikazala, da so njihove vsebine, teme, motivi in sporočila podobni indijskim. To bom storila tako, da si bom pogledala basni Slovencev v primerjavi z Ezopovimi, pri katerih sem že našla navezave na Pančatantra. Zmago Šmitek v svojem članku *Paralele med indijsko in slovensko mitologijo* (2008: 127–145) v uvodu pojasnjuje, da je v teoriji razpravljanje o indijsko-slovenskih mitoloških paralelah mogoče kot komparacija te problematike na dveh kulturnih območjih, ležečih v prvem primeru južno od Himalaje in v drugem primeru ob vznožju Vzhodnih Alp. Seveda pa (prav tam) našteje razloge, zakaj v praksi ta primerjava ni mogoča: velika medsebojna geografska oddaljenost, ekstremno neenak teritorialni obseg, drugačne ekološke, zgodovinske, družbene in religiozne razmere. Naprej (prav tam) avtor razlaga, da »na drugi strani odkrijemo tudi nekatera zanimiva prepletanja, predvsem seveda v sorodnosti indoevropskih jezikov, pa tudi v drobcih stare tradicije.« To tradicijo pa v nadaljevanju pojasnjuje kot rezultat skupnega izvora, medkulturnega izposojanja, migracij ali trgovskih in kulturnih kontaktov med Evropo in azijskim Vzhodom.

6.4 Slovenski basnopisci

6.4.1 Valentin Vodnik (1758–1819)

Valentin Vodnik se je rodil 3. februarja 1758 v Zgornji Šiški pri Ljubljani. Kot prvorojenca – in morda tudi zato, ker je bil bolj slaboten – so ga namenili za »višje cilje«, torej za šolanje. Pri desetih letih so ga poslali k stricu Marcelu, frančiškane v Novem mestu, da ga pripravi na »latinske šole« v Ljubljani. Zanimal se je za učenje jezikov, tako je znal kranjsko, ki ga je učila mati, nemško in latinsko se je naučil v šolah, za lastno veselje pa se je učil laško, francosko in slovensko. Leta 1775 je stopil med frančiškane, čez devet let pa je služboval kot duhovnik na Dolenjskem in v Ljubljani. Po smrti pesnika, dramatika in zgodovinarja Antona Tomaža Linhartarja je postal najdejavnejši član Zoisovega krožka in deloval kot profesor na ljubljanski gimnaziji (Ilich, 2004: 225 – 228).

Valentin Vodnik je začel pesniti že v gimnazijskih letih. Sprva se je zgledoval po Marku Pohlinu, ko je rad upošteval ljudsko pesniško izročilo, v poznejših letih pa je sledil predvsem mentorskim in kritičnim pobudam Žige Zoisa. Najpomembnejša Vodnikova pesniška knjiga, *Pesme za pokušino* (1806), je povzela njegove dotedanje objave v pratikah in velja za prvo izvirno pesniško zbirko v slovenskem jeziku, ki si zasluži to oznako (Ilich, 2004: 228 – 229).

Po treh izdajah *Velike pratike* ali *Kalendara*, je Vodnik uredil in v veliki meri tudi napisal še devet že kar miniaturnih *Malih pratik*, ki veljajo danes za izjemno redkost. V njih je med drugim še naprej objavljajal svoje pesmi, basni, uganke ter različne zabavne in poučne sestavke (Ilich, 2004: 229).

Vodnik je svoje rojake izobraževal s pisanjem učbenikov in jezikovnih priročnikov. Leta 1811 so zaporedoma izšli *Abeceda* in *Pismenost* ali *gramatika* za perve šole – prva v slovenščini napisana slovenska slovnica, *Kerščanski navuk* za lirske dežele ter *Početki gramatike*, to je pismenosti francoske – prvi slovenski učbenik nekega tujega jezika, leto za tem pa še slovensko-nemško-francoski abecednik (Ilich, 2004: 230).

Tretje področje, na katerem je Valentin Vodnik deloval, je bilo časnikarstvo. V letih 1797 – 1799 je izdajal in v veliki meri s svojimi prispevki tudi ustvarjal prvi slovenski časopis *Lublanske novice*. Kot časnikar se je Vodnik še posebej zavzemal za večjo veljavo in čistost slovenščine. Napisal pa je tudi druge priročnike kot so *Kuharske bukve* in *Babištvo* ali *porodničarski vuk za babice* (Ilich, 2004: 230- 231).

Bolhar (1991: 10) je o Vodniku zapisal: »Pri nas je prvi začel pisati basni Valentin Vodnik. Ustvaril je naše prve umetne basni v vezani besedi. Med njimi je gotovo najbolj znana *Kos* in *brezen*. Sicer pa se je že v Vodnikovem času, še bolj pa kasneje, razcvetelo predvsem zapisovanje ljudskih basni.«

Kot je potrdil tudi Kos (1990: 101), je Vodnik postal utemeljitelj slovenske basni in njen najboljši pesnik, saj je niti Slomšek niti Stritar niti Kette niso mogli premakniti na bistveno drugačno in višjo raven. Ravno Vodnik je dvignil basen do prave, samostojne pesniške zvrsti po skoraj stoletni rabi basenske snovi kot eksemplov v slovenski nabožni, zlasti pridigarški književnosti.

Merhar je v članku (1956: 187) zapisal, da je basen *Kos in sušic* po vsej verjetnosti odraz stare slovenske ljudske pripovedi. Merhar (prav tam) navaja, da je že sam književni lik *kos*

velikokrat prisoten in tudi podobno označen v ljudski pesmi. Rdečo nit njegove basni je moč zaznati v kočevski zgodbi, s katero naj bi Vodnik prišel v stik v času službovanja v Ribnici. Pri tej basni se je moral Vodnik bolj potruditi kot pri basni *Sraka inu mlade*, saj se je pri njej oprl na že literarno izdelano basen.

Kot pravi Kos (1978: 36), se je Vodnik evropskega zgleda lotil zelo izvirno in lahko trdimo, da je vztrajal pri verzni obliki, ki je izhajala iz Fajdra in La Fontaina. Torej ni ponotranjil Lessingove opredelitve basni, ki navaja, da naj bo basen pripovedna ter čimbolj jasna in skopa. Avtor (1990: 100) je tudi zapisal, da je iz Vodnikovih basni razvidno, da so le-te omejene predvsem na dialog. Dvogovor med živalmi je ločen s kiticami. Basni so strnjene pri orisu likov in dogodkov, čeprav ti še vedno niso tako okrnjeni, kot je priporočal Lessing.

6.4.1.1 Primerjava Vodnikovih basni z La Fontainovimi (in tudi Ezopovimi do indijskih)

Sraka inu mlade²³ je Vodnikova basen o sraki, ki je svoje mladičke učila, da je nevarno, če pridejo preblizu hiše, saj je človek njihov sovražnik, ki jih lahko ubije s kamenjem. Mlade srake pa vprašajo, kaj naj naredijo, če se jim bo človek prikradel za hrbet in ga ne bodo videle. Mama sraka je sedaj ogorčena nad obnašanjem mladih srak, ki s svojim vprašanjem sporočajo, da vedo več od svoje mame. Ta basen sem primerjala z Ezopovo basnijo *Osel in oslovodec*, v kateri osel ni želel v smer, v katero ga je vodil oslovodec. Pri obeh basnih gre za nekakšno kljubovanje starejšim. V Pančatantri pa je z enako sporočilnostjo zapisana basen *Zgovorna želva*, kjer je želva želela oditi v tujo deželo. Raci sta ji pri tem pomagali tako, da sta z nogami držali palico, za katero se je z usti oprijela želva. Pred vzletom sta ji svetovali, da ostane tiho, saj bo le tako uspešno prispela z njima na cilj. Želva je bila neposlušna, zato je padla in se ubila. Tako nas basen uči, naj *ne prezremo dobrega nasveta starejših*.

²³ Vodnik, Valentin: *Pesmi, kratka proza, pisma*. (Besedilo pripravil in spremno besedo napisal Iztok Ilich). Slovenska klasika, Ljubljana: DZS, 2004.

6.4.2 Anton Martin Slomšek (1800–1862)

O Slomškovem življenju in delu sem si sposodila od Breznikove (2014: 74), ki je povzemala besede Frana Erjavca²⁴

Anton Martin Slomšek, imenovan apostol Slovencev, se je rodil na Slomu pri Ponikvi. Prvorojencu Antonu je mati ob zimskih večerih pripovedovala pripovedke, ki si jih je hitro zapomnil. Ta njegova nadarjenost se je pokazala tudi v šoli, kamor je vstopil šele pri enajstih letih. Kmalu ga je začela zanimati cerkvena tematika. Ker je izmed vseh bogoslovcev znal najbolje slovenski jezik, so ga leta 1822 zaprosili za semeniško ravnateljstvo, na kar se je z veseljem odzval. Tako je postal prvi učitelj slovenščine v celovškem semenišču, kjer je obudil tečaj slovenščine, ki so ga kmalu po njegovem odhodu opustili. Na tečaju je razlagal pravila slovenskega jezika, ljudi seznanjal s takratnimi slovenskimi jezikoslovci ter jih skušal navduševati nad pesnikovanjem. Prvo duhovniško službo, ki se ji je posvetil z vso resnostjo in vnemo, je pričel opravljati na Bizeljskem. Poznal je moč besede, zato se je v svojih nagovorih opiral na dobro govornišvo.

S svojimi pesmimi, basnimi in prilikami v vezani besedi je znal na zanimiv način prikazati resnico z željo, da bo vzgajala, bodrila in pomagala posamezniku rasti v spoštovanje vrednega človeka. Koliko so njegova dela izvirna, je danes težko določiti, saj si za nekatera literarni teoretiki še vedno niso enotni, ali so prevedena ali so le posneta iz nemške oblike. Vemo pa, da je mnoge priredil iz narodnih popevk. Pesnil je z namenom, da ljudi razsvetljuje in nenazadnje tudi vzgaja oziroma poučuje ter jih nagovarja k dobrim dejanjem.

Uredništvo Mohorjeve družbe je v zbirki Slomškovih basni *Basni in zgodbe* leta 1999 (str. 46) zapisalo, da je Slomšek basni pisal pred 150 leti ter jih objavljajal v svojih Drobtinica. Motive zanje je pogostoma črpal iz skupnega evropskega basenskega izročila, navdihnjenega z Ezopovo dediščino, seveda pa jih je – tako kot številni drugi basnopisci – prilagajal duhu svojega časa in potrebam slovenskega okolja. Iz Drobtinic so prodrle široko med prebivalstvo, posebno med šolsko mladino, in marsikatera je s svojo nazorno izraznostjo in s svojim naukom postala sestavina slovenske ljudske modrosti, vredna obnavljanja.

²⁴ Erjavce, Fran; Flere Pavel: Anton Martin Slomšek: Izbrani spisi za mladino. Učiteljska tiskarna: Ljubljana, 1924.

6.1.2.1 Primerjava Slomškovih basni z Ezopovimi (do indijskih)

Kot sem zapisala zgoraj, je Slomšek motive za pisanje nekaterih basni črpal neposredno od Ezopa, zato bom to sedaj še potrdila na primerih nekaterih Slomškovih in Ezopovih basni, katere sem prej že primerjala z indijskimi. Slomškove basni sem našla v zbirki Slomškovih basni: *Basni in zgodbe* (Celje, 1999).

Vran in lisica je Slomšek napisal po Ezopovi basni *Lisica in vrana*. *Vran in lisica* govori o lisici, ki je z zvitimi besedami dobila sir, ki ga je imela v ustih vrana na drevesu. Najprej je hvalila njeno lepoto, potem pa si je zaželela slišati še njen glas. Vrana je začela peti, lisica pa je medtem prestregla sir in jo pohvalila, da glas ima sicer lep, pameti pa ji manjka. Slomškova različica je dopolnjena, saj tu lisica najprej pride pod drevo in hvali vrana, ga prepriča, da začne peti in tako lisica dobi svoj sir. Lisica pa pride še drugič do vrana, ki na drevesu ravno gloda svoj ukradeni sir. Tokrat se vran odloči, da ga lisica ne bo več prevarala in ji to tudi pove. A zvita lisica je vrana sedaj zelo grdo zmerjala in vran se je tako tresel od jeze, da mu je sir spet padel v lisičine zobe. Basni nas uči, da se varujemo laskavih besed, saj je v njihovem ozadju neka neiskrenost in preračunljivost. Ezopovo basen sem že prej primerjala z zgodbo *Lev in iznajdljivi zajec* iz Pančatantra, ki tudi govori o zvitosti besed in njeni večji moči pred telesno močjo.

Naslednja Slomškova basen se glasi **Star lisjak in mlada kokoš** in sem jo primerjala z Ezopovo basnijo *Petelin in lisica*. Slomškova basen govori o tem, da so se lisjaku cedile sline po kokoših. Ena kokoška je pred njim bežala, on pa je zaklical za njo, da bi ji rad povedal nekaj lepega. Kokoška pa se ne da preslepiti in reče, da že veliko ve, da jo je mati učila, da nas radovednost pogosto ugonobi in je srečno zbežala pred njim. V Petelinu in lisici pa, kot že naslov pove, namesto lisjaka nastopa lisica in namesto kokoši petelin. Tu je tudi lisica želela z zvitimi besedami petelina zvabiti v svoj plen, a jo je on sam nazaj prevaral s svojimi besedami, da je lisica kar zbežala, ker se je zbala uresničitve njegovih besed. Tako, da vsebinska podobnost je očitna. Različno je samo to, kdo na koncu zbeži – v prvem primeru plen, v drugem primeru pa plenilec. Obe pa sporočata, da naj *ne zaupamo nenadno ponujenemu prijateljstvu*. Ezopovo basen pa sem že primerjala z basnijo *Svečenik, šakal in oven* iz Pančatantra, ki nas tudi uči naj *ne zaupamo nekomu, ki smo ga pravkar spoznali*.

Kokoš in piščeta je Slomškova basen, ki govori o kokoški, ki je svoje mlade učila, da morajo ob nevarnosti hitro zleteti pod njene peruti. Res prileti nevaren jastreb in vsi mladički so izpolnili navodilo mame, le eno je zamudilo in jastreb ga je požrl. Mama potem svoje mlade pouči, da se to zgodi, če ne ubogamo staršev. To basen bom kar direktno povezala z indijsko basnijo *Zgovorna želva*, ki govori o tem, da sta goski vzleteli z želvo tako, da se je želva z zobmi držala palice in goski sta ji rekli, da mora med letom ostati tiho. Ker ni zaupala nasvetu, je hotela nekaj reči, padla je z višine in se ubila. Zaradi neupoštevanja nasvetov starejših in bolj izkušenih, se je tudi želva opekla tako kot neubogljivo pišče pri Slomšku. S tem, ko sem našla neposredno povezavo med Slomškovo basnijo in indijskimi basnimi, seveda ne pomeni, da je Slomšek bral indijske basni, saj se podobni nauki ves čas prenašajo od basnopolisca so basnopolisca že stoletja. Tudi pri Ezopu najdemo podoben nauk pri *Oslu in oslovodcu*, kjer je osel želel v drugo smer in ne v to, v katero ga je želel voditi oslovodec.

Sraka in pavje perje iz Slomškove zbirke je nastala po Ezopovi basni *Domišljava kavka*, v kateri je Jupiter povabil k sebi vse ptice, saj so izbirali najlepšo ptico. Vse ptice so se lišpale, kavka pa je bila zaskrbljena, da zaradi svoje oguljenosti ne bo izbrana, zato se je okitila s perjem, ki je izpadlo drugim. Skoraj jo že izberejo, ko jo prepoznajo za sleparko in ji potrgajo vse perje. Pri Slomšku pa namesto kavke nastopa sraka, ki se nališpa s pavovimi peresi in se prevzetna prerine med pave. Pavi jo prepoznajo, ji populijo perje in jo preženejo. Ko je želela spet med srake, jo tudi te začnejo poditi in kljuvati, da je nazadnje izgubila še svoje perje. Tako ni imela več kraja, kamor bi se lahko zatekla. Tako nas obe basni učita, naj *ostanemo zvesti sebi in naj ne bomo prevzetni in se pretvarjamo, da smo nekaj več od drugih, ker bodo našo nepristnost odkrili in bomo ostali brez družbe*. Pri primerjavi Ezopovih basni z indijskimi, sem *Domišljavo kavko* primerjala z *Oslovskim leopardom*, kjer se osel tudi pretvarja, da je leopard. Ko kmet ugotovi prevaro, ga ubije, tako da gre za isti nauk kot pri pravkar primerjanimi basnimi Slomška in Ezopa.

Tudi Slomšek je napisal svojo verzijo znane basni *Mravlje in murn*, le da jo je poimenoval ***Muren in mravljica***. On tudi spremeni zgodbo na tak način, da se o murnovi prihodnosti mravljica šele pogovarja z murnom, ki le počiva v senci, pri Ezopu pa murna žalostna usoda tudi zares doleti. Povzela bom obe zgodbi in sicer najprej Slomškovo. Bila je velika vročina, mravljica si je delala zalogo hrane, muren pa je v senci počival. Muren jo je prigovarjal, da

pride raje v senco, saj je on v senci čisto dobre volje. Mravlja pa ga poduči, da je zdaj čas, ko je potrebno poskrbeti za hrano, ker ko bo enkrat zima, bo prepozno na to misliti. Tako mu pove in naprej pridno dela in s tem se zaključi. Pri Ezopu pa so mravlje zalogo hrane nosile že iz shrambe in sestradani Murn jih vpraša, če mu lahko dajo nekaj hrane. Vprašajo ga, kaj je počel pred zimo, ta jim odgovori, da je pel in godel in mravlje odvrnejo, da naj to pa še celo zimo počne. Tako, da se zdi kot da je Ezopova basen samo nadaljevanje Slomškove basni oziroma potrditev Murnove usode. Ezopovo basen sem že prej primerjala z basnijo *Srna in princ* iz Pančatantre, ki govori o neizbežni usodi.

Maček v črnilu je slednja Slomškova basen, ki jo bom primerjalno obravnavala in govori o miših, ki so se bale belega mačka, ki jih je ves čas lovil in jedel. Potem pa je nekega dne maček padel v čevljarjevo črnilo in miške so menile, da je postal spokornik in je žalosten, ker jih je moril, zato se je odločil za post in v času posta se ne je mesa. Miške so se zdaj brezskrbno sukale okoli mačka, ta pa jih je vse polovil. Miši ugotovijo, da je maček spremenil le svojo obleko, misli pa ne. Isti nauk je jasno razviden tudi pri Ezopovi basni *Venera in mačka*, kjer se je mačka zaljubila v mladeniča in Venero prosila, da jo spremeni v mladenko. Neke noči je začela loviti miši. Nauk zgodbe je, da je zunanost lažje spremeniti kot svojo naravo. Mačka obdrži svoj značaj, četudi se na zunanost spremeni. To sem že primerjala z basnijo iz Pančatantre, *Poroka miške deklice*, kjer gre za isti nauk. Kar je še bilo skupno indijski basni in Ezopovi, je reinkarnacija, ki pa je Slomšek ne nadaljuje, saj pri mačku ne gre za zamenjavo telesa, ampak le za spremembo barve kože.

6.4.3 Fran Levstik (1831–1887)

Fran Levstik, prvi klasik naše pripovedne proze, se je rodil leta 1831 pri Velikih Laščah in umrl leta 1887 v Ljubljani. V njegovem življenju je bilo komaj kaj prijetnega in prijaznega, saj tudi sam največkrat ni znal biti blag in priljuden, še posebej ne, kadar je šlo za vprašanje jezika, literature in narodove usode, za katera se je zavzemal z nepopustljivo gorečnostjo, tudi za ceno lastne eksistence in celo razdora z najbližjimi in najzvestejšimi sodelavci (Ilich 1998: 387a).

Kot pesnik, pisatelj, kritik, jezikoslovec, urednik, prevajalec, narodni ideolog ter kulturni buditelj in organizator, je bil Levstik venomer v središču literarnega in tudi političnega dogajanja. S programskimi spisi in kritikami je kazal pot ter se v satirah in polemikah

neusmiljeno spopadal z vsemi, ki so mu nasprotovali. Ali slikoviteje rečeno: s svojim ravnanjem je vseskozi poosebljal načelo, ki ga je postavil v prepesnitvi Jurčičeve tragedije Tugomer: »Trd bodi, neizprosen, mož jeklen, kadar braniti je časti in pravde narodu in jeziku svojemu (Ilich 1998: 387b)!

Gerlanc (1978: 71) je uredil zbirko Levstikovih pesmi z naslovom *Otroške pesmice* in v spremni besedi je zapisal, da je Levstik »med najpomembnejšimi možmi na Slovenskem, ki so v prvih desetletjih po smrti Franceta Prešerna (1849) nadaljevali njegovo delo. Urednik je (prav tam) tudi zapisal, da je Levstik napisal veliko pesmi, med njimi tudi pesmi za otroke, nekaj povesti in največ učenih razprav. V zadnji letih življenja (1874 do 1884) je Levstik pomagal Tomšiču, uredniku mladinskega lista Vrtec. Popravljaj in predelaval je prispevke mladih sodelavcev lista, ker je hotel, da dobijo mladi bralci kar najboljše umetniško in jezikovno najpopolnejše branje: pesmi, povestice, pravljice in zgodbe. Takih spisov, med temi tudi lepo število njegovih izvirnih del, je bilo nad 200, a pod nobenega ni zapisal svojega imena.

Nadalje se Gerlanc (1978: 72) sprašuje, zakaj je Levstik posvetil pisanju za mladino toliko svojih moči, na kar je Anton Slodnjak, ki je desetletja raziskoval pisateljevo življenje in delo, odgovarjal, da je ljubil mladino in je leta 1880 v Vrtcu objavil pesmi, ki pričajo o tej ljubezni. Gre za pesniški venec šestnajstih pesmi, ki jih je imenoval *otročje igre v pesencah*. Le-te so vrh Levstikovega ustvarjanja, saj je z njimi podaril otrokom prelep svet igre in dela, šale in pouka, sanj in resničnosti, svet človeka in živali.

Z Najdihojco je v *Otročjih igrah v pesencah* – po vrsti pesniških predhodnikov, ki so sicer pisali za otroke, vendar se vanje niso znali vživeti – ustvaril lik radoživega malčka, ki ni bil več predmet vzgojnih in poučevalskih prizadevanj odraslih, temveč središče svojega lastnega otroškega sveta, bogato prepletenega z igrami in domišljijo. S tem je Levstik položil tudi temelje umetniško pomembne slovenske književnosti za otroke (Ilich 1998: 391).

6.4.3.1 Primerjava Levstikovih basni z Ezopovimi (do indijskih)

Levstikove basni sem našla v pesniški zbirki *Otroške pesmice*, ki jih je leta 1978 s pomočjo Antona Slodnjaka uredil Bogomil Gerlanc.

Vrabc in konj je Levstikova basen, ki je napisana kot dialog v verzih, v kateri najprej spregovori sestradani in premraženi vrabec, ki prosi konja, če lahko z njim deli svojo slamo. Konj mu izpolni želje, nato pa pride zelo vroče poletje in sedaj je konj potreboval pomoč vrabca, saj je bilo vsepovsod veliko mušic in muh, ki jih je vrabec ulovil, da niso grizli konja. Naučimo se, da je dobrota vedno poplačana in na to temo je že tudi Ezop napisal basen z naslovom *Lev in miš*. Miško namreč ujame lev in ta ga prosi, da jo izpusti. Ta jo res pusti pri življenju, potem pa miška dobi priložnost, da reši življenje levu, ko ga lovci ujamejo v mrežo, tako da pregloda vrv. To basen pa sem že prej primerjala z basnijo *Vran in njegovi družabniki* iz Pančatantra, kjer je tudi prisotna medsebojna pomoč prijateljev.

Druga Levstikova basen pa je *Mačka, miš in miška*, ki govori o mački, ki je majhno miško želela s sladkimi dobrotami zvabiti v past. Čeprav jo je mama miš svarila, naj ne hodi k njej, saj jo mačka želi požreti, je mala miška ni ubogala, saj je bila zaradi mačkinih lepih oči prepričana, da je ta povsem dobra teta. Ta basen pa spominja na Ezopovo basen *Mačka, petelin in mlada miš*, kjer je mala miška prav tako naivna in svoji mami razlaga, da je srečala dve živali – petelina in mačko. Mačko je glede na zunanje značilnosti opisala kot prijazno in nežno, petelina pa kot pošast, ki se dere. Mama jo poduči, da je mačka njena sovražnica, petelin pa ji ne bo nič naredil. Tukaj mlada miš sprejme besede mame, pri Levstiku pa se naučimo, da je starše potrebno ubogati, če želimo iti po pravi poti. Na to temo govori tudi Ezopova basen *Osel in oslovodec*, ki govori o tem, kako je osel hotel v svojo smer in ne v tisto, v katero ga je vodil oslovodec. Zaradi neupoštevanja nasvetov starejših pa se je opekla že tudi želva v indijski basni *Zgovorna želva*, v kateri sta goski vzleteli z želvo tako, da se je želva z zobmi držala palice in goski sta ji rekli, da mora med letom ostati tiho. Ker ni zaupala nasvetu, je hotela nekaj reči in je padla z višine, kjer so jo pojedli ljudje.

6.4.4 Matija Valjavec (1831–1897)

Matija Valjavec se je rodil na Gorenjskem, kjer je že kot majhen poslušal ljudi, ki so pripovedovali zgodbe o gradovih in cerkvah, o živalih in ljudeh, o Turkih in rokovnjačih, o hudiču in smrti, o svetnikih in pastirjih. Leta 1854 je šel za profesorja v hrvaški Varaždin, kjer se je z veliko ljubeznijo lotil zapisovanja ljudskih pripovedk, pravljič, basni in pesmi med

hrvaškim ljudstvom. Slovensko ljudsko poezijo in prozo je objavljala v slovenskih časnikih in časopisih, hrvaške pripovedke in pravljice pa je izdal v posebni knjigi (Smolej, 1965: 63).

Valjavčeve basni oziroma živalske pripovedke, kot jih imenuje sam, sem našla v zbirki Živalske pripovedke, ki jih je zbral in uredil Viktor Smolej leta 1965. Za te pripovedke je Valjavec vzel snov iz ljudskega pripovedovanja, a ne iz slovenskega ampak hrvaškega. Živali v njih nastopajo kot ljudje: tako govorijo, kažejo iste lastnosti, ob njih spoznavamo naša slaba nagnjenja, napake in vrline (Smolej, 1965: 64), Prav tam je Smolej še zapisal: »Valjevčeve živalske pripovedke so bile prvič objavljene takole: v tedniku Novice 1857 *Volk Rimljan* in *Osel, kralj zverin*, v slovstvenem mesečniku Slovenski glasnik 1869 *Pastir in v Novicah* 1861 *Vojska med volkom in psom*.

6.4.4.1 Primerjava Valjavčevih basni z Ezopovimi (do indijskih)

Tudi Valjavčeve »basni« bom primerjala z Ezopovimi po vsebini in naukih, čeprav Smolej (1965: 65) pravi v spremni besedi Živalskih pripovedk, da je Valjavec snov za svoje živalske pravljice vzel iz ljudskega pripovedovanja v hrvaški okolici, ko je živel v Varaždinu, saj je v pesniški jezik vpletel precej besed, ki so doma v okolici Varaždina. Smolej je tudi zapisal (prav tam), da je Valjavec včasih spreminjal besede v duhu Koseskega. Predstavila bom le eno primerjavo enake sporočilnosti basni Valjavca in Ezopa do indijskih basni, saj sem te podobnosti našla le pri tej basni.

Volk in pes je Valjavčeva »basen, ki govori o volku, ki se je spoprijateljil z domačim psom Belinom, da bi mu dovolil, da lahko žre svinje na njihovi kmetiji, ne da bi ga on izdal. Pes mu res obljubi, da se lahko nasiti do polnega zadovoljstva in da ne bo lajal. A pes je pravzaprav začel lajati in priklical domačine, ki so volka skoraj ubili. Volk se mu je želel maščevati in ga uničiti, a ga je pes v boju premagal s svojimi prijatelji. Basen nas uči, da *ne moremo zaupati svojemu sovražniku, pa čeprav nam obljublja zvestobo*. Spominja me na Ezopovo basen *Petelin in lisica*, kjer je lisica želela petelina z zviti besedami zvabiti v svoj plen, a ta se ni dal in jo je pravzaprav on prevaral s svojimi besedami. Nauk basni se glasi: *Ne zaupaj nenadno ponujenemu prijateljstvu*. To basen pa sem že primerjala z indijsko basnijo: *Svečenik, šakal in oven*, ki govori o tem, da je svečenik izvajal religiozne obrede in za to dobival denar. Ker ni nobenemu zaupal, ga je skrbno zavijal. Za to je izvedel tat in ga pretental tako, da je postal njegov učenec. Res si je pridobil njegovo zaupanje in mu je v

varstvo pustil svoj denar, medtem, ko se je šel kopat. Tudi tukaj se nauk glasi, da ne moremo zaupati nekomu, ki smo ga pravkar spoznali.

6.4.5 Dragotin Kette (1876–1899)

Dragotin Kette (1876 – 1899) je bil eden izmed znamenite četverice modernih. V njegovem kratkem življenju se neprenehoma vrste družinske nesreče, šolske in druge nezgode, predvsem pa je očiten boj zgodaj dozorelega mladega človeka, ki dosledno razvije svojo ustvarjalno osebnost. Šolal se je v Ljubljani, ker pa je bilo predrago, je na prošnjo očeta prestopil na ljubljansko učiteljsko, da bi prišel prej do kruha. Kot sirota je živel pri teti in stricu, ki sta želela, da postane duhovnik, a za to ni čutil nobenega nagnjenja. Kot dijak je bil vključen v skrivno društvo Zadruga, kjer se je srečeval z Ivanom Cankarjem, Josipom Murnom, Otonom Župančičem ... Na zaupnih sestankih so razpravljali o narodnopolitičnih in socialnih vprašanjih, se učili tujih jezikov, največ pozornosti pa so namenjali prebiranju in medsebojnemu ocenjevanju lastnih leposlovnih izdelkov (Fatur, 2006: 109–112).

Kette je napisal nekaj krajše proze in več pripovednih pesmi, predvsem pa je pomemben v osebnoizpovednih stihih. Pri pisanju svojih pesmi se je zgledoval po Prešernu. Cankar in Župančič sta se za Ketteja strinjala, da je bil v mladi četverici najbolj razgledan ter duhovno najbolj zrel in globok (Mahnič, 1990: 58).

Mahnič (prav tam) je zapisal, da je Kette teorijo pravljic in basni že dobro poznal iz Lessingovih del. Vedel je, da basen hoče poučiti bralca neopazno in nevsiljivo, prikupno in neboleče, posredno prek izmišljene živalske zgodbe, ki je samo parabola, prilika za določeno našo, človeško napako.

Nadalje Mahnič (1990: 59) pojasnjuje, da je Kette pisal pesmi in prozo za otroke že kot gimnazijec v Novem mestu, ko je moral prekiniti svoje šolanje. Svoje spise je objavljал pod psevdonimom Siluška, saj kot dijak ni smel javno nastopati. Med Kettejevimi legendami in pravljicami najbolj prevladujejo basni, bodisi v verzih ali prozi. Tako v pravljicah kot v basnih – v njih nastopajo razne bolj ali manj domače in znane živali, kužki, kokoši, ptiči itn. – pesnik smeši razne človeške napake in povečuje vrline. Tako zlasti smeši sebičnost, skopost in lakomnost, častihlepnost in bahavost, hinavščino, strahopetnost in brezdelje ter povečuje skromnost, dobrosrčnost, ljubezen do sočloveka, resnicoljubnost, pogum, delavnost in navezanost na domovino. Značaji nastopajočih se razodevajo v živahnih pogovorih, njih

usode v razgibanih zgodbah. Jezik je ljudsko naraven, sočen in nazoren, pogosto oprt na stalna rekla. Slog z onomatopoetskimi izrazi, pomanjševalnicami, okrasnimi pridevki in ponavljalnimi figurami ustreza otrokovi duševnosti.

Mahnič (prav tam), domneva, da je Kette prebiral Krilova in v dokaz navaja, da je za Veselovo Rusko antologijo poslovenil basen *Kokoš in petelin*, sam pa ima dve s takšnim naslovom, a si kljub temu niso v ničemer podobne. Tudi nekatere druge basni ruskega in slovenskega pesnika kažejo samo navidezne ali le prav rahle tematske zveze: *Parnas, Škorec – Orel in petelin; Orel in kure – Srna in orel; Dva psa – Kužek in sultan, Sultan in kužek; lev, srna in lisica – Srna in orel*. V basnih Krilova nastopajo tudi tuje, eksotične živali, v njih se rade pojavljajo osebe iz antičnega bajeslovja, miselno so dovolj zahtevne in dostopne predvsem odraslim, pogosto prehajajo v ostro družbeno satiro ter imajo razmejeno zgradbo z zgodbo in naukom, Kettejeve pa so preproste, domače, pristrčne in namenjene najmlajšim (Mahnič 1990: 60).

6.4.5.1 Primerjava Kettejevih basni z Ezopovimi (do indijskih)

Osel in petelin²⁵ je Kettejeva basen, ki govori o petelinčku, ki je zelo lepo, glasno pel, da so bile vse kokoši privlečene z njim. Ko to vidi osliček, se v njem vzbudi zavist in si tudi sam zaželi, da bi tako s kikirikanjem k sebi privabil kokoške. To res stori, a kokoške so namesto, da bi pokazale navdušenje, zbežale daleč od njega, poleg tega pa ga je kaznoval še gospodar. To basen sem povezala z Ezopom, saj sem sama našla podobnosti med njunima basnima, čeprav Mahnič (1990:60) navaja, da se je bolj zgledoval po Krilovu. To basen sem torej povezala z Ezopovo basnijo *Osel in psiček*. Ta govori o oslu, ki je zavidal kužku, da je gospodar zanj lepo skrbel. Ko je primerjal ugodno življenje psička in njegovo težko življenje, se je začel obnašati kot psiček z željo, da bo tudi on deležen take pozornosti od gospodarja. Vdrl je v hišo in se začel postavljati na zadnje noge kot je videl kužka. V hiši je vse razbil, zato so ga zelo nasilno odvedli iz hiše. Osel je spoznal, da bi se moral sprijazniti s svojo usodo in si ne želei, da bi bil kot kužek. Tako nas tudi nauk te basni uči, da *se je neumno pretvarjati, da smo nekdo drug*.

²⁵ Vir Kettejevih basni: Kette, Dragotin: *Basni in pravljice*. Celje: Mohorjeva družba, 1990.

Opisani basni sta med seboj precej podobni po tematiki, sporočilnosti in po vsebini. Pri obeh gre za oslička, ki velja za ubogo, zapostavljeno žrtev, ki s svojem položajem ni zadovoljen, zato si zaželi, da bi ga imeli tako radi kot petelinčka, ki lepo poje, da privabi vse kokoške ali pa kot psička, ki je zelo drag svojemu gospodarju brez posebnega truda. V obeh basnih je osliček predstavljen kot antizgled, saj je potrebno sprejeti sebi in svoje darove in ne zavidati drugim to, česar mi ne moremo doseči, saj je vsak individualno bitje. V razdelku primerjave Ezopovih basni z indijskimi, sem *Osla in psička* tematsko-sporočilno primerjala z *Modrim šakalom*, kar pomeni, da se tudi Kettejeve basni lahko po podobnosti povežejo z indijskimi, izvornimi basnimi. V nadaljevanju bom navedla še tri take primerjave.

Najprej se bom posvetila Kettejevi basni *Kužek in sultan*, ki prav tako spominja na Ezopovo basen *Osel in psiček*. Zgodilo se je namreč, da se je psiček izgubil in prišel pred hišo, ki jo je varoval Sultan. Kužek se mu je čudil, da počne tako opravilo, češ da je njegovo delo bolj imenitno, saj se on samo postavlja na zadnje noge pred gospodarjem, mu podaja svoje tačke, skače čez palico in opravlja druge take umetnosti. Potem pa se pred njima pokaže volk. Kužek je takoj zbežal, Sultan pa ga je z renčanjem pregnal. Tako se izkaže, da je kužek kljub svojim spretnostim strahopetec in mu v takih situacijah prav nič ne koristijo. Ezopova basen pa je vsebinsko in v nauku povsem drugačna od Kettejeve. Pri njej je najti le motiv kučka, ki se je postavljal na zadnje noge in je prav tako bilo nekaj posebnega, saj mu je osel zavidal in ga želel posnemati. Bolj primerljiva se mi zdi Ezopova basen *Žaba in vol*, pri kateri se je žaba napihovala, saj je želela postati taka kot vol in na koncu je počila. Tako kot se je kužek hvalisal s svojimi sposobnostmi, se je tudi žaba in na koncu sta bila oba poražena.

Naslednjo Kettejevo basen *Pav in Golobček* sem motivno povezala z Ezopovo basnijo *Domišljava kavka*, v kateri je Jupiter povabil k sebi vse ptice, saj so izbirali najlepšo izmed vseh. Vse ptice so se lišpale, kavka pa je bila zaskrbljena, da zaradi svoje oguljenosti ne bo izbrana, zato se je okitila s perjem, ki je izpadlo drugim. Skoraj so jo že izbrali, ko jo prepoznajo za sleparko in ji potrgajo vse perje. V Kettejevi basni pa se je s svojo lepoto ponosno šopiril pav, tako da je svoj rep visoko dvignil in se ni zmenil za gosko in kokoško, golobčka pa je dražil, da je tako lep, da je zagotovo rojen za kralja. Golobček je ponižno ostal tiho, nato pa je prišla gospodinja, ki je za ptice prinesla zrnja. Ker golobček v vsem prerivanju drugih ptic ni prišel do zrnja, ga je gospodarica vzela v naročje in mu namenila posebno

pozornost. Zdaj je pav bil poražen, v njem se je prebudila tako velika zavist, da ga niti pogledati ni mogel.

V obeh basnih sem torej našla motiv ponosne ptice, ki si je predstavljala, da velja za kraljico med pticami, a iz obeh basni lahko razberem nauk, ki ga lahko povežem s slovenskim pregovorom in sicer: Kdor visoko leta, nizko pade. Tako kot se je kavka bahala s svojo lepoto ter bila na koncu razkrinkana in poražena, tako je tudi pav, ki se je šopiril s svojo lepoto pred drugimi pticami, na koncu bil poražen, saj ga je v priljubljenosti premagal navaden golobček, ki je imel notranjo lepoto – ponižnost.

6.4.6 Janez Trdina (1830 – 1905)

Janez Trdina, pisatelj, pesnik, prevajalec in zlasti neutrudni zbiralec in preoblikovalec ljudskega izročila na Dolenjskem, se je rodil leta 1830 v Mengšu. Narava mu je namenila dober spomin in prav rad se je učil. Njegova duševna zabava je bila poslušanje narodnih pripovedk in bajk, ki mu jih je pripovedovala pestunja Neža. Na gimnazijo je hodil v Ljubljano, nato pa je odšel na Dunaj študirat zgodovino, zemljepis in jezikoslovje. Doma so želeli, da bi postal duhovnik, a se je temu uprl. Po končanem študiju je odšel poučevati na hrvaško gimnazijo v Varaždin in nato na Reko (Ilich, 1998: 423–424).

Komaj sedemintridesetletni Janez Trdina se je preselil v Bršlin in od tam v Novo mesto; tu je ostal do smrti. Pravzaprav je bil tudi tamkajšnji novi dom le pisateljevo bolj ali manj občasno bivališče, saj je, dokler so mu dopuščale moči, velik del časa prebil na raziskovalnih sprehodih in pohodih tostran in onstran Gorjancev. To »slavno goro« je prekoračil »gotovo več nego petdesetkrat« in jih nato v svojih imenitnih spisih postavil edinstven spomenik (Ilich, 1998: 424).

Kot je zapisal tudi Strman (2004: 31), Trdina velja za utemeljitelja slovenskega slovstva in med njimi se je uveljavil kot mojstrski preoblikovalec ljudskega izročila. Največ pravljic, pripovedk, legend, pregovorov in izrekov je slišal med preprostimi kmečkimi ljudmi. Ti niso znali ne brati ne pisati, zato so se stare izkušnje in modre misli prenašale iz roda v rod s pripovedovanjem. Trdina je njihove pripovedi zapisal, jih jezikovno prečistil in obogatil s svojim darom za pripovedovanje. Večina jih je izšla v znamenitih Bajkah in Vinski modrosti, nemalo pa jih je utonilo v pozabo.

V nadaljevanju je Strman (prav tam) zapisal, da v večini basni, tudi Trdinovih, nastopajo živali s svojimi značilnimi lastnostmi, ki v marsičem spominjajo na človeške slabosti. Največkrat se pojavljajo v »klasični zasedbi«: medved, volk in lisica, včasih tudi pes, zajec in še kakšna žival ali rastlina ter v ozadju pogosto tudi človek. Večina njihovih dogodivščin se po pričakovanjih razplete in sklene s poučnim naukom. Čeprav so te basni²⁶ in druge preproste, a veljavne modrosti zrasle med ljudstvom, vsaka zase in vse skupaj razkrivajo tudi roko pisatelja, ki jih je ponosno prišteval med svoje spise.

6.4.6.1 Primerjava Trdinovih basni z Ezopovimi (do indijskih)

Prazna domišljavost²⁷ je Trdinova basen, ki govori o tem, da je veter tako močno pihal, da je vse sadje popadalo na zemljo. Dve pomaranči sta se skotalili v morje in zaplavali. Tam je že prej plavala konjska figa, ki se pridruži pomarančama rekoč, da so zdaj tri pomaranče, ki skupaj plavajo. Že pri Ezopu naletimo na basen *Domišljava kavka*, v kateri je, kot rečeno, Jupiter povabil k sebi vse ptice, saj so izbirali najlepšo izmed vseh, in kavka se je okitila s perjem, ki je izpadlo drugim, a jo prepoznajo za sleparko. Pri primerjavi Ezopovih basni z indijskimi, sem *Domišljavo kavko* primerjala z *Oslovskim leopardom*, kjer se osel pretvarja, da je leopard in ko kmet ugotovi prevaro, ga ubije. V vseh treh basnih je zaznati kritiko domišljavosti.

O tem, kako bi morali poslušati starejše, nas Trdina poduči kar v dveh basnih. ***Ne podcenjuj izkušenj*** govori o mami lisici, ki svari mlado lisico, da naj ne gre danes v kokošnjak, saj je

²⁶ Logar (1952: 374) piše, da Trdina z izrazom basen označuje tudi kratke prilike (parabole), v katerih ne nastopajo živali. O nastanku basni sporoča Trdina, da je samo ena narodna, pa še tista nekoliko drugače zasukana, ostale pa naj bi bile njegove.

²⁷ Viri Trdinovih basni:

- Trdina, Janez: *Kdor drugemu jamo koplje: Basni*. (Izbral in priredil: Iztok Ilich.) Ljubljana: DZS, 2004.
- Trdina, Janez: *Zbrano delo, četrta knjiga: pripovedke, basni in bajke / članki, kritike in razprave*. (Uredil Janez Logar.) Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1952.
- Trdina, Janez: *Arov in zman, Pripovedka od glasan-Boga, verske bajke*. (Besedilo pripravil in spremno besedo napisal Iztok Ilich.) Ljubljana: DZS, 1998. (Slovenska klasika)

ravno včeraj kmetu odnesla dve kuri in ni varno. Mlada je ne posluša in tako jo lovec ujame. Druga basen ***Poslušaj, preden ni prepozno*** pa govori o stari vrani, ki svari mlado, da naj takoj zleti iz koruze, ker lovec že napenja puško. Ker je mlada ni poslušala in je še naprej zobala, jo lovec ustrelil. Podoben nauk vsebuje tudi Ezopova basen *Osel in Oslovodec*, ki govori o tem, da je osel hotel v drugo smer in ne v tisto, v katero ga je vodil oslovodec. Pred tem pa sem jo že primerjala z *Zgovorno želvo* iz Pančatantre, ki sem jo že večkrat povzela in torej govori o tem, kako želva ni poslušala pametnih nasvetov dveh gosi in izgubila življenje.

Lenuhu ni pomoči je Trdinova basen, ki izpostavi usodo lenuhov. Tukaj je psiček zelo zmrzoval, zato je sklenil, da si bo postavil kočjo takoj, ko bo topleje. Ko je prišlo poletje, je bil prelen, da bi gradil in tako ga je naslednjo zimo spet zeblo. Ta basen pa me motivno-sporočilno spominja na Ezopovo basen *Mravlje in muren*, kjer so mravlje iz shrambe nosile zaloge hrane, sestradani Muren, ki poleti ni nabral hrane za zimo, pa jih prosjači. Tako gre pri obeh basni za motiv neizbežne lenuhove usode, vsebina basni pa je različna. Ezopovo basen sem že prej primerjala z basnijo *Srna in princ* iz Pančatantre, ki tudi govori o neizbežni usodi.

6.5 Povzetek primerjave slovenskih basni z Ezopovimi in indijskimi basnimi

Najprej sem raziskovala Vodnikove basni. Zanj velja, da je zapisoval predvsem ljudske basni, zgledoval pa se je tudi pri Fedru in La Fontainu. Za zgled sem vzela njegovo basen *Sraka inu mlade*, ki ima le podoben nauk kot ena Ezopova basen z naslovom *Osel in oslovodec* in podoben nauk kot *Zgovorna želva* iz Pančatantre, kar pomeni, da slednje niso rabile kot vpliv.

Naslednji slovenski basnopolisec je Anton Martin Slomšek, ki je motive svojih basni črpal iz skupnega evropskega basenskega izročila (Ezopa) in jih prilagajal duhu časa in potrebam slovenskega okolja. *Vran in lisica* je različica Ezopove basni *Lisica in vrana*, kjer gre za neposredni vpliv Ezopa na Slomška, *Lev in iznajdljivi zajec* pa je le basen iz Pančatantre, ki govori o podobnih motivih, kar ne pomeni, da gre za vplive. Tudi *Star lisjak in mlada kokoš* je različica Ezopove basni *Petelin in lisica*, katero sem zaradi podobnega nauka povezala z basnijo *Svečenik, šakal in oven* iz Pančatantre. *Kokoš in piščeta* je Slomškova basen, s katero sem našla le podobnosti v nauku z *Oslo in oslovodcem* iz Ezopove basni in z indijsko basnijo *Zgovorna želva*. Tudi *Sraka in perje* je le Slomškova različica Ezopove *Domišljave kavke*. Isti nauk iz Pančatantre pa sem našla pri *Oslovskega leopardu* iz Pančatantre. Na podoben način je tudi *Muren in mravlji* Slomškova različica Ezopove basni *Mravlje in*

murn. Ezopovo basen pa sem že prej primerjala z basnijo *Srna in princ* iz Pančatantre, ki vsebuje možnost podobnega nauka o usodi. Zadnja Slomškova basen, ki sem jo obravnavala, je *Maček v črnilu*, ki je v motivih in nauku podobna Ezopovi basni *Venera in mačka*, ki sem jo zaradi enakega nauka že primerjala z indijsko basnijo *Poroka mišje deklice*. Pri zadnjih dveh se pojavi motiv reinkarnacije, Slomšek pa ga ne uporabi.

Levstikovo basen *Vrabc in konj* sem primerjala z Ezopovo basnijo *Lev in miš*, vendar ne gre za medsebojne vplive, ampak le za enako temo, prav tako sem enako temo že prej našla v basni *Vran in njegovi družabniki* iz Pančatantre. Tudi pri drugi obravnavani Levstikovi basni *Mačka, miš in miška* gre le za podoben nauk kot v Ezopovi basni *Osel in oslovodec* in indijski basni *Zgovorna želva*.

Tudi Matija Valjavec je svoje basni zapisoval iz ljudskega pripovedovanja, zato sem v njegovih basnih našla le podobnost nauka z Ezopovimi basnimi. Pravzaprav sem našla le eno tako basen, ki sem jo lahko primerjala, in sicer *Volk in pes* ima podoben nauk kot Ezopova basen *Petelin in lisica*, to pa sem zaradi enakega nauka že prej primerjala z indijsko basnijo *Svečenik, šakal in ovna*.

Naslednji slovenski basnopolisec je Dragotin Kette, ki je prebiral Krilova, vendar so me zanimale bolj podobnosti ali vplivi Ezopa nanj. *Osel in petelin* je basen Ketteja, ki je enaka po tematiki, sporočilnosti in vsebinsko z *Oslom in psičkom* iz Ezopove basni, to pa sem že prej tematsko-sporočilno primerjala z *Modrim šakalom* iz Pančatantre. *Kužek in sultan* je Kettejeva basen, ki ima podoben motiv kužka kot Ezopova basen *Osel in psiček*, ter podoben nauk kot Ezopova basen *Žaba in vol*. Tudi naslednja Kettejeva basen *Pav in Golobček* je motivno-sporočilno podobna kot Ezopova basen *Domišljava kavka*.

Zadnji slovenski basnopolisec, ki sem ga obravnavala, je Janez Trdina, ki je bil tudi predvsem preoblikovalec ljudskega izročila. Njegovo basen *Prazna domišljavost* sem primerjala z Ezopovo basnijo *Domišljava kavka* in ugotovila, da gre pri obeh za enak motiv – domišljavost. Ta motiv sem pa že tudi našla pri *Oslovske mu leopardu* iz Pančatantre. Drugi dve Trdinovi basni *Ne podcenjuj izkušenj* in *Poslušaj, preden ni prepozno*, imata enak nauk kot Ezopova basen *Osel in Oslovodec*, to pa sem že primerjala z *Zgovorno želvo* iz Pančatantre, ki ima enak nauk kot ostale tri. Še zadnja Trdinova basen, ki me je zanimala za mojo raziskavo, pa nosi naslov *Lenuhu ni pomoči*, ki je motivno-sporočilno podobna Ezopovi basni *Mravlje in muren*, ki sem jo že prej primerjala z basnijo *Srna in princ* iz Pančatantre.

7 Zaključek

Če pogledam najprej obliko magistrske naloge, lahko rečem, da je sestavljena iz dveh večjih delov – prvi del je bolj teoretičen, v katerem basen obravnavam kot literarnoteoretski pojem. Najprej izpostavim etimološko razlago basni, kjer ugotovim, da je termin basen v različnih jezikih zelo podoben in potem naredim še pregled, kako se je termin basen ustalil v knjižnem jeziku.

Basen je s strani teoretikov zelo zapostavljena, a vseeno podam nekaj različnih definicij basni: Šivic-Dularjeve, Kosovo, Kmeclovo, Bolharjevo in Lampingovo. Ugotovila sem, da se definicija basni skozi stoletja ni bistveno spreminjala. Ves čas gre za moralno-didaktično literarno vrsto z določeno obliko in vedno nam želi skozi primer živali, rastline ali celo predmetov predstaviti določene lastnosti človeka, ki so sprejemljive pri človeku (dobrota, poštenost, prijaznost, ponižnost, hvaležnost ...) in tiste, ki so nesprejemljive (hinaštvo, izdaja, požrešnost, pohlep, pohota, sovraštvo, ponos, lažnivost ...). Na ohranitev definicije tudi ne vpliva okolje, narod ali kultura. Kulturne značilnosti se razpoznajo le v nastopajočih živalih in v tem, kaj nas želijo podučiti. Potem razpravljam, zakaj basni niso izvirne. Perozo ugotavlja, da je vzrok v tem, da je basen zastarela literarna vrsta, da so slavni basnopolisci bili le tisti prvi pisci. Izpostavi tudi problem, da basni želijo le poučevati in pravi, da bi morale tudi zabavati. Tako na basen ne bi več gledali kot na trivialno in manjvredno vrsto literature.

Nato pa po Perozu opišem literarno-zgodovinski razvoj basni od prvih začetkov, čemur dodajam literarno-zgodovinski pregled do slovenskih tradicionalnih basnopoliscev. Začetek basni je torej v Indiji z zbirko basni Pančatantra, od tu so sledile na Kitajsko, Perzijo in končno v Grčijo, kjer se srečamo z Ezopom. Zvrst Ezopove basni, kakršno poznamo danes, je vzpostavil šele rimski basnopolisec Fedrus, delo Ezopa pa je še bolj utrdil francoski basnopolisec La Fontaine. Zadnji vrh v svetovni književnosti je basen dosegla predvsem z ruskim basnopoliscem Krilovim.

V teoretičnem delu tudi pišem o prvih začetkih basni v Indiji, zato se tudi dotaknem hinduizma in najpomembnejših hinduističnih pojmov in tako pridem do najpomembnejšega hinduističnega dela, Pančatantra, ki je izhodišče za obravnavo naprej, zato natančno oblikovno in vsebinsko opišem te prve indijske basni in raziščem prve prevode tega dela v druge jezike.

Drugi del magistrske naloge se začne s pregledom ostalih svetovnih basnopiscev (Ezop, La Fontaine, Fedrus, Krilov, Lessing, dodajam tudi oris kitajske basni), kjer sem najprej predstavila njih in njihov odnos do pisanja basni, nato pa sem obravnavala njihove basni in jih primerjala z indijskimi basnimi: po vsebini, po izraženem nauku, po kulturnih značilnostih, po temi in motivih.

V magistrski nalogi sem torej raziskovala podobnosti indijskih basni glede na kasnejše svetovno znane pisce (kot so Ezop, La Fontaine, Krilov, kitajske basni, Lessing in Fedrus) in na nekatere slovenske basnopolisce (Valentin Vodnik, Anton Martin Slomšek, Fran Levstik, Matija Valjavec, Dragotin Kette in Janez Trdina).

Moje glavno raziskovalno vprašanje je torej bilo, koliko se kasnejši basnopolisci sklicujejo na Pančatantra po vsebini, po izraženem nauku, po kulturnih značilnostih, po temi in motivih. Želela sem tudi dokazati, da Ezop ne velja upravičeno za očeta basni, saj se je pravzaprav, če sodimo le po podobnostih, precej nanašal na prve indijske basni iz Pančatantra, vendar pa, kot je zapisal Javoršek (2001: 157): »Najpomembnejši vpliv na tradicijo basni ob grški ezopski tradiciji je imela neodvisna indijska tradicija basni, ki jo je uveljavila zbirka Pančatantra. Vendar pa je evropski tradiciji prinesla predvsem teme in motive. Projekcija izvira in izvora na tradicijo Ezopove basni je bila namreč tako močna, da se je indijska oblika v Evropi podredila zakonitostim Ezopove basni.« Slavni basnopolisci so se večinoma vsi sklicevali na Ezopa ali koga od Ezopovih posnemovalcev. Nanašanje Ezopa na Pančatantra pa se da domnevati glede na podobnosti, z obravnavo katerih semv nalogi utemeljevala, da vsi kasnejši pisce in posnemovalci basni vsebujejo podobne teme, motive in nauke kot Ezopove in še prej indijske basni. Podobni motivi, teme in nauke se ponavljajo pri vseh basnopoliscih, o čemer je pisal že Perozo (1946: 429) v svojem članku Basen in basnopolisci: »Basen je najmanj izvirna literarna vrsta, saj basnopolisci ponavljajo prejšnje zgleda in si od njih sposojajo zelo očitno in odkrito.«

Primerjave svetovnih piscev basni z indijskimi basnimi sem se lotila preko tistih Ezopovih basni, pri katerih sem že našla skupne podobnosti (v temah, vsebini, naukih, kulturnih značilnostih) v indijski zbirki basni, Pančatantri. Kot pravi Beuchamp (1906: 435), naj bi Ezop poznal zgodbe, ki so se pozneje oblikovale v zbirko Pančatantra, saj je živel v 6. stoletju pred našim štetjem. Beuchamp (1906: 435) se je ukvarjal z raziskovanjem različnih prevodov Pančatantra in odločno zatrdi, da je bila ta zbirka starih in popularnih basni

prevedena v skoraj vse jezike. A za večino basnopiscev ni možno, da so indijske basni brali brez posrednika, večinoma gre za Ezopovo morebitno posredništvo. »Nemška verzija teh živalskih basni je bila izdana že leta 1481« (Sen, 1961: 67), kar teoretično pomeni, da bi Lessing lahko direktno bral Pančatantra, vendar pri primerjanju njegovih basni z indijskimi, nisem našla očitnih povezav. La Fontaine ni mogel brati Pančatantra v francoščini, saj je živel v 17. stoletju, Pančatantra pa je bila v francoščino prevedena v 19. stoletju, a vendarle je Sen (prav tam) zapisal: »La Fontaine leta 1678 pravi v uvodu v svoje basni, da ni pomembno, od kje je vzel temo za svoje nove basni. Pravi, da bo le z občutkom hvaležnosti, da je veliko dolžan Pilpayu, indijskemu modrecu.«

Te teorije o tem, kdo je koga bral neposredno in ga posnemal, ali pa gre le za podobne nauke, vsebine, motive in kulturne značilnosti zgolj zaradi poučne narave basni, ki je neizvirna, sem natančno razdelala skozi primerjave basni različnih basnopiscev. V magistrski nalogi sem torej naredila obsežno raziskavo, ki je prikazala, da bi na Ezopa, sodeč po mnogih podobnostih, morda lahko zares vplivala Pančatantra, pri ostalih basnopiscih pa gre zgolj za določene podobnosti z izvornimi basnimi. Na Ezopa, La Fontaina, Krilova, kitajske basni, Lessinga in Fedra je neposredno vplival predvsem Ezop.

Za obravnavane slovenske basnopisce je popolnoma izključeno, da bi brali Pančatantra neposredno, saj kot pravi Mozumdar (1959:1): »Prvič pa je prevod Pančatantra na slovenski trg prišel leta 1959 in sicer gre za prevod Frana Bradača.« Vsi slovenski basnopisci, o katerih sem pisala, so ta svet zapustili pred tem prvim prevodom v slovenščino. Slovenski basnopisci so bili predvsem zapisovalci ljudskega pripovedovanja ali preoblikovalci ljudskega izročila kot so Vodnik, Valjavec in Trdina. Samo pri Slomšku gre za direktne vplive Ezopovih basni, saj je zapisal kar nekaj različic njegovih basni, medtem, ko gre pri ostalih basnopiscih samo za motivno-tematske podobnosti s predhodniki. Razen še pri Vodniku gre za vplive Fedra in La Fontaina, Kette pa je prebiral Krilova, česar pa nisem raziskovala. Raziskava je tudi pri slovenskih basnopiscih potrdila mojo tezo, da se nekatere enake teme, nauki in motivi v basnih pojavljajo od začetnih indijskih basni iz Pančatantra in jih je najti tudi pri slovenskih basnopiscih.

8 Literatura

8.1 Primarna literatura

- Ash, Russel in Higton, Bernard: *Ezopove basni: z ilustracijami svetovnih mojstrov*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994.
- Bolhar, Alojzij: *Slovenske basni in živalske pravljice*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991.
- Bradač, Franc: *Pančatantra: indijske basni in pravljice*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1959.
- Brenk, Kristina: *Kdo leti najvišje, Ezopove basni*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984. (Knjižica Čebelica)
- Dharma, Krishna (priredil): *Pet modrih. Pančatantra, najslavnejša zbirka basni starodavne Indije*. Damodar, 2003.
- Ibn Almurkafa: *Kalila in Dimna : knjiga modrosti*. (Prevedla Mohsen Alhady in Margit P. Alhady, opombe in spremno besedo napisala Margit P. Alhady.) Ljubljana: Mladinska knjiga, 1998. (Veliki pravljicarji)
- Kette, Dragotin: *Basni in pravljice*. Celje: Mohorjeva družba, 1990.
- Kette, Dragotin: *Sem fantič bil mlad*. (Izbral, uredil in spremna besedila napisal Silvo Fatur.) Koper: Libris, 2006.
- Klopčič, Mile: Predgovor. *Ivan Andrejevič Krilov, Sto basni Andrejeviča Krilova*. Maribor: Obzorja, 1974. 7-24.
- Klopčič, Mile: *Petdeset basni Ivana Andrejeviča Krilova*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1964. 5-17.

- Krilov, Ivan Andrejevič: *Basni*. (Prevedel Mile Klopčič.) Ljubljana: Mladinska knjiga, 1950.
- Krilov, Ivan Andrejevič. *Petdeset basni Ivana Andrejeviča Krilova*. (Prevedel, uvod in opombe napisal Mile Klopčič.) Ljubljana: Mladinska knjiga, 1964.
- Krilov, Ivan Andrejevič. *Sto basni Ivana Andrejeviča Krilova*. (Prevedel, spremno besedo in opombe napisal Mile Klopčič.) Maribor: Obzorja, 1974.
- La Fontaine, Jean de: *Enim v prid in drugim v kvar: izbrane basni*. (Izbrala in prevedla Marija Javoršek, spremno besedo in opombe napisal Jan Jona Javoršek.) Ljubljana: Mladinska knjiga, 2001.
- Lessing, Gotthold Ephraim: *Mina od Barnhelma: basne u prozi*. (Prevedel Mihailo J. Babamović.) Sarajevo, 1957. (Albatros. Biblioteka uporednih prevoda C. Kolo 1.2.)
- Lessing, Gotthold Ephraim: *Modri Natan. Dramska pesnitev v petih dejanjih*. (Spremno besedo napisal Janko Kos.) Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1981.
- Levstik, Fran: *Otroške pesmice*. (Uredil in izbral Bogomil Gerlanc s pomočjo Antona Slodnjaka.) Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978.
- Levstik, Fran: *Popotovanje iz Litije do Čateža, Napake slovenskega pisanja, Martin Krpan z vrha*. (Besedilo pripravil in spremno besedo napisal Iztok Ilich). Ljubljana: DZS, 1998. (Slovenska klasika)
- *Pavji rep in druge kitajske basni*. (Izbrala, prevedla in spremno besedo napisala Maja Lavrač.) Ljubljana: Mladinska knjiga, 1986.
- Ryder, See Arthur: *Panchatantra*. Delhi: Jaico Publishing House, 1949.

- Saksida, Igor in Honzak, Mojca: *Kdo pojasni krasne basni?* Ljubljana: Mladinska knjiga, 2014.
- Slomšek, Anton Martin: *Basni in zgodbe*. (Izbor besedil Igor Cvetko.) Mohorjeva družba: Celje, 1999.
- Trdina, Janez: *Kdor drugemu jamo koplje: Basni*. (Izbral in priredil: Iztok Ilich.) Ljubljana: DZS, 2004.
- Trdina, Janez: *Zbrano delo, četrta knjiga: pripovedke, basni in bajke / članki, kritike in razprave*. (Uredil Janez Logar.) Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1952.
- Trdina, Janez: *Arov in zman, Pripovedka od glasan-Boga, verske bajke*. (Besedilo pripravil in spremno besedo napisal Iztok Ilich.) Ljubljana: DZS, 1998. (Slovenska klasika)
- Vodnik, Valentin: *Zadovolne Krajnc: izbrano delo*. (Izbral, spremno besedo in opombe napisal Jože Koruza.) Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 1997. (Klasiki Kondorja)
- Vodnik, Valentin: *Pesmi, kratka proza, pisma*. (Besedilo pripravil in spremno besedo napisal Iztok Ilich.) Ljubljana: DZS, 2004. (Slovenska klasika)

8.2 Sekundarna literatura

- Beauchamp K., Henry: *Hindu manners, customs and ceremonies*. Oxford: Clarendon Press, 1906.
- Berry, Thomas: *Religious of India: Hinduism, Yoga, Buddhism*. New York: Columbia University press, 1914.
- Breznik, Nataša: *Slovenske basni*. Diplomsko delo. Maribor: Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, 2014.
- Comaraswamy, Nivedita&Ananda (sisters): *Hindus and Buddhists*. London: Guernsey Press Co Ltd., 1994.
- Črnič, Aleš: *V imenu Krišne. Družboslovna študija gibanja Hare Krišna*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2005. (Kult)
- Embree T., Ainslie: *Sources of Indian tradition*. New York: Columbia University Press, 1989..

Encyclopedia Britannica: Pančatantra. Dostopno na spletu:
<http://www.britannica.com/topic/Panchatantra-Indian-literature>

Encyclopedia Britannica: Phaedrus. Dostopno na spletu:
<http://www.britannica.com/biography/Phaedrus-Roman-fabulist>

Encyclopedia Britannica: Lokman. Dostopno na spletu:
https://books.google.si/books?id=Is0nAAAAMAAJ&pg=PA166&lpg=PA166&dq=Fable,+Lokman,+Encyclopedia+Britannica&source=bl&ots=PsfeAkL17a&sig=zVSs_MnFzWAmHuES7IkChIlsgE&hl=sl&sa=X&ved=0ahUKEwimzvX7dvMAhUBCiWk

HV4ZAvgQ6AEINTAD#v=onepage&q=Fable%2C%20Lokman%2C%20Encyclopedia%20Britannica&f=false

- Feuerstein, Georg: *Tantra: the path of ecstasy: an introduction to Hindu tantrism*. Canada: Random House, 1998.
- Kmecl, Matjaž. *Mala literarna teorija*. Ljubljana: M & N, 1996.
- Knapp, Stephen: *The heart of Hinduism. The Eastern Path to Freedom, Empowerment and Illumination*. India, Vrindaban, 2006.
- Knott, Kim: *Hinduism. A very Short Introduction*, Oxford: Oxford University press, 1998.
- Kos, Janko. *Pregled svetovne književnosti*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2005.
- Kos, Janko. *Literarna teorija*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 2001.
- Kos, Janko: *Primerjalna zgodovina slovenske literature*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 1987.
- Kos, Janko: *Valentin Vodnik*. Ljubljana: Partizanska knjiga, 1990.
- Lamping, Dieter: *Handbuch der literarischen gattungen*. Stuttgart: Kröner, 2009.
- Ludvik, Dušan: *Viri srednjeveške živalske basni na Slovenskem*. Slavistična revija 20/4. 1972: 468 – 472.
- Mehrota, Arvind Krishna: *A history of Indian literature in English*. London: Hurst&Company, 2003.

- Merhar, Boris: *Od kod Vodniku snov za basen Kos in brezen?* Slovenski etnograf 9, 1956: 187–196.
- Pacheiner-Klander, Vlasta: *Staroindijske verzne oblike*. Založba ZRC: Ljubljana, 2001. (Literarni leksikon)
- Pavlič, Lilijana: *Ezopove basni v vrtcu*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta, 2014. Diplomsko delo.
- Perozo, Perez V. M.: *Basnopisci in basni [Fables and fable] – Fables and Fable-Writers*. Books Abroad, vol. 20, no. 4, 1946:363-367. Dostopno na spletu: http://www.jstor.org/stable/40088489?seq=1#page_scan_tab_contents
- Preserl, Metka: Duhovnost v literaturi. Jezik in slovstvo 47/ 7–8, 2001/2: 275–276.
- Rotar, Janez: *O percepciji parbolične in neposredne pripovedi*. Jezik in slovstvo 23/7-8, 1977/78: 285-294.
- Sen, Kshitimohan.: *Hinduism*. London: Penguin book, 1961.
- Šivic-Dular, Alenka: *Terminološka vprašanja literarne vede*: Jezik in slovstvo 22/8, 1977: 251-253.
- Šmitek, Zmago: *Neevropski motivi in vplivi v slovenskem ljudskem izročilu*. Primerjalna književnost 6/2, 1983: 31-44.
- Tošič, Mišo: *Prerokbe iz ved: najstarejše svetovne prerokbe*. Ljubljana, 2003.
- Turk, Nuša: *Primerjava evropskih in kitajskih basni*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, 2014. Diplomsko delo.

- Woodroffe, Sir John: *Introduction to Tantra Sastra*. USA: Martino Publishing, 2012.
- Varl, Franca: *Naši književniki in njihova dela*. Maribor: Založba Obzorja, 1978.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana Urška Kobe izjavljam, da je magistrsko delo z naslovom »**PRIMERJAVA
PANČATANTRE Z IZBRANIM BASNOPI SJEM IZ SVETOVNE IN SLOVENSKE
KNJIŽEVNE TRADICIJE**«, moje lastno avtorsko delo.

Ljubljana, junij 2016

Podpis: